JAN-WERNER MÜLLER

Popülizm Nedir?

ÇEVİREN
ONUR YILDIZ

JAN-WERNER MÜLLER 1970 Bad Honnef - Almanya doğumlu. Almanya, İngiltere ve ABD'de öğrenim gördü. 1996-2005 arasında Oxford Üniversitesi'nde çalıştı. 2005'ten beri ABD'de Princeton Üniversitesi'nde siyaset teorisi ve düşünce tarihi dersleri veriyor.

Was ist Populismus?

İletişim Yayınları 2507 • Politika Dizisi 164
ISBN-13: 978-975-05-2223-9

1. BASKI 2017, İstanbul
2. BASKI 2018, İstanbul

EDİTÖR ve YAYINA HAZIRLAYAN Tanıl Bora
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ ve DİZİN Berkay Üzüm
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JAN-WERNER MÜLLER

Popülizm Nedir?

Bir Deneme

Was ist Populismus?

ÇEVİREN *Onur Yıldız*

iletişim

Halk kelimesinden çıkarabildiğim tek anlam; "bileşim"; "halk" kelimesinin yerine "bileşim" ve "sayı" kelimelerini koyduğunuzda oldukça tuhaf terimler elde ediyorsunuz... "egemen bileşim", "bileşimin iradesi" vb.

— Paul Valery

Tüm yetki halktan gelir. Fakat nereye gider?

— Bertolt Brecht

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR

Bu kitabın temeli olan IWM seminerini vermek üzere 2013 yılının Kasım ayında beni davet eden, Viyana'daki Institut für die Wissenschaften vom Menschen'e (Beşeri Bilimler Enstitüsü) (IWM) minnettarım. Klaues Nelsen ve arkadaşları muhteşem ev sahipleriydiler. Ayrıca onlar ve seminerin dinleyicileri ile yaptığım tartışmalar benim için çok faydalı oldu. 2014 yılı yazında IWM'de geçirdiğim ikinci dönem, fikirlerimi olgunlaştırmamı sağladı.

Ayrıca Princeton'daki Siyaset Bilimi Bölümü'ne ve İnsani Değerler Merkezi'ndeki çalışanlara (özel olarak yöneticisi Chuck Beitz'a) da 2013 yılında popülizm üzerine bir atölye düzenlememe imkân verdikleri için teşekkürler.

Herkesin tam olarak aynı konu hakkında konuştuğundan emin olamasak bile, bu atölye sırasında ve dersler ile seminerlerin ardından gelip benimle 21. yüzyılın başında Avrupa, Birleşik Devletler ve Latin Amerika'da giderek daha fazla sayıda insanı endişelendiren bir başlık haline gelen bu konu hakkında konuşan insanlara minnettarım. (Richard Hofstadter bir keresinde bugün bile anlamlı olan "Herkes Popülizm

Hakkında Konuşuyor Ama Kimse Popülizmi Tanımlayamıyor" başlıklı bir seminer vermişti.)

Demokrasi ve popülizm hakkındaki fikirlerim iyi ya da kötü yönde aşağıda saydığım dostlarım ve çalışma arkadaşlarım ile yaptığım sohbetlerde şekillendi (elbette bu onları teorim konusunda ikna edebildiğim anlamına gelmiyor): Andrew Arato, David Ciepley, Paula Diehl, Zsolt Enyedi, Gábor Halmai, Dick Howard, Carlo Invernizzi Accetti, Turkuler Isiksel, Dan Kelemen, Seongcheol Kim, Alex Kirshner, Mattias Kumm, Cas Mudde, Cristobal Rovira Kaltwasser, Ivan Krastev, Ralf Michaels, Paulina Ochoa Espejo, Kim Lane Scheppele ve Nadia Urbinati. Beni Santiago'ya davet ettiği ve kendisi ve Diego Portales'deki iş arkadaşları ile yaptığım tartışmalar için Cristobal'e, Nisan 2016'da kitabı bitirirken bana yardımı olan sohbetleri için Balazs Trencsenyi'ye özel teşekkürler. Hollanda siyaseti konusunda verdikleri bilgiler için Koen Vossen ve Rene Cuperus'a da minnettarım.

Bu kitapta aşağıdaki yayınlardan yararlanılmıştır: "Theorie und Praxis" (*Merkur*, sayı 69, 2015), "Parsing Populism: Who Is and Who Is Not a Populist These Days?" (*Juncture*, sayı 22, 2015), "'The People Must Be Extracted from within the People': Reflections on Populism" (*Constellations*, sayı 21, 2014), "Anläufe zu einer politischen Theorie des Populismus" (*Transit*, no. 44, 2013), "Towards a Political Theory of Populism" (*Notizie di Politeia*, no. 107, 2012), ayrıca *Dissent*, *The New York Review of Books Daily*, *The Guardian*, *Le Monde*, *Die Zeit*, *Süddeutsche Zeitung* ve *Neue Zürcher Zeitung'da* yayımlanan pek çok makale.

İki editöre sabırları ve ihtiyacım olduğu anlardaki hızları için teşekkür ediyorum. Heinrich Geiselberger kitabın Almanca baskısına yardım etti, Dannon Linker ise Amerikan baskısının hevesli bir destekçisiydi.

Son olarak, aileme minnettarım. Kitabı tamamlarken pek çok konuda yardımcı olan Heidrun Müller'e özel teşekkürlerimi sunarım.

Bu metin ilk başkanlık seçimi kampanya dönemlerini yaşayan ve gelecekte pek çok demokratik vizyona ulaşma imkânı olan çocuklarıma adanmıştır. Whitman'a benzemem mümkün değil ama bu teşekkür ile ona olan saygımı gösterebilirim: "Zihninde demokrasinin hükümleri ve özlemleri ile Halk'ın zalimliği, kötülüğü, kaprisleri arasındaki savaşı sürdüren, kazanan veya kaybeden kadınlara ve erkeklere".

Herkes Popülist midir?

Hatırlayabildiğimiz tarihte hiçbir Amerika Birleşik Devletleri seçim kampanyasında "popülizm" terimi, 2015-2016 seçimlerinde olduğu kadar fazla zikredilmemiştir. Bu seçimlerde hem Donald Trump hem de Bernie Sanders "popülist" olarak adlandırıldı. "Popülizm" terimi, içeriğindeki politik fikirlerin niteliğine bakılmaksızın "düzen karşıtlığı" ile eşanlamlı kullanıldı. İçeriğe önem verilmezken tavır önemsendi. Bu sebeple terim her şeyden önce belirli ruh halleri ve duygular ile ilişkilendirildi: popülistler "kızgındır", seçmenleri "öfkelidir" ya da "hınç" doludurlar gibi. Benzer iddialar Avrupa'daki siyasal liderler ve seçmenleri için de öne sürüldü. Marine Le Pen ve Geert Wilders'ten yaygın olarak popülist diye bahsedildi. Bu iki siyasetçi de açıkça sağcıdırlar. Fakat Sanders'te olduğu gibi solcu isyankârlar da popülist olarak damgalandı: Yunanistan'da bir sol koalisyon olarak Ocak 2015'te iktidara gelen SYRIZA ve İspanya'da, Angela Merkel'in Avrupa'daki ekonomik krize çözüm için önerdiği kemer sıkma politikalarına karşı çıkma konusunda SYRIZA ile ortaklaşan PODEMOS. Özellikle PODEMOS olmak üze-

re her iki parti de Latin Amerika'daki sol eğilimli siyasal hareketlerden ve Rafael Correa, Evo Morales ve en çok da Hugo Chavez gibi başarılı popülist liderlerden ilham aldıklarının altını bilhassa çiziyor. Yine de bütün bu siyasal hareketlerin ortak noktası nedir? Hannah Arendt'i takiben siyasal düşünmenin, uygun ayrımları yapmak olduğunu kabul edersek, popülizm konusunda konuşulurken sağ ve sol siyasetlerin bu denli bir arada anılmasından tereddüde düşmeliyiz. Her tür farklı olgunun "popülist" olarak adlandırılmasının bu kadar yaygın olması, siyasal yargılarda bir soruna işaret ediyor olabilir mi?

Bu kitap, popülizm hakkındaki tüm konuşmalarımıza ve hatta çağımızın demokratik siyasetinin en önemli analizcilerinden biri olan Bulgaristanlı Siyaset Bilimci Ivan Krastev'in çağımızı "Popülizm Çağı" olarak adlandırmasına rağmen, konuştuğumuz konu hakkında bildiklerimizin pek de net olmadığı gözlemi ile başlıyor.[1] Bir popülizm *teorisine* sahip değiliz ve siyasal aktörlerin ne zaman popülist olarak adlandırılabileceklerine dair anlamlı bir kriterimiz yok. Nihayetinde, özellikle seçimli demokrasilerdeki her siyasetçi "halk"ı cezbetmek, olabildiğince fazla yurttaşın anlayabileceği bir hikâye anlatmak ve "sıradan halkın" nasıl düşündüğüne ve bilhassa nasıl hissettiğine duyarlı olmak ister. Acaba birileri tarafından sevilmeyen başarılı siyasetçilere mi popülist denilmekte? "Popülizm" suçlamasının kendisi popülist olabilir mi? Ya da sonuç olarak popülizm, Christopher Lasch'ın inanmayı sürdürdüğü gibi "demokrasinin hakiki sesi" midir?

Bu kitap bize popülizmin farkına varma ve popülizm ile uğraşma konusunda yardım etmeye çalışacak. Bunu üç yoldan yapmayı hedefliyor. İlk olarak, hangi tür siyasal aktör-

1 Ivan Krastev, "The Populist Moment", http://www.eurozine.com/articles/2007-09-18-krastev-en.html, son erişim 1 Mart 2012.

lerin popülist olarak adlandırılabileceğini açıklamak istiyorum. Popülist sayılmak için *seçkinlere dair eleştirel tutum* almanın gerekli bir koşul olduğunu ama yeterli bir koşul olmadığını iddia ediyorum. Aksi takdirde Yunanistan, İtalya ya da Birleşik Devletler'de mevcut durumu eleştiren herkes tanımı gereği popülist olacaktır ve SYRIZA, Beppe Grillo'nun* isyancı Beş Yıldız Hareketi(Five Star Movement) veya Sanders hakkında başka konularda ne düşünüyor olursa olsun, onların seçkinlere dair eleştirilerinin haksız olduğunu söylerken zorlanacaktır. Ayrıca, eğer popülizm sadece seçkinleri eleştirmek demek olsaydı, Birleşik Devletler'deki başkan adaylarının hepsine "Washington karşıtı" tutumları yüzünden popülist denilebilirdi.

Seçkin karşıtı olmanın yanı sıra popülistler her zaman *çoğulculuk karşıtıdır*. Popülistler sadece ve sadece kendilerinin halkı temsil ettiğini iddia eder. Mesela bir parti kongresinde muhaliflere meydan okurken "Biz halkız. Siz kimsiniz?" diye açıklama yapan Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı düşünün. Erdoğan, elbette muhaliflerinin de Türkiyeli olduğunu bilmektedir. Diğerlerini dışlayan temsil iddiası ampirik bir iddia değildir, açıkça *ahlâkî* bir iddiadır. İktidar için mücadele ederken popülistler siyasi rakiplerini ahlâksız ve yozlaşmış elitler olarak tasvir ederler; iktidara sahip iken ise hiçbir muhalefet onların gözünde meşru değildir. Ayrıca popülist mantık, popülist partileri desteklemeyen kimselerin, her zaman erdemli ve ahlâklı olarak tanımladıkları halkın uygun bir parçası olmayacağını ima eder. Basitçe söylemek gerekirse popülistler, "Biz % 99'uz" değil, "Biz % 100'üz" derler.

(*) 'Beppe Grillo' 2009 yılında kurduğu Beş Yıldız Hareketi Partisi'nin başkanlığını yürüten İtalyan siyasetçi. Komedyen olarak başladığı kariyerine, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi siyasal söylemler üzerinden inşa ettiği siyasal hareket ile devam eden Grillo, günümüzde Avrupa Birliği karşıtı politikalar ve vergi reformu gibi taleplerin seslendiricisidir – ç.n.

Popülistler için her zaman işe yarayan denklem, geri kalan herkesin ahlâkî olmadığı ve halkın sahici bir parçası olmadığı iddiasıyla reddedilmesidir. Bu, popülizmin her zaman bir *kimlik siyaseti biçimi* olduğunu söylemenin bir başka yoludur (fakat tüm kimlik siyasetleri popülist değildir). Popülizmin bu şekilde ayrımcı bir kimlik siyaseti olarak kavranışının sonucu, onun demokrasi için bir tehlike olarak görülmesidir. Çünkü demokrasi çoğulculuğu, birlikte, özgür, eşit ve farklılıklar ile yaşama konusunda adil şartları gerektirir. Tek, homojen ve hakiki bir halk fikri bir fantezidir ve felsefeci Jürgen Habermas'ın da dediği gibi halk, ancak çoğul olarak var olur. Bu fantezi aynı zamanda tehlikelidir. Zira popülistler çatışma üzerinden büyüme ve kutuplaştırmayı teşvik etmek ile yetinmezler. Aynı zamanda siyasi rakiplerine "halkın düşmanları" gibi davranırlar ve onları tamamen dışlamanın yollarını ararlar.

Elbette bu her popülistin düşmanlarını *gulag*lara göndereceği ya da ülkenin sınırlarına duvar çekeceği anlamına gelmez. Fakat popülizm ne zararsız bir siyasi kampanya retoriğidir ne de popülistlerin iktidarda gelmesi ile biten bir protesto. Popülistler iktidara geldiklerinde de popülisttir. Bu, sağduyusal olarak düşünüldüğünde, popülistlerin iktidara gelince kendi kendilerini protesto edemeyecekleri için seçimleri kazandıktan sonra değişecekleri fikrine karşı çıkmak anlamına gelir. Popülist iktidarların üç özelliği vardır: devlet aygıtını gasp ederler, yolsuzluk ve "kayırmacılık" yaparlar (popülistlerin "müşterileri" haline gelen yurttaşlara siyasi destek karşılığında maddi kazançlar veya bürokratik avantajlar sunarlar) ve sivil toplumun bastırılması için sistemli bir çaba gösterirler. Şüphesiz pek çok otoriter yönetici benzer şeyler yapmaktadır. Popülistlerin farkı, kendi idarelerini halkın gerçek temsilcisi olduklarını söyleyerek meşrulaştırmalarıdır. Böylece de yaptıklarını açık-

ça üstlenebilirler. Yolsuzlukların ortaya çıkmasının popülist liderlere niye nadiren zarar verdiğini de bu şekilde anlayabiliriz. (Türkiye'de Erdoğan ya da Avusturya'da aşırı-sağ siyasetçi Haider'i düşünün) Takipçileri, bunları tek hakiki halk için, "bizim için" yaptı, diye düşünür. Bu kitabın ikinci bölümü popülistlerin nasıl anayasa yazdığını gösterecektir. (Venezuela ve Macaristan en açık örneklerdir). Popülist liderlerin balkonlardan doğrudan hitap ettikleri düzensiz kitleye yaslanıp hiçbir engel ile karşılaşmak istemediğine dair yaygın inancın aksine, popülistler gerçekte kendi işlerine yarayan yasal sınırlar koyma konusunda isteklidirler. Bu anayasalar çoğulculuğu korumak yerine onu ortadan kaldırmaya yarar.

Üçüncü bölümde popülizmin daha derin bazı kaynakları üzerinde, özellikle de Batı'daki yakın tarihli sosyo-ekonomik gelişmeler üzerinde durulacak. Aynı zamanda popülist siyasetçiler ve seçmenlere başarılı bir karşılığın nasıl verilebileceği sorusu ele alınacak. Yurttaşların "korkularını ve öfkesini ciddiye almalıyız" diyerek onları terapiye sokmayı öneren korumacı liberal yaklaşımı olduğu kadar, ana akım partiler de popülist önerileri kopyalamalıdır diyen yaklaşımı da reddediyorum. Popülistleri tamamen dışlamak gibi bir aşırılık da, dışlayıcı popülist taleplere onların yöntemi ile cevap vermek anlamına geldiği için uygun bir seçenek değildir. Popülistler ile nasıl başa çıkılacağına dair alternatif olarak bazı özgül siyasal koşullar önereceğim.

Çeyrek yüzyıldan fazla bir zaman önce, neredeyse hiç bilinmeyen bir devlet memuru, kötü bir üne erişen ve çoklukla yanlış anlaşılan bir makale yayımladı. Yazar Francis Fukuyama, makale elbette "Tarihin Sonu" idi. Uzunca bir süredir, bir kişinin entelektüel derinliğini fazla uğraşmadan göstermesinin yolu, küçümser bir tavırla Soğuk Savaş'tan sonra tarihin sonunun falan gelmediğini söylemekten geçiyor. Fa-

kat elbette Fukuyama tüm çatışmaların sona ereceğini düşünmemişti. Onun yaptığı, fikir düzeyinde liberalizmin rakipsiz kaldığını iddia etmekti. Bazı yerlerde farklı ideolojilerin taraftar bulabileceğini kabul etmişti fakat yine de hiçbirinin liberal demokrasinin (ve piyasa kapitalizminin) küresel çekiciliği ile yarışabileceğini düşünmüyordu.

Fukuyama gerçekten yanılıyor muydu? Radikal İslâmcılık, liberalizme ciddi bir rakip değil. ("İslâmofaşizm" hayaletinden bahsedip duranların yaptığı ise günümüzün siyasal gerçeklerinden bahsetmek yerine Soğuk Savaş zamanındaki gibi safların net olduğu karşıtlıklar yaratmaya çalışmak). Şimdilerde "Çin Modeli" olarak adlandırılan devlet kontrolündeki kapitalizm ise yeni bir meritokrasi gibi görünüp bazılarının aklını çeliyor; ama bu aklı çelinenlerin çoğu da kendilerinin bu meritokratik sistemde avantajlı konumda olacağını düşünenlerden oluşuyor.[2] (Silikon Vadisi'ndeki girişimciler gibi) Çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde ama başka yerlerde de, Çin'in milyonları yoksulluktan kurtarmış olması cazip geliyor. Ama yine de "demokrasi" hâlâ en önemli siyasal ödül. Otoriter ülke hükümetleri, lobicilere ve halkla ilişkiler uzmanlarına, uluslararası örgütler ve Batılı elitler tarafından, kendilerinin de gerçekten demokratik bir ülke olarak anılmasını sağlamak için milyonlar ile ifade edilen paralar ödemekte.

Fakat demokrasi için işler tam anlamıyla yolunda değil. Bugün demokrasinin karşılaştığı tehlike sistematik olarak demokratik ideallere karşı çıkan bir bütüncül ideolojiden gelmiyor. Tehlike, demokrasinin yüksek ideallerini gerçekleştirmeyi vadeden ("Yönetimi halka bırakın !") bir yozlaşmış demokrasi biçimi olan popülizm. Başka bir deyişle tehlike demokratik dünyanın içinden, demokratik değerlerin

2 Daniel A. Bell, *The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015.

dilini konuşan siyasetçilerden geliyor. Sonuç olarak, bariz bir şekilde demokrasi karşıtı olan bu siyaset hepimizi kaygılandırmalı ve demokrasinin nerede bitip popülist tehlikenin nerede başladığına dair incelikli bir siyasal kavrayışa duyduğumuz ihtiyacı göstermeli.

Popülistler Ne Söyler?

"Dünyada bir hayalet dolaşıyor: popülizmin hayaleti".[1] Ghita Ionescu ve Ernest Gellner 1969 yılında derledikleri kitabın giriş bölümüne böyle yazmışlardı. Kitap, "popülizmi tanımlamak" amacıyla 1967 yılında *London School of Economics'te* [Londra İktisat Okulu] toplanan konferansta sunulan bildirilerden oluşuyordu. Ortaya çıktı ki katılanların birçoğu ortak bir tanım bulma konusunda anlaşamıyordu. Yine de toplantının tutanaklarını okumak öğretici. İnsan, o günlerde de tıpkı bugünlerde olduğu gibi tüm siyasal gerginliklerin "popülizm" hakkındaki tartışmalara yansıdığını ve *popülizm* kelimesinin ilk başta birbirinden farklı gözüken pek çok olgu için kullanıldığını düşünmeden edemiyor. Bugün de bir tanım üzerinde anlaşamadığımızı düşününce acaba bunun bir sonu var mı sorusu akla geliyor.

1960'larda "popülizm", sömürgelerin bağımsızlığını kazanması, "köylücülüğün" geleceğine dair spekülasyonlar, ve bel-

1 Ghita Ionescu ve Ernest Gellner, "Giriş", içinde Ghita Ionescu ve Ernest Gellner (der.), *Populism: Its Meaning and National Character*, Londra, Weidenfeld & Nicolson, 1969, s. 1-5; burada 1.

ki de 21. yüzyıldan baktığımızda bize en şaşırtıcı gelecek şekilde, genelde komünizmin, özel olarak da Maoizmin kaynakları ve olası gelişimi üzerine yapılan tartışmalarda geçiyordu. Bugün, özellikle Avrupa'da, tüm kaygılar ve çok daha seyrek olsa da umutlar, *popülizm* kelimesi etrafında belirginleşiyor. Şematik olarak ifade edecek olursak bir yandan liberaller, liberalizm karşıtı kitlelerin popülizme, milliyetçiliğe ve bazen açıkça yabancı düşmanlığına kapılmasından endişelenirken diğer yanda demokratlar "liberal teknokrasi"nin yükselişi, yani sıradan halka karşı sorumluluğu olmayan seçkin uzmanların "sorumlu yönetimi"nden endişelenmekte.[2] Öyleyse Hollandalı Sosyal Bilimci Cas Mudde'nin dediği gibi popülizm, "demokratik olmayan liberalizme karşı liberal olmayan bir demokratik cevap" olabilir. Popülizm, siyaset için bir tehlike olarak görülmenin yanı sıra "halk"tan bir şekilde uzaklaşmış siyaset için, potansiyel bir düzeltici olarak da görülmekte.[3] Benjamin Arditi tarafından popülizm ile demokrasinin ilişkisini anlatmak için önerilen çarpıcı tasvirin yakaladığı bir nokta var galiba. Arditi'ye göre popülizm bir akşam yemeği sofrasındaki sarhoş misafiri andırıyor. Sofrada nezaket kurallarına uymaz, kaba davranır hatta "başkalarının eşleri ile flört bile edebilir". Fakat o, üzerine kurulduğu halk egemenliği idealini unutan liberal demokrasi hakkındaki gerçekleri pat diye söyleyebilecek olan tek kişi aynı zamanda.[4]

Amerika Birleşik Devletleri'nde *popülist* tabiri, çoğunlukla fazla merkeze kaydığı ya da Avrupa'daki tartışmalara benzer

---

2 Peter Mair, *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*, New York, Verso, 2013. Hükümetlerin sorumlu ya da duyarlı olması konusundaki açmazın sistematik bir analizi için bkz.

3 Cas Mudde ve Cristobal Kaltwasser (der.), *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?*, New York, Cambridge University Press, 2013.

4 Benjamin Arditi, "Populism as an Internal Periphery of Democratic Politics" içinde Francisco Panizza (der.), *Populism and the Mirror of Democracy*, Londra, Verso, 2005, s. 72-98.

şekilde teknokratlar (ya da daha kötüsü plütokratlar) tarafından ele geçirildiği ve kendi hizmetlerine alındığı düşünülen Demokrat Parti'yle ihtilaf halindeki, gerçek *eşitlikçi* sol siyasetler için kullanılır. Wall Street'e karşı ana caddeyi [Main Street] savunanlar, popülist olarak alkışlanır (ya da eleştirilir). New York Belediye Başkanı Bill de Blasio* ve Massachusetts Senatörü Elizabeth Warren** gibi tanınmış siyasetçiler için de durum aynıdır. Birleşik Devletler'de insanları "liberal popülizm" hakkında konuşurken duyabilirsiniz fakat Atlantik'in iki yakasında hem liberalizm hem de popülizm terimleri farklı anlaşıldığından, bu Avrupa'da açıkça çelişkili bir tabir olarak anlaşılır.[5] Bilindiği gibi "liberal", Kuzey Amerika'da "sosyal demokrat" gibi bir anlama gelir ve "popülizm" tabiri bu konumun daha uzlaşmaz versiyonları için kullanılır. Buna karşılık Avrupa'da popülizm, çoğulculuğa saygı ve (genellikle halk iradesinin önüne sınırlar koyan) bir kontrol ve denge sistemi olarak anlaşılan demokrasi ile birlikte düşünülen liberalizmle asla bir araya gelmez.

Bu kelimenin farklı siyasal kullanımları yeterince kafa karıştırıcıyken, finansal kriz sonrası ortaya çıkan Tea Party [Çay Partisi] ve Occupy Wall Street [Wall Street'i İşgal Et] gibi yeni siyasal hareketler ile mevzu daha da karmaşıklaştı. Her iki hareket de popülist olarak adlandırılırken; ana

---

(*) 'Bill de Blasio' New York'un 2014 yılında seçilen belediye başkanıdır. Adaylığı döneminde dile getirdiği yüksek kazançları vergilendirme gibi siyasal önerilerinin yanı sıra son dönemde göçmenlere yöneltilen ayrımcı söylemlere karşı geliştirdiği tavrı ile gündeme geldi – ç.n.

(**) 'Elizabeth Warren' Massachusetts senatörüdür. Sahip olduğunu iddia ettiği Amerikan Yerlisi kökenleri sebebi ile Donald Trump tarafından ayrımcı bir dille hedef alınmıştır – ç.n.

5 Net olmak gerekirse, bazı Avrupa ülkelerinde liberal değerlerin savunusu adına hareket eden bir tür popülizm son yıllarda öne çıkmıştır. Hollanda'da Pim Fortuyn ve Geert Wilders düşünülebilir. Yine de burada söz konusu olan "özgürlük" ve "hoşgörü" gibi değerler üzerinden, dışarıda görülen bir grup ile hakiki halk olarak görülen diğer grup arasında ahlâkî bir sınır çizmektir, liberalizm değil.

akım siyasete karşı, "popülizm" ortak paydasında buluşacak sağ ve sol siyasal hareketlerin ittifakı bile önerilebildi. Bu ilgi çekici simetri durumu, 2016 başkanlık seçim kampanyasına dair medya anlatıları ile daha da ilginç hale geldi. Donald Trump ve Bernie Sanders'ın biri sağcı biri solcu popülistler olduğu varsayıldı. Her ikisinin de en azından "kızgınlık", "öfke" ve "hınç" ile hareket eden "düzen karşıtları" olmakta ortaklaştığı söylendi.

Popülizm kavramının nasıl anlaşılacağına dair siyasal itirazlar olduğu açıktır.[6] Profesyonel siyasetçiler, popülizmin nasıl tanımlanacağı üzerine süren savaşın ne anlama geldiğini bilirler. Mesela Avrupa'da göz önündeki "düzen siyasetçileri", rakiplerini popülist olarak etiketlemekte çok isteklidirler. Fakat popülist olarak etiketlenenlerden bazıları karşı saldırıya geçer. "Eğer popülist olmak halk için çalışmak demekse ben popülistim" diyerek gururla bu yakıştırmayı kabul ederler. Bu iddiaları nasıl değerlendirmeli, gerçek popülistler ile yalnızca popülist olarak adlandırılanlar (ya da hiç popülist olarak adlandırılmayan, kendisine de popülist demeyen ana yine de popülist olabilecekler) arasındaki farkı nasıl anlamalıyız? Herkesin –sol, sağ, demokrat, demokrasi karşıtı, liberal, liberalizm karşıtı– popüliste dönüşebileceği ve popülizmin demokrasinin hem dostu hem de düşmanı olabileceği bir kavramsal kaos değil midir bu?

O zaman, nasıl ilerlemeli? Bu bölümde üç adım atacağım. İlk olarak, popülizme dair pek çok farklı açıklamanın aslında çıkmaz yollara girdiğini göstereceğim. Seçmenlerin duygularına yoğunlaşan bir sosyopsikolojik bakış açısı, belirli sınıflara sabitlenmiş sosyolojik çözümleme ve siyasal önerilerin niteliklerinin değerlendirilmesi popülizmi anlamamı-

---

6 Bu her şeyin göreli olduğu anlamına gelmez. Demokrasi de üzerine tartışmaların sürdüğü bir kavramdır fakat bu demokratik teoriyi geliştirmekten vazgeçeceğimiz anlamına gelmez.

za farklı şekillerde yardımcı olabilir, fakat popülizmin tam olarak ne olduğunu ve diğer olgulardan nasıl farklılaştığını açıklamazlar. (Ne de siyasetçilerin kendilerine dair söylediklerini dinlemek işe yarar – nasıl ki biri sırf kavramı kullandığı için otomatik olarak popülist olmuyorsa). Popülizmi anlamak için bu yaklaşımlardan farklı bir yol izleyeceğim.[7]

Popülizm yazılı bir doktrin değil, belirli bir iç mantığı olan bir belirgin iddialar bütünüdür. Bu mantığı incelediğimizde görürüz ki popülizm, pek çok gözlemcinin fark ettiği bir biçimde "seçkin güdümlü" hale gelmiş demokrasimiz için iyi bir düzeltici değildir. Liberal demokrasinin, biraz fazla liberalizm veya biraz fazla demokrasiyi tercih edebileceğimiz bir denge içerdiği düşüncesi temelden yanlıştır. Muhakkak ki demokrasiler referandum olanağı ve sıklığı ya da hâkimlerin meclis tarafından kabul edilmiş yasaları veto etme gücü gibi sorular karşısında meşru bir şekilde farklı yanıtlara sahip olabilir. Fakat sözümona elitler tarafından ihmal edilmiş bir "sessiz çoğunluğun", seçilmiş siyasetçilere karşı öne çıkarılması ile daha fazla demokratikleşeceğimiz görüşü, yalnızca bir yanılsama değil aynı zamanda siyaseten tehlikelidir. Bu açıdan popülizmi sahici bir şekilde kavramanın, demokrasiyi de daha derin bir şekilde anlamamıza yardım edeceğine inanıyorum. Popülizm çağdaş temsi-

7 Teknik olarak, Max Weber'in önerdiği şekilde bir ideal tip oluşturmaya çalışıyorum. Bunu yapmaktaki amacımın bir kısmı popülizm ve demokrasi arasında mühim olduğunu düşündüğüm farkları görünür kılmak. Buradaki açık tehlike döngüselliktir. Kişi siyasal, ahlâkî ve estetik olarak nahoş bulduğu nitelikleri kendi popülizm tanımı içine dahil ederek popülizm ile demokrasinin farklı olduğunu iddia edebilir. Ayrıca demokrasi hakkındaki tartışmaları göz ardı edip, demokrasiyi tanımı konusunda herkesin kabul etmesi gereken bir anlama sahip bir kavram olarak kabul edersek bu iş daha da kolay hale gelir. Başka bir şekilde ifade edersem, aşırı tarafgir bir pozisyon sonucu elde edilmiş bir normatif duruş üretme tehlikesi vardır. Bu, karşılaştırmalı siyaset perspektifinden popülizm çalışan düşünürlerin kavramın aşırı esnetilmesine dair kaygısı ile aynı şey değildir. Giovanni Sartori, "Concept Misformation in Comparative Politics" içinde *American Political Science Review*, sayı 64 (1970), s. 1033-1053.

li demokrasinin hiç kaybolmayan bir gölgesi, onun için daimi bir risk gibidir. Onun bu özelliklerini anlamak, içinde yaşadığımız demokrasilerin özgül niteliklerini ve bir yere kadar da eksikliklerini görmemizi sağlar.[8]

Popülizmi anlamak: Çıkmaz yollar

Popülizmin bir "ilerici" ya da "tabana dayalı" bir hareket olarak görülmesi fikri çoğunlukla Amerika (kuzey, merkez ve güney) kaynaklıdır. Avrupa'da tarihsel koşullara dayalı olarak popülizme dair başka bir hüküm geçerlidir. Orada popülizm, liberal yorumcular tarafından sorumsuz siyasal önermeler ve siyasal kötülükler ile ilişkilendirilir(demagogluk ve popülizm çoğunlukla birbirinin yerine kullanılabilen tabirlerdir). Ralf Dahrendorf'un zamanında söylediği gibi popülizm basit, demokrasi ise karmaşıktır.[9] Bilhassa popülizmin artan kamu borçları ile ilişkilendirilmesinin tarihi eskiye uzanır. Bu ilişkilendirme yakın zamanda Yunanistan'da SYRIZA ve İspanya'da PODEMOS üzerine yürütülen tartışmalara da hâkim olmuş ve pek çok yorumcu tarafından bu partiler "sol-popülizm"in örnekleri olarak sınıflandırılmıştır.

Popülizm sıklıkla bir toplumsal sınıfla da tanımlanır. Çoklukla bu sınıf küçük burjuvazidir, fakat köylülerle çiftçilerin Avrupalı ve Amerikalı siyasal tahayyüllerden kaybolmasına kadar toprağı eken biçenler de popülizmi tanımlamak için kullanılmıştır (bu kayboluşun 1979 civarların-

8 "Teori teorisi" olarak tabir edilebilir olan ve güncel zamanın tüm karmaşıklığı ile uğraşmak yerine sadece diğer teorilere cevap vermek ile uğraşan bir teori üretme konusundaki endişelere katılıyorum. Fakat bu endişenin "realizm" konusunda yapılan aşırı duygusal çağrılar ile çözülebileceğine inanmıyorum. Bu çağrılar daha geliştirilmiş bir "realizm" hakkında daha fazla teorinin teorisini üreteceklerdir. "Ne yapmalı?" sorusunun meşru bir soru olup olmadığına kafa yormaktansa, teorisyenlerin bir şeyi yapıyor olması gerekir.

9 Ralf Dahrendorf, "Acht Anmerkungen zum Populismus", in *Transit: Eurpaische Revue*, sayı 25 (2003), s. 156-163.

da gerçekleştiğini söyleyebilirim). Bu tanımlama sosyolojik açıdan sağlam bir önerme olarak görünebilir (Toplumsal sınıflar elbette inşa edilmiştir fakat ampirik olarak oldukça kesin şekilde belirlenebilirler). Ayrıca bu yaklaşım genelde, beraberinde sosyal psikolojiden alınmış bazı kriterleri de içerir. Bunlara göre popülist iddiaların savunucuları ve özellikle seçimlerde popülist partilere oy veren seçmenler "korkular" (modernleşme korkusu, küreselleşme korkusu vb.) veya "öfke", "kızgınlık" ve "hınç" gibi "duygular" ile hareket ediyordur.

Son olarak, hem Avrupa'daki hem de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tarihçiler ve sosyal bilimciler arasında, popülizmin kendilerini geçmişte "popülist" olarak tanımlamış siyasal hareketler ve partilerin ortak noktalarının araştırılmasıyla anlaşılabileceğine dair bir eğilim vardır. Böylelikle söz konusu "-izm"in önemli özellikleri, uygun siyasal aktörlerin kendine dair tanımlamalarından çıkarılabilecektir.

Bana göre, ne bu bakış açıları ne de görünüşte aşikâr olan ampirik kriterler popülizmi kavramsallaştırmamıza yardımcı olabilir. Bu bakış açılarının ne denli yaygın olduğunu ve "küçük burjuvazi-orta sınıf", "hınç" gibi görünüşte ampirik ve tarafsız tespitlerin nasıl da üzerinde fazla düşünülmeden öne sürüldüğünü dikkate alarak, itirazlarımı ayrıntılandırmak istiyorum.

Öncelikle, nitelikleri açısından ele alındığında, "halk"a atıfla meşrulaştırılan bazı siyasal önermelerin gerçekten de sorumsuzca olduğunu reddedemeyiz. Bu siyasal önermeleri yapanlar, üzerinde yeterince düşünmemiş, tüm ilgili bulguları bir araya getirmemiş ya da daha olası bir şekilde, kısa vadeli seçim kazanımları uğruna bu siyasal önermelerin uzun vadeli sonuçlarını ihmal etmiştir. Bazı siyasal önermelerin gerçekten de sorumsuzca olduğu yargısına varmak için kimsenin neoliberal bir teknokrat olmasına gerek yok. Hugo

Chavez'in talihsiz halefi, Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro'yu düşünün. Maduro enflasyon ile mücadeleyi elektronik eşya mağazalarına askerlerini gönderip zorla daha düşük fiyatlı etiketler yapıştırtarak çözmeye çalıştı. (Maduro'nun enflasyona dair tercih ettiği anlayış, onun temel nedeni olarak "parazit burjuva"ları görür.) Ya da Fransız Front National [Milli Cephe] Partisi'nin 1980'ler ve 1990'lardaki propaganda afişlerinde yer alan "İki milyon işsiz, iki milyon daha fazla göçmen var demektir!" sloganını düşünün. Denklem o kadar basittir ki – görünüşe bakılırsa sağduyu sahibi herkes sorunun çözümünün ne olacağını anlayabilir.

Yine de popülizmi neyin meydana getirdiğine dair bir kriteri bu yolla bulamayız. Çünkü toplumsal hayatın birçok alanında sorumluluk ve sorumsuzluk arasında net ve itiraz edilmeyen bir ayrım yoktur. Sorumsuzluk suçlamaları çoğu zaman bizzat oldukça tarafgirdir (ve sorumsuz diye suçlanan siyasetler çoğunlukla toplumun en dezavantajlı kesimlerinin yararına olanlardır).[10] Her durumda, siyasal tartışmayı "sorumluluk" ile "sorumsuzluk" arasında bir karşıtlık olarak yürütmek, "Hangi değerlere ve inançlara göre sorumlu?" sorusunu beraberinde getirecektir.[11] Bilinen bir örnek olarak, toplam gayrisafi milli hasılanın arttırılmasına yönelik bir kararlılık söz konusu ise, serbest ticaret anlaşmaları sorumlu bir politikanın ürünleri olarak görünebilir ancak bu anlaşmaların zenginliğin dağılımı konusunda yaratacağı sonuçlar başka değerler ışığında kabul edilemez bulunabilir.

10 Ayrıca neoliberal siyasal programlar ile bir iddialar mantığı olarak popülizmin birlikte son derece uyumlu olabilme durumu da vardır. Kurt Weyland, "Neopopulism and Neoliberalism in Latin America: Unexpected Affinities", içinde *Studies in Comparative International Development*, sayı 31, s. 3-31 ve Cristobal Rovira Kaltwasser, "From Right Populism in the 1990s to Left Populism in 2000s-And Back Again?", içinde Juan Pablo Luna ve Cristobal Rovira Kaltwasser (der.), *The Resilience of the Latin American Right*, Baltimore, Johns Hopkins Unversity Press, 2014, s. 143-166.

11 *Sorumlu* her Max Weber okuyucusunun hemen soracağı bir soru.

Demek ki tartışma ya tüm toplumun bir bütün olarak inandığı değerlere dayanmalı ya da belki farklı ekonomik teorilerin sonucu olan farklı gelir dağılımları hakkında olmalıdır. Popülizm ile sorumlu siyasal önermeler arasında bir ayrım yapmak sadece gerçekte önemli olan konuları bulanıklaştırmaya yarar. Bu anlayış aynı zamanda bazı siyasal önermelere gelecek eleştirileri değersizleştirmek için kullanılacak gayet elverişli bir araç olacaktır.

Popülizmin destekçileri olarak belirli sosyoekonomik gruplara yoğunlaşmak da yanıltıcıdır. Ayrıca bu pek çok çalışmanın gösterdiği gibi ampirik açıdan da şüphe uyandıran bir iddiadır.[12] Daha az görünür olan ise, böylesi bir iddianın, modernleşme kuramının pek çoğu itibarsızlaşmış varsayımlarına dayandığıdır. Popülist olarak adlandıracağım partileri destekleyen seçmen kitlesinin belirli bir gelir ve eğitim profilini paylaştıkları doğrudur. Özellikle Avrupa'da sıklıkla sağ-popülist olarak partilere oy veren seçmenler daha az kazanırlar ve daha eğitimsizdirler. (Ayrıca çoğunlukla erkektirler. Bu durum Birleşik Devletler'de de geçerlidir ama Latin Amerika'da değil.)[13] Fakat yine de bu tablo her zaman geçerli değildir. Alman Sosyal Bilimci Karin Priester'in gösterdiği gibi, ekonomik açıdan başarılı olmuş seçmenler çok defa özünde Sosyal Darwinist olan yaklaşımları kabul etmekte ve sağ partilere olan desteklerini "Ben başardım, onlar niye başaramadı?" diyerek meşrulaştırmaktadır. (Benim Çalışma Disiplinimi Herkese Dağıtın! diyen Çay Partisi afişini düşünün.)[14] Özellikle Fransa ve Avusturya gibi ülkelerde

12 Karin Priester, *Rechter un linker Populismus: Annaherung and ein Chamaleon*, Frankfurt am Main, Campus, 2012, s. 17.

13 Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser, "Populism", içinde Michael Freeden ve diğerleri (der.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*, New York, Oxford University Press, 2013, s. 493-512, bu "cinsiyet farkı" konusunda bkz.

14 Vanessa Williamson, Theda Skocpol ve John Coggin, "The Tea Party and the Remaking of Republican Conservatism", içinde *Perspectives on Politics*, sayı 9 (2011), s. 25-43, burada 33.

popülist partiler o kadar büyümüşlerdir ki neredeyse "herkese hitap eden" siyasal parti profiline uyarlar. Büyük sayıda işçi destekçileri vardır ama aynı zamanda seçmenleri arasında hayatın pek çok farklı alanlarından gelenler de vardır.

Pek çok araştırmanın gösterdiği gibi bir kişinin sosyoekonomik statüsü ile sağ partilere verdiği destek arasında bir korelasyon yoktur. Çünkü sağ partilere verilen destek genelde kişinin ülkesinin durumunu nasıl değerlendirdiğiyle alakalıdır.[15] Ulusal gerileme ya da ulusa dair tehlike algılarının (elitler ülkemizi bizden alıyor!) kişisel korkular ya da "statüyle ilgili kaygılara" indirgenmesi yanlıştır. Popülist partilere destek veren birçok kişi siyasal duruma dair değerlendirmelerinden (bazen araştırmalarından) dolayı gurur duyar ve tavırlarının yalnızca kendisiyle ilgili olduğunu veya duygularla şekillendiğini reddeder.[16]

Popülizmi açıklamak için "öfke", "kızgınlık" ve özellikle de "hınç" gibi anlam bakımından yüklü kelimeleri kullanırken de kişinin dikkatli olması gerekir. Bunun için en az iki neden var. İlki, "hınç" kelimesine başvuran yorumcuların zihinlerinin arkasında Nietzsche'nin *Ahlakın Soykütüğü* bulunmuyor olsa bile, *hınç* kelimesinin Nietzsche'nin yorumundan kaynaklanan çağrışımlarından kurtulmak zor gözükmektedir. Her ne kadar Nietzsche'nin analizinde hınç tarafından yutulanlar arasından çıkan akıllılar, insanî değerlerin sıralanmasında yaptıkları değişiklikler yoluyla güçlülerin hakkından geliyor olsa bile, hınç mağdurları, tanımları gereği güçsüzdür. Hınçlılar her şeye karşın tabi konumla-

15 Mark Elchardus ve Bram Spruyt, "Populism, Persistent Republicanism and Declinism: An Empirical Analysis of Populism as a Thin Ideology", içinde *Government and Opposition*, sayı 51 (2016), s. 111-133.

16 Roy Kemmers, Jeroen van der Waal ve Stef Aupers, "Becoming Politically Discontented: Anti-Establishment Careers of Dutch Nonvoters and PVV Voters," içinde *Current Sociology*, http://csi.sagepub.com/content/early/2015/11/15/0011392115609651.full.pdf+html.

rı ve *tepkisel* karakterleri ile tanımlanır.[17] Güçlüler hakkında kötü hisleri vardır ve bunu dışa vurmazlar. Kendilerine dair anlayışları tamamıyla güçlülere dayanır ve eninde sonunda onların onayını almaya can atarlar. Bu manada hınçlılar, özgün davranma yetisinden mahrumdur. Kendileri de tam olarak bu yalanlara inanmasa bile gerçek durumları hakkında kendilerine yalanlar söylemeye devam ederler. Max Scheler'in dediği gibi hınç, insanı yavaş yavaş kendi ruhunu zehirlemeye sürükler.[18]

Şimdi birisi gerçekten bu söylediklerimin "Amerika'yı Yeniden Büyük Yapalım" yazısı ile süslenmiş beyzbol şapkaları giyen herkes için geçerli olduğuna inanabilir. Ya da popülist partilere oy verenlerin otoriter kişilikler veya sosyal psikologların dediği gibi "uzlaşma yetenekleri düşük kişilikler" olduğunu düşünebilir.[19] Eğer öyleyse, en azından bu psikolojikleştirilmiş siyasal teşhislerin sonuçlarını göze almak gerekir. Şöyle ki, liberal elitler bu şekilde tavır alarak sadece küçümseyici davranmak ile kalmaz, korkulu ve hınçlı yurttaşların bu hallerini dikkate almak yerine onlara terapi önererek kendi demokratik ideallerinin bile gerisine düşerler. Basit gerçek şudur ki "öfke" ve "kızgınlık" her zaman pek açık şekilde dile getirilmiyor olabilirler ama yi-

---

17 Bir kişinin aynı anda hem hınçlı hem kızgın olmayacağını bu noktada belirtmek gerekir. Kızgınlık kendisini hemen ifade edecektir, hınç ise intikam almaya dair arzunun zaman içinde büyümesi ile "mayalanacaktır".

18 Max Scheler, *Ressentiment*, Lewis A. Coser (der.), William W. Holdheim (çev.), New York: Free Press, 1961.

19 Bert N. Bakker, Matthijs roodujin ve Gijs Schumacher, "The Psychological Roots of Populist Voting: Evidence from the United States, the Netherlands and Germany", içinde European Journal of Political Research, sayı 55 (2016), s. 302-320. Bu çalışmanın yazarları utanmazca "Marine Le Pen, Geert Wilders, Sarah Palin ve Nigel Farage gibi insanlar 'düşük uzlaşmacı kişiliklere sahip' seçmenleri harekete geçirmeyi başarır. Onları farklı siyasal bağlamlar arasında birleştiren, kendi siyasal bağlamları içinde varolan siyasal partilerden ayıran belki de beklenmeyen başarılarına neden olan budur." diye bir sonuç açıklamaktadırlar, s. 317.

ne de düşünceden tamamen koparılmış "saf duygular" değildirler. Gerçekte öfke ve kızgınlığın arkasında birçok insanın şu ya da bu şekilde açıklayabileceği nedenler vardır.[20] Elbette bu tüm nedenlerin makul olduğu ve oldukları gibi kabul edilmesi gerektiği anlamına gelmez. Mağduriyet duygusu ya da "ülkemiz elimizden alınıyor" hissi şüphesiz kendi kendini doğrulamaz. Fakat tartışmayı olduğu gibi sosyal psikoloji alanına taşımak (öfkeli ve kızgınlara potansiyel siyasi terapi hastaları gibi davranmak), muhakeme etmeye dair temel demokratik görevin ihmal edilmesi anlamına gelir. Bu noktada, görünüşte aydınlanmış liberaller, 19. yüzyıldaki ünlü öncüllerinin, kitlelerin oy vermek için "fazla duygusal" olduğundan şüphe ederek, seçim işlerini genişletmekten geri durmasına benzer ayrımcı davranışı tekrar etmektedirler.

Elitlerin, sıradan yurttaşların değerlerini eleştirmelerinin önünde bir engel olmaması gerektiği ileri sürülecek olsa bile bir siyasal inançlar dizisini, destekçilerinin sosyoekonomik statülerine veya psikolojik durumlarına indirgemek oldukça tuhaftır. Bu, sosyal demokrasiyi anlamanın en iyi yolu destekçilerini zenginleri kıskanan işçiler olarak yeniden tanımlanmak olduğunu söylemek gibi bir şeydir. Olgu hakkında düşünürken popülizme destek verenlerin profilleri elbette önemlidir. Fakat tüm olguyu "modernleşmenin kaybedenlerinin" anlaşılmaz siyasal ifadesi olarak açıklamak sadece küstahça olmakla kalmaz, aynı zamanda da başarısız bir açıklamadır.

Peki, neden birçoğumuz bu düşünüş tarzına başvurmaya devam ediyor? Çünkü bilinçli olarak ya da bilmeden, 1950 ve 1960'lı yıllarda altın çağını yaşamış modernleşme teori-

---

20 Jon Elster, *Alchemies of the Mind: Rationality and the Emotions*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999. Duyguların nasıl "bilişsel öncülleri" olduğuna dair bir açıklama için bkz.

sinin varsayımlarına dayanmaya devam ediyoruz. Sorulduğunda modernleşme teorisinin tamamıyla itibarsızlaştığını söyleyecek pek çok siyaset teorisyeni ve siyaset bilimci için bile böyle bu. 1950'li yıllarda "popülizm"i daha basit bir "modernlik öncesi" hayatı arzulayan kişilerin kaygı ve öfkelerinin çaresiz bir ifadesi olarak tanımlamaya başlayanlar Daniel Bell, Edward Shills ve Seymour Martin Lipset gibi (hepsi Max Weber'in varisleri) liberal aydınlardı.[21] Örneğin Lipset, popülizmin "hoşnutsuzlar ve psikolojik olarak yurtsuzlar, ... kişisel olarak başarısız olmuşlar, toplumsal olarak yalıtılmışlar, mali olarak kendini güvende hissetmeyenler, eğitimsizler, görmemişler ve otoriter kişilikler" için cazip olduğunu söylüyordu.[22] Bu sosyal teorisyenlerin öncelikli hedefleri McCarthycilik* ve John Birch Derneği** idi. Fakat tanılar, 19. yüzyıl orijinal Amerikan popülist devrimine kadar uzanıyordu. Mesela Victor C. Ferkiss, Farmer's Alliance***

---

21 Bu, Marco D'Eramo'nun düşünüyor gözüktüğü gibi bugün popülist olarak eleştirilen herkesin tam anlamıyla radikal demokratlar olduğu anlamına gelmez. Bkz. "Populism and the New Oligarchy," içinde *New Left Review*, sayı 82 (Temmuz-Ağustos 2013), s. 5-28.

22 Seymour M. Lipset, *Political Man: The Social Bases of Politics*, Garden City, NY: Doubleday, 1963, s. 178.

(*) 'Mccarthycilik' ABD'de, 1950'li yıllarda dönemin Wisconsin Senatörü Joseph McCarthy tarafından, devletin organlarına sızmış komünistleri bulma amacıyla soruşturma başlatma faaliyetine verilen ad. O yıllardan sonra kişilerin kamusal alanda içeriği belirsiz suçlamalar ile karalanmasını anlatan bir tabire dönüşmüştür – ç.n.

(**) 'John Birch Derneği' ABD'de 1958 yılında kurulan bir dernek. Robert Welch tarafından kurulmuştur ve ismini İkinci Dünya Savaşı sırasında öldürülen bir asker olan John Birch'ten alır. Varolduklarını iddia ettikleri 'komünizm tehlikesine' karşı faaliyet göstererek başlayıp, günümüzde Çay Partisi çizgisine yakın bir muhafazakârlığı takip etmektedirler. Söylemlerinde komplo teorilerine yoğun olarak yer verirler – ç.n.

(***) 'Çiftçi Birliği' ABD'de, 1880'li yıllarda kötüleşen ekonomik koşullar sebebi ile bir araya gelen çiftçilerin oluşturduğu siyasal organizasyon. Çiftçilerin taleplerini dile getiren birlik, yerelde kısmen bir siyasal destek toplasa da ulusal olarak etkili olamamıştır. 1892 yılında kurulan Halk Partisi'ne öncülük etmiştir – ç.n.

[Çiftçi Birliği] ve People's Party* [Halk Partisi] taraftarlarının kendine özgü bir tür Amerikan faşizminin müjdecileri olarak görüyordu.[23] Bu görüşe itirazlar oldu fakat arka plandaki pek çok varsayımı bugün hâlâ pek çok sosyal ve siyasal yorumcuda sürmekte.[24]

Son olarak, popülizmin, kendilerine ilk olarak popülist diyenler ile bir alakası olması gerektiğini düşünenler de var. Geç 19. yüzyıl Rus *Narodniki*'lerini ve genellikle "popülist" olarak tercüme edilen ideolojileri *Narodnichestvo*'yu düşünün. *Narodniki*'ler, Rus köylüsünü ülküleştiren ve köy komününü tüm ülke için bir siyasal model olarak gören aydınlardı. Aynı zamanda siyasal öğütler vermek ve rehberlik etmek üzere "halka gitme" yi savundular. (Pek çok şehirli aydın gibi, "halk"ın kendilerini umdukları gibi karşılamadığını ve aydınlar tarafından köylülerin sözüm ona "saf yaşam biçimleri"nden üretilen siyasal programların köylülerce pek de onaylanmadığını öğrendiler.)

Çoğu gözlemci 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde benzer zamanlarda "popülizm" adı verilen bir hareketin ortaya çıkmasının arkasında bir neden olması gerektiğini düşünür. Her iki hareketin de çiftçi ve köylüler ile ilgili olması (en azından 1970'lere ka-

(*) 'Halk Partisi', ABD'de 1892 yılında kurulan siyasal parti. Kırsal alanda yaşayanların ve çiftçilerin taleplerini temel alarak ulaşım imkânlarının geliştirilmesi, vergi reformu ve gümüş para rejiminin serbestleştirilmesini talep ettiler. Senatörlerin doğrudan halk tarafından seçimi ve sekiz saatlik çalışma süreleri gibi sosyal devlete yönelik taleplerinin yanı sıra yabancıların toprak sahibi olmasına izin verilmemesi gibi ayrımcı siyasal talepleri de oldu. Parti, kazandığı kısmi seçim başarılarının ardından 1896 yılında çözüldü ve destekçilerini Demokrat Parti'ye kaptırdı – ç.n.

23 Victor C. Ferkiss, "Populist Influences on American Fascism," içinde *The Western Political Quarterly*, sayı 10 (1957), s. 350-373; burada 352.

24 Lisa Disch, "The Tea Party: A 'White Citizenship Movement?,'" içinde Lawrence Rosenthal ve Christine Trost (der.), *Steep: The Precipitous Rise of the Tea Party*(Berkeley: University of California Press, 2012), s. 133-151. Çay Partisi örneğinde, hınç ile ilgili olarak basit teşhislerin ötesine geçen bir çalışma için bkz.

dar böyle) popülizmin kırsallıkla bir ilişkisi olması gerektiği ya da popülizmin hızla modernleşen toplumlarda tutucu ve maddi yönden zayıf grupların bir isyanı olduğu fikrini ortaya çıkardı.

Her ne kadar günümüzde bu çağrışıma pek kapılınmasa da "popülizm"in Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kökenleri, pek çok gözlemciye popülizmin bir şekilde "halkla ilgili" olması gerektiğini; yani toplumun en imtiyazsız kesimlerini veya dışlanmışlarını gözetmesi gerektiğini düşündürür. Popülizm savunucularının dünyanın ekonomik olarak en eşitsizlikçi kıtasında onun kapsayıcı ve özgürleştirici niteliklerini vurguladığı Latin Amerika örneği de bu hissi pekiştirir.

Muhakkak ki bu tür çağrışımlar emir vererek yasaklanamaz. Tarihsel diller neyseler odurlar ve Nietzsche'nin bize öğrettiği gibi sadece bir tarihe sahip olmayan şeyler tanımlanabilir. Ama siyasal ve toplumsal kuram kendini, örneğin tüm popülizmlerin Amerikan Halk Partisi'nin kalıplarına uyacağını farzetmek gibi, tek bir tarihsel deneyim üzerine de inşa edemez.[25] Popülizmin akla yatkın bir kavrayışının kendilerini açıkça popülist olarak adlandıran bazı tarihsel hareket veya aktörleri dışlayacağı ihtimalini kabul etmemiz gerekir. Çok az istisna dışında, tarihçiler (ya da tarihsel olgulara ilgi duyan siyaset teorisyenleri) sosyalizme dair makul bir kavrayışın yalnızca kendilerini Nasyonal Sosyalist olarak adlandırdıkları için Nazileri de dikkate alması gerektiğini söylemeyecektir. O halde, özel bir "-izm" için, hangi tarihsel örneğin önemli olacağına karar verirken, o "-izm"in bir teorisine sahip olmalıyız. Yani, popülizm nedir?

---

25 Helmut Dubiel, "Das Gespenst des Populismus," içinde Helmut Dubiel (der.), *Populismus und Aufklärung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986, s. 33-50, burada 35.

Ben popülizmin *siyasetin özgül bir ahlâkçı bakışla tasavvur edilmesine* dayandığını düşünüyorum. Yani, siyasal dünyanın, en nihayetinde kurgusal bir şekilde, ahlâken saf ve bütünleşmiş halk ile ahlâken aşağı olan yozlaşmış seçkinler arasında bir ayrım üzerinden algılanması.[26] Seçkinler hakkında eleştirellik popülist olmak için gerekli bir koşul fakat yeterli değil. Aksi takdirde herhangi bir ülkede güçlüleri ve düzeni eleştiren herkes tanım gereği popülist olacaktır. Popülistler, seçkin karşıtı olmanın yanı sıra her zaman çoğulculuk karşıtıdır. Onlar, *kendilerinin ve yalnızca kendilerinin* halkı temsil ettiğine inanır.[27] İktidara gelmeden evvel tüm siyasal rakiplerinin ahlâksız ve yozlaşmış seçkinlerin bir parçası olduğuna, iktidara geldiklerinde ise kendileri karşısında muhalefetin meşru olmadığına inanırlar. Popülizmin ana iddialarından birine göre popülist partileri desteklemeyen kişiler öncelikle gerçek halkın bir parçası bile değildir. Fransız filozof Claude Lefort'un sözleri ile sözümona gerçek halk öncelikle tüm mevcut yurttaşlar topluluğu içinden "ayıklanıp çıkarılmalıdır".[28] Sonrasında, bu gerçek halkın, ahlâken saf ve iradi olarak mükemmel olduğu varsayılacaktır.

Popülizm, temsilî demokrasinin başlangıcı ile birlikte yükselişe geçmiştir. Onun gölgesidir. Popülistler, siya-

26 Ben daha sonra popülistlerin temsile karşı olmadığını iddia edeceğim. "Popülist demokrasi" ile "temsili demokrasiyi" karşı karşıya getiren analizlere katılmıyorum. Bu tezin bir örneği olan ama diğer yönlerden mükemmel olan bir makale için bkz. Koen Abts ve Stefan Rummens, "Populism versus Democracy," içinde *Political Studies*, sayı 55 (2007), s. 405-424.

27 Popülist partilerin seçmenlerinin hoşgörüsüz ve çoğulculuk karşıtı olduklarına dair bazı ampirik kanıtlar vardır. Agnes Akkerman, Cas Mudde ve Andrej Zaslove, "How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters," içinde *Comparative Political Studies* (2013), s. 1-30.

28 Claude Lefort, *Democracy and Political Theory*, David Macey (çev.), Cambridge, Birleşik Krallık: Polity, 1988, s. 79.

set teorisyeni Nancy Rosenblaum'un bütüncülük[holism] olarak adlandırdığı şeyi arzularlar: Yönetimin artık bölünmemesi gerektiği, halkın bir olduğu ve tek bir temsilcisinin olduğu fikri.[29] Dolayısıyla popülizmin ana iddiası, ahlâkîleştirilmiş bir çoğulculuk karşıtlığıdır. Bu iddiayı taşımayan siyasetçiler popülist değildir.[30] Popülizm için ampirik olanın karşıtında, ahlâkî olarak kavranan bir *pars pro toto*[bir parçanın bütünü temsil etmesi] argümanına ve münhasır* bir temsil iddiasına gerek vardır.[31] Başka bir deyişle, tüm halkın adına konuşan birisi olmadan popülizm olmaz. George Wallace'ın Alabama valisi olarak göreve başlarken yaptığı berbat konuşmayı düşünün: "Dünya üzerinde var olmuş en büyük halk adına son noktayı koyuyor ve tiranlığa meydan okuyorum... ve diyorum ki... şimdi ırkların ayrımı ... yarın ırkların ayrımı... sonsuza dek ırkların ayrımı".[32] Irkların ayrımı sonsuza dek sürmedi ama Wallace'ın bu konuda söyledikleri onun ününü sonsuza dek kirletti. Açıkça ırkçılık yapmıştı. Yine de Wallace'ın bir popülist olduğunu gösteren unsur "dünya üzerinde var olmuş en büyük halk adına" retoriği, konuşanın yalnızca bu halkın kendisi olduğu iddiasıydı. Kim vermişti Alabama valisine tüm Amerikalılar hakkında konuşma hakkını? Elbette tüm Amerikalılar derken, Kennedy yönetimi ve ırk ayrımını bitirmeye çalışan diğer kişileri kapsayan "tiranlık" taraftarlarını dışarıda tutuyordu. Dahası kim ona "Gerçek Ame-

29 Nancy L. Rosenblum, *On the Side of the Angels: An Appreciation of Parties and Partisanship*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.

30 Ayrıca bkz. C. Vann Woodward, "The Populist Heritage and the Intellectual," içinde *The American Scholar*, sayı 29 (1959-60), s. 55-72.

(*) Özel/özelleşmiş; birine/kendine mahsus. Batı dillerinde "exlusive" – e.n.

31 Andrew Arato, "Political Theology and Populism," içinde *Social Research*, sayı 80 (2013), s. 143-172.

32 "The Inaugural Address of Governor George C. Wallace, Ocak 14, 1963, Montgomery, Alabama," http://digital.archives.alabama.gov/cdm/ref/collection/voices/id/2952 adresinde erişilebilir, son erişim 28 Nisan 2016.

rika'nın", "Büyük Anglo-Sakson Güney Ülkesi" olduğunu öne sürme iznini vermişti?[33] Belli ki Birleşik Devletler'deki iyi ve hakiki olan her şey güneydendi ya da Wallace "New England'ın taş gibi yurtsever çocukları.. Orta-Batı'nın sağlam yerlileri... ve uzak Batı'nın öncül özgürlük ruhunun evlatları ... sizi bizle olmaya davet ediyoruz ... güneyli bilincine sahip olduğunuzdan ... güneyli ruhunuz olduğundan ... güneyli felsefesi taşıdığınızdan ... siz de güneylisiniz ve kavgamızda kardeşimizsiniz." dediğinde öyle görünmekteydi. Konuşmasının sonuna doğru Wallace bütün Kurucu Babalar'ın güneyli olduğunu iddia etmişti.[34]

Bu popülizmin temel iddiasıdır: Sadece halkın bir kesimi gerçekten halktır. Britanya'nın Avrupa Birliği'nden çıkma kararını kutlayan Nigel Farage'ın "bu gerçek halkın zaferi" iddiasını düşünün (böylelikle Britanyalı seçmenlerin Avrupa Birliği'nden çıkma yanlısı olmayan % 48'inin gerçek halk olmadığını söylüyor ya da onların siyasal topluluğun gerçek üyeleri olup olmadığını sorguluyordu). Ya da New York-lu milyarder Donald Trump sıklıkla şok edici ve son derece saldırgan açıklamalar yaptığından arada kaynayan, Mayıs ayında seçim çalışması sırasında dile getirdiği "önemli olan tek şey halkın birleşmesidir çünkü geriye kalanların bir önemi yoktur" yorumunu düşünün.[35]

Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu zamanından beri "halk" kelimesi en az üç farklı anlamda kullanıldı: İlk olarak herkes olarak halk (siyasal birimin tüm üyeleri ya da es-

---

33 Wallace "Beni duyun Güneyliler! Ülkenin kuzeyine ve batısına taşınan oğullar ve kızlar... sizi anayurdunuzdan milli davaya katılmaya ve oy vermeye çağırıyoruz... biliyoruz ki nerede olursanız olun... güneyin kalbinden uzakta olsanız bile... bu büyük ülkenin en uzak köşelerinde olsanız bile çağrımıza cevap vereceksiniz... kalbiniz Dixieland'ten hiçbir zaman ayrılmadı. Bkz *a.g.y.*

34 *A.g.y.*

35 Bu alıntıyı bana gösterdiği için Damon Linker'e minnettarım. Bkz. "CBS Weekend News," *Internet Archive*, 7 Mayıs 2016, https://archive.org/details/KPIX_20160508_003000_CBS_Weekend_News#start/540/end/600.

kiden dendiği gibi "yığın siyaseti); ikinci olarak "sıradan insanlar" (res publica'nın sıradan insanların oluşturduğu kısmı veya modern deyişle dışlanmışlar, ezilmişler ve unutulmuşlar); üçüncü olarak ise açıkça kültürel anlamı ile bir bütün olarak ulus.[36]

"Halka" çağrı yapan herkesin popülist olduğunu söylemek basitçe yetersiz kalır. Halkın idealize edilmesi ("ahlâkî gerçeğin tek kaynağı halktır... bunu derken aklımda burjuva uygarlığı tarafından kirletilmemiş ezilenler ve ayaktakımı var" diyen Bakunin'i düşünün) 19. yüzyılın sonlarında Rus *Narodniki*'ler böyle anlamış olsa bile, zorunlu olarak popülizm sayılmaz. O kadar net olmamakla birlikte "sıradan halk"ı ya da dışlanmışları savunmak da, seçkinlere dair eleştiri içerse bile, popülizm olarak anılmak için yeterli değildir. Bir siyasal aktör ya da hareketin popülist olması için, halkın bir *bölüm*ünün *Halk* olduğunu iddia etmesi; sadece kendisinin bu halk ile esaslı bir biçimde özdeşleştiği veya sadece kendisinin bu gerçek ve doğru halkı temsil ettiğini ileri sürmesi gerekir. Antik Roma'dan alınma tabirler ile söylersek *pleb*lerin [sıradan halkın] çıkarları için mücadele etmek popülizm değildir. Fakat sadece *pleb*lerin (köleleri boşverelim ama asilzadelere karşı) *populus Romanus* [Roma Halkı] olduğunu veya *populares*in [insanların] sadece belirli bir türünün hakiki halkı temsil ettiğini söylemek, popülizmdir. Benzer şekilde Machiavelli'nin Floransa'sında *grandi*ler [asiller] karşısında *popolo*yu [halk] savunmak otomatik olarak popülizm olmaz. Ama *grandi*lerin ne diyor ya da yapıyor olurlarsa olsun Floransa'ya ait olmadığını söylemek popülizm olur.

Popülistlerin kendileri, siyasal ahlâkı sıklıkla çalışma ve yozlaşma üzerinden anlarlar. Bu bazı gözlemcilerin popülizmi "üretkenlik" ideolojisi ile ilişkilendirmesine yol aç-

36 Margaret Canovan, *The People*, Cambridge, Birleşik Krallık: Polity, 2005.

mıştır.[37] Popülistler saf, masum ve her zaman çalışkan halkı, gerçek anlamda hiç çalışmayan (kendi çıkarlarını büyütmek dışında) yozlaşmış elitlere karşı konumlandırırlar. Sağ popülizm, toplumun en alt kesimini de (çalışmayan ve bir parazit gibi başkalarının çalışmaları üzerinden yaşayanlar) çalışmamak ile itham eder. Amerikan tarihinde Andrew Jackson'ın takipçilerinin hem tepedeki "aristokratlara" hem de Yerli Amerikalılar ve kölelere olan muhalefetini düşünün.[38] Sağ-popülistler aynı zamanda gerçekten oraya ait olmayan elitlerle halktan uzak marjinal gruplar arasında bir çıkar ilişkisini de tanımlamaya çalışırlar. 20. yüzyıl Amerika Birleşik Devletleri'nde bu gruplar bir yanda liberal elitler, diğer yanda ise ırksal azınlıklardır. Barack Obama'nın doğum sertifikası ile ilgili tartışma, bu mantığı neredeyse komik bir şekilde açık ve yalın bir halde ortaya serer. Başkan, sağcıların gözünde aynı anda hem Amerika'nın "iki kıyı seçkinleri"ne, hem de Afrikalı-Amerikalı Öteki'ne dahildi. Bu grupların her ikisi de Birleşik Devletler'in sahici bir parçası değildir. "Doğumcular"ın [Birthers] olağanüstü saplantısının açıklaması budur. Obama'nın, sadece makamını yasadışı bir biçimde işgal eden biri olduğunu değil, aynı zamanda onun ulusun en yüksek makamını hileler ile ele geçirmiş "Amerikalı olmayan" biri olduğunu kanıtlamak istediler. (Başkanı yasadışı ilan etme dürtüsü bakımından benzese de bu saplantı, sağ seçmenlerin 1990'larda Bill Clinton'ı "sizin başkanınız" olarak isimlendirme saplantısının ötesine geçti.)[39] Komünizm sonrası ortaya çıkan elitler ve Orta

---

37 Üretkenlik sadece ekonomik olamaz. Üretmeye değer veren ahlâkî bir kavramdır. İyi bir örnek olarak Georges Sorel'in siyasal düşüncelerine bakabilirsiniz.

38 Michael Kazin, *The Populist Persuasion: An American History*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998.

39 Şimdi "doğuştan yurttaş"ın anlamına dair bütün bir akademik literatüre sahip olmanın faydalarını yaşıyoruz. Bir örnek için bkz. Paul Clement ve Neal Katyal, "On the Meaning of 'Natural Born Citizen,'" içinde *Harvard Law Review*,

ve Doğu Avrupa'daki Çingeneler gibi azınlıkları, Silvio Berlusconi'ye göre İtalya'daki "komünistler" ve kaçak göçmenleri de aynı minvalde düşünebiliriz. İlk örnekte komünizm sonrası elitler Avrupa Birliği gibi dış güçlerle işbirliği halinde oldukları ve vatanlarına yabancı olan fikirleri destekledikleri için mübah sayılmadılar. Çingeneler (Avrupa'nın en çok dışlanan topluluğu) ise daha başlangıçtan itibaren ulusun bir parçası değildir. Örneğin Macaristan'daki aşırı-sağcı popülist Jobbik Partisi sürekli olarak "siyasi suçlar" ile "Çingene suçları"nı kıyaslar.[40]

Popülistler tarafından yürütülen siyasetin ahlâkî kavramsallaştırması, açıkça, ahlâklı ve ahlâksız, saygın ve yozlaşmış, ve Trump'ın deyişiyle önem taşıyan halk ile "bir önemi olmayanlar" arasındaki ayrımlar yapmaya izin veren bir kritere dayanır. Fakat bu ayrım "çalışma" ile tembellik arasındaki ayrım olmak zorunda değildir. "Çalışma" konusunun belirsiz olduğu zamanlarda, etnik işaretler kurtarıcı olarak devreye girmeye hazırdır.(Elbette ırkçı düşünce, ırk ve tembellik arasında vurgulamasına gerek olmayan bir denklik olduğunu varsayar. Kimse devlet yardımı üzerinden geçinen kadınların beyaz olduğunu düşünmez.) Yine de popülizmin her zaman milliyetçiliğin veya etnik şovenizmin bir formu olacağını düşünmek hata olur. Popülistler ahlâklıyla ahlâksız arasındaki ayrımı pek çok farklı şekilde yapabilirler. Fakat her zaman ahlâken saf insanlar ile karşıtları arasında *bir tür* ayrım gereklidir. Bu soylu halk varsayımı, popülistleri diğer çoğulculuk karşıtı siyasetçilerden de ayırır. Mesela, Leninistler ve hoşgörüsüz dinci siyasal aktörler halkın ahlâken saf ve iradesinde hatasız olduğunu düşünmezler. Çoğulculuğu reddeden herkes popülist değildir.

---

11 Mart 2016, http://harvardlawreview.org/2015/03/on-the-meaning-of-natural-born-citizen.

40 Bu bağlam için Ivan Krastev ve Zsolt Enyedi'ye müteşekkirim.

Popülistler tam olarak neyi temsil ettiklerini iddia ederler?

Genel kanının aksine, popülistler temsile karşı değildir. Temsilin belirli bir türünü onaylarlar. Doğru halk, doğru kararları alacak doğru temsilciler tarafından temsil edilip, doğru uygulamalar yapıldığı sürece popülistler temsil konusunda sorun çıkarmazlar.

Kimin gerçekten halkın parçası olduğunu belirlemek dışında popülistler, hakiki halkın gerçekte ne istediği konusunda da bir şeyler söylemelidirler. Genellikle tek bir ortak iyinin olduğunu, halkın bunun farkında olduğunu, bunu istediğini ve bir siyasetçi veya partinin (ya da daha düşük ihtimalle bir hareketin) bu iyiyi net bir şekilde uygulayacağını ileri sürerler.[41] Bu anlamda Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser'in popülizmin ampirik örneklerini inceleyen önemli çalışmalarında vurguladığı gibi, popülistler, aralarında kayda değer farklılıklar olsa da, biraz "Rousseaucu" olarak görünürler.[42] Popülizm ile Rousseau'nun demokratik düşüncesi arasındaki farklara birazdan döneceğim. Kolektif olarak arzu edilen, tek bir siyasal önerme olarak formüle edilebilir, sağduyuya hitap eden tek bir ortak iyiye yapılan vurgu, popülizmin siyasal öneriler ile ilgili sorunlar söz konusu olduğunda bir aşırı basitleştirme olarak zuhur etmesinin nedenidir.[43] Misal, Maca-

41 Bu noktada popülistler birden demokrasi kavramının epistemik bir savunucusu gibi konuşmaya başlarlar.

42 Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser, "Populism," içinde Michael Freeden vd. (der.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*, New York: Oxford University Press, 2013, s. 493-512.

43 Pierre Rosanvallon popülizmin *üçlü* bir basitleştirme içerdiğini iddia eder. İlk olarak homojen halk ve yoz elitler ayrımına dayalı olmak üzere siyasal-sosyal bir basitleştirme; ikinci olarak aracı kurumların karışık dünyasına karşılık olarak prosedürel ve kurumsal bir basitleştirme; ve üçüncü olarak da homojen bir kimliğe indirgenmiş olan sosyal bağın basitleştirilmesi. Bkz. Pierre Rosanvallon, "Penser le populisme," içinde *La Vie des idées*, September 27, 2011, http://www.laviedesidees.fr/Penser-le-populisme.html adresinde ulaşılabilir, son erişim 18 Şubat 2016.

ristan'da sağ-popülist lider Viktor Orban her ikisini de kazandığı 2010 ve 2014 seçimleri öncesinde tartışmalara katılmayı reddetmiştir. Bunun nedenini de şu şekilde açıklar:

> Önümüzdeki alternatifler bu kadar açık seçikken izlenecek siyasete dair tartışmalar gereksizdir. Bir ağaç devrilip yolu kapatınca orada insanlar toplandığında ne olduğunu görmüşsünüzdür. Böyle anlarda her zaman iki tür insan vardır. Kimilerinin ağacın nasıl kaldırılacağına dair muhteşem fikirleri vardır ve bu muhteşem teorilerini başkaları ile paylaşıp, akıl verirler. Diğerleri ise yapılması gerekenin ağacı yoldan kaldırmak olduğunu anlayıp, işe koyulurlar. Ekonomimizi yeniden inşa etmek için ihtiyaç duyduğumuz şey teoriler değildir. İhtiyaç duyduğumuz, hepimizin yapılması gerektiğini bildiği şeyleri yapacak otuz zinde adamdır.[44]

Burada Orban, doğru siyaseti sağduyusal olarak kolayca farkına varılabilir olanla eşitler. Yapılması gereken açıktır; değerler ve ampirik kanıtlar ile uğraşılması gereksizdir.

Ama şu var ki, bunları yapmak gereklidir. Popülistlerin iktidar mücadelesinde bütün muhaliflerini gayri meşru saydıklarından bahsettik. Örneğin, "Abbaso tutti!" [Hepsi yerin dibine], "Que se vayan todos!" [Herkes dışarı], "Qu'ils 'en aillent tous!" [Hepsini gönderin] ya da Beppe Grillo'nun "V-days" [hepsine s.kt.r] sloganları. Popülistler iktidara geldiklerinde meşru muhalefeti tanımazlar. Fakat eğer popülistler halkın tek gerçek temsilcileri iseler neden şimdiye kadar iktidarda değildirler? Ve nasıl olur da birileri, iktidarı elde etmelerinden sonra onlara karşı çıkar? Bu noktada, popülizmin siyasal temsile dair can alıcı bakış açısı devreye girer. Her ne kadar halk *irade*sinin demokratik temsilini savunuyor görünse-

44 Alıntılandığı yer; Zsolt Enyedi, "Plebeians, *Citoyens* and Aristocrats, or Where Is the Bottom of the Bottom-up? The Case of Hungary," içinde Hanspeter Kriesi ve Takis S. Pappas (der.), *European Populism in the Shadow of the Great Recession*, Colchester, UK: ECPR Press, 2015, s. 235-250; burada 239-240.

ler de, asıl olarak "gerçek halk"ın *sembolik* bir temsiline yaslanırlar. (George Wallace'ın sevdiği bir tabir olan "Gerçek Amerikalılar" gibi) Onlar için, homojen ve ahlâkî olarak bütünleşmiş bir yığın olan ve sözde iradeleri gerçek seçim sonuçlarından farklı olduğunda bile savunulabilen "halkın kendisi", demokratik süreçlerin dışında varolan kurgusal bir mevcudiyettir. Richard Nixon'ın ünlü (ya da kötü ünlü) "sessiz çoğunluk" kavramının popülistler arasında bu kadar yayılmış olması nedensiz değildir. Çoğunluk sessiz olmasaydı zaten iktidarda onu gerçekten temsil eden bir yönetim olacaktır.[45] Eğer popülist siyasetçiler seçimlerde kaybederse, nedeni bu siyasetçilerin halkı temsil etmiyor olması değil, çoğunluğun henüz sessizliğini bozmamış olmasıdır. Popülistler muhalefette oldukları sürece veya kamuoyu yoklamalarının gerçek halkın görüşlerini yansıtmadığını iddia ettikleri durumlar sonrasında, her zaman, seçim kazanarak bulundukları makamlara gelmiş yöneticilerin varoluşsal olarak karşısında yer alan, "dışarıdaki", harekete geçmemiş halka başvuracaklardır.

Tüm siyasal formların ve formasyonların ötesindeki bir popülizm anlayışı, iki savaş arası dönemde sağcı hukuk kuramcısı Carl Schmitt tarafından da geliştirildi. Schmitt'in çalışması, faşist felsefeci Giovanni Gentile ile beraber iddia ettikleri üzere, faşizmin demokratik idealleri demokrasiden daha inançlı bir biçimde gerçekleştirebileceği iddiasıyla, demokrasiden, demokrasinin olmadığı bir döneme geçişin yollarını döşedi.[46] Scmitt'in aksine Avusturyalı Hukuk Bilimci (ve demokrasi kuramcısı) Hans Kelsen, meclisin iradesi-

---

45 Jill Lepore'in vurguladığı gibi "sessiz çoğunluk" kavramı, Nixon onu Vietnam Savaşı'nı destekleyen bir kitle olduğu varsayımı ile kullanana kadar ölülerden bahsederken kullanılan bir hüsnütabirdi. Jill Lepore, *The Whites of Their Eyes: The Tea Party's Revolution and the Battle over American History*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010, s. 4-5.

46 Örnek olarak bkz. Giovanni Gentile, "The Philosophic Basis of Fascism," içinde *Foreign Affairs*, sayı 6 (1927-28), s. 290-304.

nin halk iradesi olmadığını; ne olduğu tespit edilebilen bir halk iradesini ayırt etmenin mümkün olmadığını söylüyordu. Kelsen'e göre onaylayabileceğimiz tek şey seçim sonuçlarıydı ve onların dışındaki (özellikle de partiler üstü çıkarları olan organik bütünlüğü sahip bir halk fikri) her şey "siyaset ötesi bir illüzyon"dan ibaretti.[47]

Burada *illüzyon* tabirinin kullanılması meşrudur. Çünkü halkın tümü hiçbir zaman anlaşılamaz ve temsil edilemez. Halk hiçbir zaman aynı kalmaz, bir dakika geçse bile bazı yurttaşlar ölmüş ve yenileri doğmuş olur. Yine de her zaman birinin halkı bildiğini iddia etmesi cezbedicidir.[48] Robespierre, kendisinin halk olduğunu iddia ederek işleri kendisi için kolaylaştırmıştı (Bir anlamda, Fransız Devrimi tarafından kovulan kralların mantığını izliyor gibiydi). Bu, Fransız devrimcilerin halk egemenliği ilkesinin sembolik temsi-

47 Hans Kelsen, *Vom Wesen und Wert der Demokratie* (1929; repr., Aalen: Scientia, 1981), s. 22. Kelsen ayrıca modern demokrasinin kaçınılmaz olarak siyasal partiler demokrasisi olması gerektiğini belirtmişti.

48 Halkın popülist sembolik imgelemi yeni bir buluş değildir. Baldus gibi bir Ortaçağ düşünürü, kralın iki gövdesine benzer bir kavramı geliştirmişti. Bir yanda ampirik, sürekli değişen, bireyler grubu olarak halk vardı, diğer yanda ise daimi *populus, yani corpus mysticum (gizemli gövde)* vardı. Bkz. Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*, 1957; repr., Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997, s. 209. *Corpus mysticum* kurgusal ve hukukî (kolektif) kişiye işaret eden bir birlik niteliğine sahiptir, bu sebeple *corpus fictum (kurgusal gövde), corpus imaginatum (hayalî gövde)*ve *corpus repraesentatum (temsilî gövde)* ile eşanlamlı olarak kullanılır. Kralın siyasal gövdesinin, kralın doğal gövdesinden ayrılmasının mümkün olduğu gibi, halkın siyasal gövdesi (Baldus'un *hominum collection in unum corpus mysticum [bir gizemli gövdede birleşmiş insanlar]* dediği şey) ile temsil edilen halk ya da kurumlar ile dolayımlanan halk birbirinden ayrılabilirdi. I. Charles'ın muhalifleri için "kralı kurtarmak için kralla savaşmak" bir paradoks oluşturmadığı gibi, popülistler de gerçek halkı ve demokrasiyi korumak için demokratik olarak seçilmiş halkın temsilcileri ile mücadele ettiklerini iddia ederler. Bir Chavez destekçisi "Chavezcilere, Chavez öldü demek, Hıristiyanlara İsa öldü demek gibi bir şey" dediğinde kralın iki gövdesi dimdik ayakta görünür. Bkz. Carl Moses, "Bildersturm in Caracas," içinde *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 8 Ocak 2016,http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/amerika/venezuela-bildersturm-in-caracas-14004250-p2.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2, son erişim 15 Ocak 2016.

line dair tatmin edici bir yol bulamadığını gösteriyordu. Halkın tümü bir bütün olarak görünür olamazdı ve Frig Şapkası,* taç giydirilmiş gençlik, Herkül gibi simgeler ikna edici olmaktan uzaktı. Jacques-Louis David ise, Pont Neuf üzerine "halk"ın dev bir heykelini dikmek istedi. Bunun temeli, yıkılan kraliyet heykellerinden yapılacak, bronz kısımları "halk düşmanları"nın eritilmiş toplarından dökülecekti. (Planlar onaylandı fakat yalnızca bir model inşa edildi) Devrimin sözde en önemli aktörü olan egemen halk, asla temsil edilemez anlamına gelen "Fransızların Yahveh'si"** haline geldi (Sadece kelimeler gösterilebilirdi. Devrimci festivallerde üzerinde Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nden alıntılar olan bayraklar taşınıyordu).[49]

Aslında şu anda halkın popülist temsili ile Rouseau'nun genel iradesi arasındaki temel farkı netleştirmeye yakınız. İkincisinin oluşumu yurttaşların aktif katılımını gerektirir. Öte yandan popülist, halkın uygun iradesi hakkında "Gerçek Amerikalı"nın ne demek olduğu gibi bir tanım üzerinden, kehanette bulunabilir. *Volonté générale* [Genel irade] değil de *Volksgeist* [halkın ruhu]. Kalabalık olanın değil; "özün", "ruhun" ya da daha doğrudan söylemek gerekirse "gerçek kimli-

(*) 'Frig Şapkası', mitolojide Kral Midas'ın, Apollon tarafından cezalandırıldıktan sonra takmaya başladığı başlığın adıdır. Kaba kuvvet ve otoriteye başkaldırının simgesi olarak bilinir – ç.n.

(**) Kitab-ı Mukaddes'te Tanrı – e.n.

49 Pierre Rosanvallon, "Revolutionary Democracy," içinde Pierre Rosanvallon, *Democracy Past and Future*, der. Samuel Moyn, New York: Columbia University Press, 2006, s. 79-97; burada 79-82. John Quincy Adams bir seferinde "Demokrasinin anıtları yoktur, madalyaları yoktur. Paranın üzerine kimsenin kafasını koymaz. Demokrasinin özü putkırıcıdır," diye bir gözlemde bulunmuştu. Alıntılandığı yer, Jason Frank, "The Living Image of the People," içinde *Theory & Event*, sayı 18, no. 1 (2015), https://muse.jhu.edu/article/566086 adresinde. Aslına bakarsak demokrasi öncesi dönemlerde sade giysiler giymiş ve yılanlar tutan (halkın çok varlıklı olmadığını ve muhtemelen zehirli olduğunu sembolize edecek şekilde) demokrasi heykelleri vardı. Bkz. Uwe Fleckner ve diğerleri. (der.), *Politische Ikonographie: Ein Handbuch*, Münih: C. H. Beck, 2011.

ğin" belirleyici olduğu bir demokrasi. Popülistler, başlangıçta iradeyi temsil etmeye dair olan iddiadan, aslında sembolik bir özü temsil etmeye dair bir iddia çıkarırlar.

Gerçi birisi, popülistler daha fazla referandum istemezler mi diye itiraz edebilir. Evet. Fakat referandumların popülistler için ne anlama geldiği konusunda net olmalıyız. Onlar halkın sürekli siyaset ile uğraşmasını istemezler. Referandum, iyice düşünülmüş yargıları, gerçek yurttaşlar arasında ucu açık bir müzakereye tabi tutmak için bir araç değildir. Aksine referandum, popüler liderin halkın hakiki çıkarı olarak sezdiklerini bir kimlik meselesi olarak onaylamak anlamına gelir; ampirik olarak doğrulanabilir çıkarların ortaya konması değildir. Halkın siyasete katılımını istemeyen bir popülizm tamamıyla tutarlı bir önermedir. Eğer seçkincilik karşıtlığını iktidarın en geniş dağılımı olarak anlarsak, popülistler seçkinlere karşı bile değildir. Yukarıda bahsedildiği gibi popülistler kendileri temsil ettiği sürece temsile, kendileri halkı yönlendirenler olduğu sürece de seçkinlere karşı değildirler. Yine de Trump gibi birinin halihazırda elitlerin (çok dar anlamıyla siyasal elitler olarak anlaşılmadığı sürece) bir parçası olduğunu söylemek ona siyaseten pek zarar vermez. Aynısı İsviçre'de Cristoph Blocher gibi, işadamıyken siyasete giren Avrupalılar için de geçerlidir. Onların elit olduğu hem kendileri hem de destekçileri tarafından bilinir. Önemli olan düzgün elitler olarak, onların güvenine ihanet etmeyecekleri ve halkın tartışılmaya gerek olmayan siyasal programını izleyeceklerine dair halka verdikleri sözdür.

İktidara gelmiş popülistlerin (bir sonraki bölümde üzerine daha fazla konuşacağım), özünde pasif olan halka karşı bir "bekçi" yaklaşımı sergilemesi bu yüzden şaşırtıcı değildir. İtalya'da Berlusconi dönemini düşünün. İdeal olan, bir Berlusconi destekçisinin evde rahatça oturup, devlet işleri-

ni ülkeyi bir büyük şirket (bazen İtalyan Şirketleri [*aziende italia*] denilen) gibi yönetiyor olan *Cavaliere* [Şövalye]'re bırakmasıydı. Piazza [Meydan]'ya çıkıp sürece katılmaya gerek yoktu. Ya da Macaristan'da 2010 sonrasındaki ikinci Orban hükümetini düşünün. Sözümona yerli bir anayasa yapan fakat bu yerli anayasayı ("ulusa danışma" gibi göz boyayıcı süreçlerden sonra) halkın oyuna sunma gereği duymayan hükümet.

Popülistlerin neden "halk"la "sözleşmeler" yaptıklarını şimdi daha iyi anlayabiliriz. (Son derece popülist İsviçre Partisi, Berlusconi, Haider ve Birleşik Devletler'de Newt Gingrich'in "Amerika ile sözleşmesi" gibi).[50] Popülistler "halkın" tek sesli olduğunu ve siyasetçilere iktidara gelince tam olarak ne yapmaları gerektiğini söyleyen bağlayıcı bir vekâletname (temsilcilerin kendi yargılarını kullandığı özgür vekâletnamenin aksine) verdiklerini düşünür. Bu yüzden tartışmalara ya da mecliste veya kongrede uzayıp giden müzakerelere gerek yoktur. Popülistler her zaman gerçek halkın sözcüleridirler ve sözleşmenin şartlarını yerine getirirler. Ama gerçek şudur ki, bağlayıcı vekalet halktan gelmez. Bu vekaletin sözümona detaylı talimatları, popülist siyasetçilerin yorumlarına dayanır. Siyaset bilimciler uzun yıllardır, tam olarak tutarlı ve tek bir "halk iradesi"nin bir fantezi[51] olduğunu ve kimsenin Juan Peron'un yaptığı gibi "siyasal lider halkın istediğini yapandır" diyemeyeceğini söylüyorlar.[52] Daha az görünür olan ise, bu tip bir irade varmış gibi davranmanın demokratik hesap verebilirliği zayıflattığıdır. Popü-

50 Örneğin SVP'nin "sözleşmesi" için http://www.svp.ch/de/assets/File/positionen/vertrag/Vertrag.pdf adresine bakabilirsiniz. Son erişim 13 Şubat 2015.

51 Christopher H. Achen ve Larry M. Bartels, *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016.

52 Yazarla paylaşılmış, Paula Diehl, "The Populist Twist" metninden alıntılanmıştır.

listler her zaman halka dönüp, "Biz tam olarak sizin istediğinizi yaptık. Bize yetkiyi veren sizsiniz. Bizim hatamız değil" diyebilirler. Oysa özgür vekâlette, bağlayıcı vekâletin aksine, siyasetçilerin seçim zamanlarında hesap vererek yargı yetkilerini nasıl kullandıklarını meşrulaştırma yükümlülüğü vardır. Popülistler özgür vekâletin nedense demokratik olmadığını söyler. Ama aksi doğrudur. Demokratik anayasaların siyasetçilerin rolünü bağlayıcı vekâlet ile değil özgür vekâlet ile tanımlamaları bir rastlantı değildir.

İlkeli ve ahlâkîleştirilmiş bir çoğulculuk karşıtlığı ile kurumsallaşmamış bir "halk" fikrine dayanmaları, popülistlerin neden "ahlâken doğru" oylama sonuçlarını, kaybettikleri gerçek seçim sonuçlarının karşısına çıkardığını açıklar. 2002'de seçimleri kaybettikten sonra "halk muhalefette olamaz" diyen Viktor Orban'ı ya da 2006 yılında Meksika'da başkanlık seçimlerini kaybettikten sonra "sağın zaferi ahlâken imkânsızdır" diyen (ve kendini Meksika'nın meşru başkanı ilan eden)[53] Andres Manuel Lopez'i ya da çoğunluğu kazanıp başkanlığa gelen kişinin, çoğunluğa karşıt olduğunu iddia eden Çay Partisi Yurtseverleri'ni düşünün.[54] Bir de *Tweede Kamer*'i [Hollanda Parlamentosu]ve içindeki siyasetçileri sahte ilan eden Hollandalı Geert Wilders örneği vardır. Son olarak ise, her kaybettiği önseçim sonrası seçimleri hileli olmak ile itham etmenin yanı sıra Cumhuriyetçi Ulusal Konvansiyonu da dahil olmak üzere tüm siyasal sistemi hileli diye damgalamış Donald Trump örneği var. Sonuç olarak onlara göre sorun, popülistlerin halk iradesini temsil edememeleri değil, bir şekilde hatalı sonuçlar üreten

53 Kathleen Bruhn, "'To Hell with Your Corrupt Institutions!': AMLO and Populism in Mexico," içinde Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser (der.), *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* (New York: Cambridge University Press, 2012), s. 88-112.

54 Mark Meckler ve Jenny Beth Martin, *Tea Party Patriots: The Second American Revolution*, New York: Holt, 2012, s. 14.

kurumlardır. Bu kurumlar demokratik gözükseler bile arkalarda bir yerlerde, yozlaşmış elitlerin halka ihanetlerini devam ettirmelerine izin veren bir şeyler dönmektedir. Komplo teorileri popülizme eklenmiş tuhaf bir retorik değildir nitekim. Bizzat popülizmin mantığından türerler.

Popülist Liderlik

İlk bakışta pek çok popülist lider "bizden biri" gibi olma, "halkın adamı ya da kadını" olma gibi beklentileri karşılıyor gözükür. Fakat bazı liderler bu tanıma hiç uymaz. Mesela Donald Trump kesinlikle "bizden biri" değildir. Aslına bakarsanız gerçek popülist liderler bizim yani sıradanın tam zıttıdır. Bir kere, bu lider kişi, bahşedilmiş yeteneklere sahip olmak anlamına gelen bir karizmaya sahiptir. Bu durumda hangisi doğrudur? Hugo Chavez sıradan bir insan mıydı? Ya da kendi deyişiyle "hepinizden biraz" olduğu için mi özel biriydi?

İlk bakışta temsilin basit mantığı, seçim mekanizması aracılığıyla popülistlere de uygulanıyor görünebilir. Kişi, halkın belirlediği ortak iyiyi anlama konusundaki üstün becerilerinden ötürü popülist bir politikacıyı seçebilir.[55] Bu, seçimlerin makama en iyi olanın getirilmesi olarak anlaşıldığı genel görüşe uygundur (Bazı gözlemcileri seçimlerin her zaman aristokratik bir öğe taşıdığını düşündüren bir eğilimdir. Eğer gerçekten herkesin eşit olduğuna inansaydık Antik Yunan'daki gibi kişileri göreve kura ile getirirdik).[56] Seçilen kişi bizimle önemli ortak noktalara sahip olduğu için ortak iyiyi daha iyi anlayabileceğini düşünebiliriz. Ama bu muhakkak değildir. Hiçbir koşulda, kimse bizimle tam anla-

55 Bernard Manin, *The Principles of Representative Government*, New York: Cambridge University Press, 1997.

56 *A.g.e.*

mıyla aynı olamaz. Herkesten daha sıradan olması ile Muslukçu Joe bile özel bir yön taşır.[57]

Avusturyalı popülist siyasetçi Heinz-Christian Strache'nin (Jörg Haider'in Avusturya Özgürlük Partisi başkanlığındaki halefi) seçimlerde kullandığı "*ER will, was WIR wollen*" [O, Bizimle aynı Şeyi İstiyor] sloganı popülist liderliğin nasıl işlediğini anlamak için bir ipucu verebilir. Bu slogan, "O size benziyor" demekten farklı bir anlama gelir. Ya da "*Er sagt, was Wien denkt*" [O, Viyana'nın düşündüklerini söylüyor] sloganı "O, Viyana neyse onu söylüyor"dan farklıdır. Veya dünyanın tamamen farklı bir köşesinden kurgusal bir siyasetçi karakter olan Willie Stark'ın (Huey Long'un* Louisiana'daki kariyerine odaklanan popülizm üzerine yazılmış en iyi siyasi romandan) "Benim işim insanların kalbidir" sloganı.

Lider, bizim doğru bir şekilde düşündüklerimizi, doğru bir şekilde anlar ve hatta bazen bu doğru şeyi bizden biraz önce bile düşünebilir. Bence, Donald Trump'ın Twitter'da sıklıkla kullandığı "Düşün" veya "Akıllan" gibi buyruklarının açıklaması budur. Bunlar bir karizma sayesinde ortaya çıkmaz ya da siyasetin dışından gelmekle alakalı değildir. Elbette seçkinlere karşıt olmak, eğer bir seçkin değilseniz daha ikna edici olur. Yine de sadece kariyer peşinde koşan popülist siyasetçileri görebilmek mümkündür. Örneğin Geert Wilders ve Viktor Orban tüm yetişkin hayatlarını par-

---

57 *A.g.e.*, "Özdeşlik" asıl olarak Nasyonal Sosyalistler gibi bir hareketin vaadiydi ve *Artgleichheit (Özdeşlik)*'ın, ırksal homojenliğin ya da Führer ile halk arasındaki özdeşliğin vurgulanması için Carl Schmitt tarafından yasal anlamda faaliyete sokuldu. Bkz. Carl Schmitt, *Staat, Bewegung, Volk: Die Dreigliederung der politischen Einheit*, Hamburg: Hanseatische Verlagsgesellschaft, 1935.

(*) 'Huey Long' 1928 yılında Louisiana valisi seçilen ABD'li siyaset adamı ve senatör. Yoksul bir arka plandan gelip Louisiana valisi seçilen Long, geliştirdiği 'halkçı' alt yapı ve sosyal devlet politikaları ile bilinse de, yerel yönetimin tüm organlarına hâkim olması ve muhalefet karşı tutumu ile diktatörlük ile de suçlanmıştır – ç.n.

lamentolarda geçirmişlerdir ve bu onların popülist olmalarına engel olmaz.

Peki bizi temsil ettiklerini ya da bize "öncülük ettiklerini" tam olarak hangi yollardan iddia ederler? Eğer yukarıda sunduğumuz analiz isabetliyse, bu noktada "sembolik olarak doğru" temsil de önemlidir. Liderin özel olarak karizmatik bir kişilik olması gerekmez. Fakat insanların "özü" ile ya da daha iyisi her bireyle bir bağı olduğu hissi yaratması gerekir. Chavez'in seçim kampanyalarında kullandığı "Chavez es Pueblo!" [Chavez halktır] ve "Chavez somos millones, tu tambien eres Chavez!" [Chavez biz milyonlarcayız, sen de bir Chavezsin] gibi sloganların arkasında yatan neden budur. Chavez öldükten sonra da insanlar şu yeni buyruk etrafında toplandılar: "Seamos como Chavez" [Chavez gibi ol].

Lider, "İndira Hindistan'dır ve Hindistan da İndira'dır" sloganında olduğu gibi halkı bedeninde somutlaştırmak zorunda değildir. Fakat bir tür doğrudan bağ hissi ya da özdeşleşme gereklidir. Popülistler her zaman aracıları aradan kaldırıp, halkla aralarındaki ilişkileri karmaşık parti örgütleri "dolayımından" kurtarmak isterler. Aynısı medya için de geçerlidir. Medya, popülistlerce sürekli olarak, yapması gerektiğini yaptığı için, "araya girmek" ile suçlanır. Nadia Urbinati, ilk bakışta paradoksal olarak gözükse de yararlı bir kavram olan "doğrudan demokrasi"ye başvuruyor.[58] En iyi örneği Beppe Grillo ve kelimenin tam manasıyla onun çevrimiçi blogundan türemiş Beş Yıldız Hareketi'dir. Sıradan bir İtalyan, Grillo'nun web sitesine doğrudan ulaşarak neler olup bittiğini kontrol edebilir, çevrimiçi katkıda bulunabilir, sonrasında da Grillo ile İtalyan halkının tek hakiki temsilcisi olarak özdeşleşebilir. Grillo'nun da dediği gibi, "Beyler iş-

58 Nadia Urbinati, "A Revolt against Intermediary Bodies," içinde *Constellations*, sayı 22 (2015), s. 477-486; ve Nadia Urbinati, "Zwischen allgemeiner Anerkennung und Misstrauen," içinde *Transit: Europäische Revue*, sayı 44 (2013).

ler şöyle yürüyecek. Siz beni bilgilendireceksiniz ben de bir hoparlör olacağım".[59] *Grillini*'ler (Grillo destekçilerine verilen ad) sonunda meclise girdiğinde, Grillo'nun stratejisti ve internet menajeri Gianroberto Casaleggio "Sonunda İtalya kamuoyunun fikirleri parlamentoya geldi," diye konuştu.[60]

Donald Trump'ın Twitter hesabının da 2016 seçim kampanyası boyunca benzer bir işlev gördüğünü söyleyebiliriz. Twitter sayesinde,"Gerçek Amerikalılar", medyadan kurtulup sadece bir ünlü olmayan, aynı zamanda kendi kendini "yüz kırk karakterin Hemingway'i" ilan etmiş ve her şeyi olduğu gibi söyleyen bir adama doğrudan erişebilirler. (ya da doğrudan erişim illüzyonunu yaşarlar). Montesquieu ve Tocqueville'den beri dolayım işlevlerinden dolayı övülen ara kurumlar, Urbinati'nin "doğrudan demokrasi" dediği şey uğruna ortadan kalkar. Aynı şekilde, halihazırda düşünüyor olduklarımız ile çelişebilecek her şey de internetin yankı odasında kaybolur. Ağın (ve Trump gibi bir liderin) her zaman bir cevabı vardır ve bu cevap şaşırtıcı bir şekilde her zaman beklediğimiz cevaptır.

İlkeli bir çoğulculuk karşıtlığı ve "doğrudan temsile" bağlılık, popülizmin sıklıkla tek başına ele alınan bir başka özelliğini de açıklar. Bu, popülist partilerin çoğu zaman yekpare olması ve alt kademedekilerin tamamen lidere (nadiren de olsa liderlere) bağlı olmasıdır. "Parti içi demokrasi" (bazı anayasalar tarafından demokrasi ve meşruiyet için bir turnusol testi vazifesi görür) konusu için biraz abartılı bir iyimserlik taşıyor olabiliriz. Çoğu parti Max Weber'in bir zamanlar dediği gibi, lider seçme ve liderlerin seçilmesini sağlama makineleri veya kişilik merkezli mikropolitika arenalarıdır,

59 Alıntılandığı yer Diehl, "Populist Twist".

60 Beppe Grillo, Gianroberto Casaleggio ve Dario Fo, *5 Sterne: Über Demokratie, Italien und die Zukunft Europas*, çev. Christine Ammann, Antje Peter, ve Walter Kögler, Stuttgart: Klett-Cotta, 2013, s. 107.

akılcıl tartışma forumları değil. Eğer tek bir ortak iyi ve bu ortak iyiyi sahici olarak temsil etmenin tek bir yolu var (bilinçli olarak tarafgir ve yanılabilir olduğunun da bilincinde olmanın aksine) ise, bu ortak iyinin yegâne temsilcisi olduğunu iddia eden partide itirazlar hoş görülmeyecektir.[61] Ve eğer halkı temsil etmenin "sembolik olarak doğru" tek bir yolu var ise (popülistlerin her zaman başvurduğunu gördüğümüz gibi), bu konuda daha fazla konuşmanın anlamı olmayacaktır.

Geert Wilders'in *Partij voor de Vrijheid*'ı [PVV - Özgürlük Partisi] aşırı bir örnektir. Bu parti sadece metaforik anlamda tek adam partisi değildir; Wilders bizzat her şeyi ve herkesi kontrol eder. Başlangıçta Wilders ve baş entelektüeli Martin Bosma bir parti değil bir kurum kurmak istediler. Yasal olarak mümkün olmadı. Fakat bugün PVV iki tane üyeye sahip bir parti gibi hareket etmektedir. Bunlar Geert Wilders ve *Stichting Groep Wilders* [Wilders Grubu Vakfı] adlı, tek üyesi olduğunu düşündürten kurumdur.[62] PVV'nin meclisteki üyeleri sadece vekildirler (Her cumartesi Wilders tarafından kendilerini nasıl ifade edecekleri ve yasal işleri nasıl yürütecekleri konusunda yönlendirmeye tabi tutulurlar).[63] Grillo için de benzeri bir durum söz konusudur. Söylediği gibi sadece bir "hoparlör" değildir. Meclisteki vekilleri üzerinde

61 Jonathan White ve Lea Ypi, "On Partisan Political Justification," içinde *American Political Science Review*, sayı 105 (2011), s. 381-396.

62 Paul Lucardie ve Gerrit Voerman, "Geert Wilders and the Party for Freedom in the Netherlands: A Political Entrepreneur in the Polder," içinde Karsten Grabow ve Florian Hartleb (der.), *Exposing the Demagogues: Right-Wing and National Populist Parties in Europe*, s. 187-203, http://www.kas.de/wf/doc/kas_35420-544-2-30.pdf?140519123322, son erişim 15 Ocak 2016. Wilders'in her şeyi kontrol etmesinin pragmatik bir yönü de vardır: Wilders, 2002 Mayısı'nda Pim Fortuyn'un bir suikast ile öldürülmesinden sonra partisinin nasıl dağıldığına şahit olmuştur. Bkz. Sarah L. de Lange ve David Art, "Fortuyn versus Wilders: An Agency-Based Approach to Radical Right Party Building," içinde *West European Politics*, sayı 34 (2011), s. 1229-1249.

63 De Lange and Art, "Fortuyn versus Wilders," s. 1229-1249.

merkezî bir kontrole sahiptir ve onunla sürtüşecek cesareti olanları partiden atar.[64]

Pratikte popülistlerin kimi zaman tavizler verdikleri, koalisyonlara katıldıkları ve halkın tek temsilcisi olma iddiasını yumuşattıkları oldu. Fakat bu noktadan hareketle popülist partilerin de diğer partiler gibi oldukları sonucu çıkarmak yanlış olur. Bir "cephe" (Fransız Front National [Milli Cephe] gibi), bir "hareket" ya da bir kurum olarak kalmayı istemelerinin arkasında bir gerekçe vardır.[65] Parti sadece halkın bir parçasıdır fakat popülistler halkın tamamı adına, hiçbir parçayı geride bırakmadan hareket ettiklerini öne sürerler.

Pratikte halkın "sembolik olarak doğru" temsilinin içeriği aynı parti örneğinde zaman içinde değişime uğrayabilir. Milli Cephe'yi düşünün. Kurucu Jean-Marie Le Pen zamanındaki başlangıcında, parti aşırı sağcılar, monarşistler ve Fransa'nın 1960'da Cezayir'i kaybetmesini kabul edemeyenler için bir toplanma merkezi idi. Daha yakın zamanda Le Pen'in kızı Marine, babasının (Gaz odalarını "tarihsel bir detay" olarak adlandıran kişi) tarihsel revizyonizminden vazgeçip, partiyi İslâm'ın ve Avrupa Birliği bölgesinde Almanya'nın ekonomik diktatörlüğünün oluşturduğu ikili tehdit karşısında, Fransız Cumhuriyetçi değerlerinin savunucusu olarak sunmaya çalıştı. Her mayıs ayının ikinci pazarında Front National, Paris'in birinci bölgesindeki Jeanne d'Arc Heykeli önünde bir toplantı düzenlemekte ve sembolik olarak kendisini Fransa'nın bağımsızlığına ve hakiki Fransız halkının egemenliği olarak anladığı şeye adadığını beyan et-

---

64 Diehl, "Populist Twist"

65 Gerçekte, Lega Nord (Kuzey Ligi) bir klan gibi örgütlenmiştir, Front National ise bir aile tarafından yönetilir (Jean-Marie Le Pen'in yerine kızı Marine geçti, Marine ise şimdi yeğeni Marion'u yerine hazırlamaktadır). Bkz. Ulrike Guérot, "Marine Le Pen und die Metmorphose der französischen Republik," içinde *Leviathan*, sayı. 43 (2015), s. 139-174.

mektedir. Zaman değişir ve *la République* [Cumhuriyet] düşmanları karşısında "hakiki halkı" harekete geçirmenin yolları da değişir.

Eğer popülistlerin merkezî sembolik önermesinin içi hakikatte boşsa, bu tarz dönüşümler daha hızlı sonuç verecektir. Örneğin, "Amerika'yı yeniden Büyük Yapalım!" sloganı, seçkinler halka ihanet etti ve kim Trump'a karşı çıkıyorsa bir şekilde "Büyük Amerika'ya" karşıdır demekten başka ne anlama gelir? Ya da George Wallace'ın "Amerika İçin Ayağa Kalk!" sloganı Birleşik Devletler'in haksızlığa uğradığı ve Wallace'ı eleştiren herkesin otomatik olarak Amerika'nın savunmasına katılmamış olacağından başka ne anlama gelir?

Bir kez daha: O zaman herkes popülist değil mi?

Gördüğümüz gibi popülizm siyaseti tasavvur etmenin ahlâkî bir yoludur ve ahlâkî temsile ilişkin münhasır bir iddiayı barındırır. Elbette ahlâk hakkında konuşan sadece popülistler değildir. Tüm siyasal söylem ahlâkî önermeler üzerinden yürür. Tüm siyasal aktörler Micheal Saward'in tanımladığı gibi "temsil iddiası"nda bulunurlar.[66] Bununla beraber çok az sayıda siyasal aktör, "Biz bir hizibiz, sadece özel çıkarları temsil ediyoruz" der. Muhaliflerinin de kendileri kadar haklı olabileceğini çok daha azı kabul eder. Siyasal rekabet ve farklılaşma mantığı bunları imkânsız kılar. Demokratik siyasetçileri popülistlerden ayıran şey, temsile dair iddialarının, seçim gibi olağan süreçler ve kurumlar aracılığıyla ampirik olarak aksi kanıtlanabilir hipotezler şeklinde olmasıdır.[67] Veya Paulina Ochoa Espejo'nun dediği gibi, demokratlar kendi kendini kısıtlayan ve yanlışlanabilir adde-

---

66 Michael Saward, "The Representative Claim," içinde *Contemporary Political Theory*, sayı 5 (2006), s. 297-318.

67 A.g.m., s. 298.

dilen iddialarda bulunurlar.[68] Bir bakıma Beckett'in "Worstward Ho" öyküsünde geçen sözlerine katılmak zorundadırlar: "Denedin. Kaybettin. Önemli değil. Yine dene. Yine kaybet. Daha iyi kaybet."

Bilakis popülistlerin temsil iddiaları ampirik değil, ahlâkî ve sembolik nitelik taşıdığından yanlışlanamayacağı için, ne olursa olsun iddialarını sürdüreceklerdir. Muhalefette olduklarında "ahlâken yanlış" çıktılar ortaya çıkaran kurumlar hakkında kuşku uyandırmak zorundadırlar. Bu yüzden "kurumlara düşman" olarak adlandırılmaları isabetli olsa da, söz konusu olan tüm kurumlar değildir. Sadece kendilerinin münhasır ahlâkî temsil iddialarının doğruluğunu kanıtlamayı akamete uğratan temsil mekanizmalarına düşmandırlar.

Popülist olmayan siyasetçiler, büyük ve heyecan verici konuşmalar ile sadece bir hizip adına konuştuklarını açıklamazlar (Gerçi Avrupa'da bazıları yapar. Parti isimleri, partinin küçük iş sahipleri veya Hıristiyanlar gibi belirli bir grubu temsil ettiğini belirtebilir). Ya da sıradan demokratik siyasetçiler, parti farklılıklarımızı bir yana bırakıp siyasal topluluğun kurucu değerlerini mükemmelleştirme amacı taşıyan bir ortak projeye katılmamızı gerektiren bir yüksek ahlâkî göreve inanmazlar.[69] Birçoğu, temsilin geçici ve hataya açık nitelikte olduğunu kabul eder. Karşı fikirleri meşru görür; toplumun dışarıda kalanlar olmadan temsil edilemeyeceğine, demokratik prosedürler ve kurumlar olmadan demokratik parti ve siyasetçilerin hakiki halkı sürekli olarak temsil edemeyeceğine inanırlar. Bu demektir ki Habermas tarafından net bir şekilde ifade edil-

68 Paulina Ochoa-Espejo, "Power to Whom? The People between Procedure and Populism," içinde Carlos de la Torre (der.), *The Promise and Perils of Populism: Global Perspectives*, Lexington: University Press of Kentucky, 2015, s. 59-90.

69 Rosenblum, *On the Side of the Angels*.

miş olan, "halk" yalnızca çoğul olarak görünür olur fikrini zımnen kabul ederler.[70]

Özetlersek, popülizm bir özel psikolojik eğilimin, belirli bir toplumsal sınıfın ya da basit siyasal önermelerin meselesi değildir. Bir üslup konusu da değildir. Evet, George Wallace ucuz takım elbiseler giymekten ve "her şeyin üzerine ketçap koymaktan" bahsetmişti. Evet, bazı popülistler tartışmalarda (ya da sunucular hakkında) ne kadar kaba olunabileceği konusunda sınırları zorlarlar. Fakat bazı sosyal bilimcilerin öne sürdüğü gibi popülistleri "kötü davranışları" ile tanımlayabileceğimizi söyleyemeyiz.[71] Popülizm "halkı" harekete geçirmeye dönük herhangi bir strateji değildir.[72] Kendine has bir dili vardır. Popülistler sadece seçkinleri eleştirmekle kalmazlar. Hakiki halkı temsil ettiklerini iddia ederler. Birinin bu dili konuşuyor olup olmadığı öznel izlenimlerin konusu değildir. Keith Hawkins gibi akademisyenler popülist dilin öğelerini sistematik olarak tanımlayıp, farklı ülkelerdeki kullanım miktarlarını ölçtüler.[73] Demek ki popülizmin derecelerinden bahsetmek de mümkündür. Temel nokta popülist retoriğin saptanabilirliğidir. Sıradaki soru ise, popülistlerin fikirlerini uygulamaya başladığında neler olduğudur.

---

70 Jürgen Habermas, *Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskustheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994, s. 607.

71 Benjamin Moffitt ve Simon Tormey, "Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style," içinde *Political Studies*, sayı 62 (2014), s. 381-397.

72 Robert S. Jansen, "Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism," içinde *Sociological Theory*, sayı 29 (2011), s. 75-96.

73 Bkz. Keith Hawkins, "Is Chávez Populist? Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective," içinde *Comparative Political Studies*, sayı 42 (2009), s. 1040-1067; ve daha genel olarak "Team Populism,"'in https://populism.byu.edu/Pages/Home.aspx adresinde erişilebilir olan çalışmaları, son erişim 22 Nisan 2016.

Popülistler Ne Yapar ya da İktidardaki Popülistler

Bu noktada insan, yozlaşmış elitler ile ahlâken saf olanların karşı karşıya geldiğine, homojen ve yanlış yapmayan bir halkın var olduğuna ve popülistlerin, sembolik olarak temsil ettiği bu halkın menfur siyasal gerçekler yüzünden henüz iktidara gelemediğine dair bir fantezi içinde yaşadıklarını düşünebilir. Böyle fanteziler de çökmeye mahkûmdur. Öyle değil mi?

Sağduyusal akıl, popülist partilerin öncelikle protesto partileri olduğunu ve öznenin kendi kendisini protesto etme imkânı olmadığından, protesto partilerinin sistemi yönetemeyeceğini söyler. (Siyasal aktörler ne zaman iktidar sahibi seçkinler haline gelseler, seçkin karşıtı pozisyonlarını ikna edici bir biçimde sürdüremezler.)[1] Son olarak, popülistlerin makam sahibi olduklarında halelerini yitirecekleri, karizmalarını tüketecekleri ve meclisin gündelik işleyişi içinde "büyülerinin bozulacağı" düşünülür. Popülizmin eski (ve bana göre hatalı) bir tanımına göre popülistlerin siyasal çözümle-

1 Bu konuda kullanışlı bir istisna için bkz. Daniele Albertazzi ve Duncan McDonnell, *Populists in Power*, New York: Routledge, 2015.

rinin işe yaramaz olduğu kısa sürede ortaya çıkacaktır. Siyaset karşıtlığı ile siyaset yapamazsınız.

Popülistlerin iktidara gelince başarısızlığa uğrayacağı inancı öyle ya da böyle rahatlatıcıdır. Fakat aynı zamanda bir illüzyondur. Bir kere, popülistlerin seçkinlere karşı olduğu gerçeği, popülistler iktidara gelince değişecek değildir. Her şeyden önce popülistlerin iktidarda oldukları zamanlarda uğradığı başarısızlıklar, yine içeride ve dışarıda perde arkasında iş gören seçkinlere bağlanabilir (burada yine popülizm ile komplo teorileri arasındaki çok da rastlantısal olmayan bağı görürüz). Pek çok popülist, galip geldikten sonra mağduru oynamaya devam eder. Çoğunluklar, mağdur azınlıklar gibi davranır. Chavez sürekli kendisinin "21. yüzyıl sosyalizmini" sabote etmeye çalışan muhalefetin (resmi olarak yerinden edilmiş "oligarşi") karanlık entrikalarından bahsederdi. (Bunun mümkün olmadığı zamanlarda da Bolivarcı Devrim'in her başarısızlığında Amerika Birleşik Devletleri'ni suçlardı.) Recep Tayyip Erdoğan da benzer şekilde kendini gözü pek bir mağdur olarak sundu. Her zaman İstanbul'un çetin mahallesi Kasımpaşa'dan gelip Türkiye Cumhuriyeti'nin Kemalist düzenine cesurca başkaldıran sokak delikanlısıydı. Tüm siyasi, ekonomik ve kültürel iktidarı ele geçirmesinden çok uzun süre sonra bile bu böyle olmaya devam etti.

İktidardaki popülistler, kutuplaştırmaya ve insanları son büyük savaş olarak tahayyül edilen bir karşılaşmaya hazırlamaya devam ederler. Siyasal çatışmayı olabildiğince ahlâkîleştirmeye çalışırlar. (Chavez için George W. Bush, Birleşmiş Milletler'deki bir toplantıda tüm dünyaya ilan ettiği üzere şeytanın ta kendisinden başka bir şey değildi.) Düşman kıtlığı çekilmez ve bu düşmanlar tüm halkın düşmanlarıdırlar. Muhalefet tarafında 2002 yılında örgütlenen bir grev sırasında Chavez, "Bu, Chavez taraftarı ya da karşıtı

olmakla alakalı değildir... fakat... yurt severler ile memleket düşmanları arasında bir meseledir," demişti.[2] "Kriz" işlerin durumunu gösteren nesnel bir tanımlama değil, bir yorumlama meselesidir. Popülistler kendi iktidarlarını meşrulaştırdığı için bir durumu kriz olarak adlandırmaya ve varoluşsal bir tehdit gibi göstermeye heveslidirler. Başka türlü söylersek, "kriz" bir performans olabilir ve siyaset sürekli kuşatma altındaymış gibi sunulabilir.[3] Chavez ve Ekvadorlu Rafael Correa gibi figürler, yönetmeyi sürekli seferberlik olarak görürler. Popülist olmayan siyasetçiler de böyle davranabilir. Ama Correa, kendi başkanlığını bitmek bilmez bir "halkı teşvik faaliyeti" olarak anlayarak çok daha ileriye gider.[4]

Popülistler bu sürekli baskı üretimini, "halka yakınlığın" estetiğiyle birleştirirler. Viktor Orban her cuma Macar Radyosu'nda röportaj veriyor, Chavez ise sıradan halkın arayıp, ülke başkanına üzüntü ve kaygılarını anlattığı ünlü *Alo Presidente* [Alo Başkan] şovunu sunuyordu. Başkan, bu programda bazen, dinleyiciler arasında bulunan hükümet üyelerine anlık emirler verirdi. (Chavez bir kez savunma bakanına canlı yayında, on tank taburunu Kolombiya sınırına yollamasını söylemişti.) Arada bir kameralar önünde sosyal yardımlar açıklanır ve şov kimi zaman altı saat kadar sürerdi. Bugün, Correa ve Bolivya Devlet Başkanı Evo Morales benzeri televizyon programlarına çıkmaktalar.[5]

---

2 José Pedro Zúquete, "The Missionary Politics of Hugo Chávez," içinde *Latin American Politics and Society*, sayı 50 (2008), s. 91-121; burada 105.

3 Benjamin Moffitt, "How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism," içinde *Government and Opposition*, sayı 50 (2015), s. 189-217.

4 Carlos de la Torre, *Populist Seduction in Latin America*, Athens: Ohio University Press, 2010, s. 188.

5 Bu tüm liderlerin üslup ve içerik olarak birebir aynı olduğu anlamına gelmez. Özellikle Morales Bolivya için yeni bir anayasa hazırlarken bilhassa kapsayıcı davranmıştır. "İnançlı anayasacılığı" pek çok yeni temel hak (iyi bir ya-

Bazıları bu tarz pratikleri siyasal folklorun nadir örnekleri olarak önemsemeyebilir ya da içinde yaşadığımız "medya demokrasisi" veya "izleyici demokrasisi" çağında (yurttaşların siyasete güçlüleri izleyerek dahil olduğu çağ) tüm siyasetçiler için zorunlu hale gelmiş bulunan halkla ilişkiler pratiklerine benzetebilir.[6] Bu da doğrudur fakat popülistlerin yönetmeye dair istisnai teknikleri vardır ve bu teknikler popülizmin ana mantığına referansla meşrulaştırılır. İktidardaki popülistler her durumda kendilerinin halkın ahlâken meşru tek temsilcisi olduğu, ayrıca halkın sadece bir kısmının gerçek halk olduğu ve sadece onların desteklenmeyi ve iyi idareyi hak ettiği iddiasına geri dönerler. Bu mantık kendini üç ayrı yoldan gösterir: devletin sömürgeleştirilmesi, kitlesel kayırmacılık ya da bazı siyaset bilimcilerin adlandırdığı biçimde "ayrıcalıklı hukuk" ve sivil toplumun sistematik olarak bastırılması. Bu pratiklere sadece popülistler başvurmaz. Popülistleri özel kılan, bu pratiklere başvururken gayet açık ve görünür olmalarıdır. Davranışlarının ahlâkî bir meşruiyeti olduğunu iddia ederler ve en azından uluslararası arenada demokrat adını korumayı sürdürebilirler. Bu pratiklerin gerçek niteliğini gözler önüne sermek, popülistler için, düşünüldüğü kadar zarar verici olmaz. Çünkü hemen, hakiki anlamda demokratik bir icraat yaptıklarını öne süreceklerdir. Şimdi bu mantıksız görünen iddiaları açıklamama izin verin.

şarı hakkı ve doğanın sahip olduğu haklar gibi) getirmiş, ayrıca Bolivya'yı "çokuluslu"bir devlet ilan ederek daha evvelden ayrımcılığa uğramış azınlıkları tanımıştır.

6 Bernard Manin, *The Principles of Representative Government*, New York: Cambridge University Press, 1997 ve Jeffrey Edward Green, *The Eyes of the People: Democracy in an Age of Spectatorship*, New York: Oxford University Press, 2010.

Yönetmek için üç popülist teknik ve ahlâkî gerekçelendirmeleri

İlk olarak, popülistler devleti sömürgeleştirmeye ya da "işgal" etmeye çalışırlar. Macaristan ve Polonya bunun güncel örnekleri olarak düşünülebilir. Viktor Orban ve partisi Fidesz'in yapmaya kalkıştığı temel değişikliklerden ilki, devlet memurları kanununu değiştirerek, tarafsız olması gereken bürokratik pozisyonlara kendi partisinin taraftarlarının yerleşmesine yol açmaktı. Hem Fidesz hem de [Polonya'da] Jaroslaw Kaczynski'nin Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) derhal yargı bağımsızlığına karşı harekete geçtiler. Varolan mahkemelerin prosedürleri değiştirildi ve yeni hâkimler atandı. Şimdiye kadar Polonya'da olduğu gibi, tüm sistemi değiştirmenin imkânsız olduğu durumlarda, yargıyı felç etmek iktidardaki parti için kabul edilebilir ikinci seçenek oldu. Medya yetkilileri de hemen ele geçirildi ve gazetecilere ulusal çıkarlara zarar verecek haberler yapmamaları için net bir mesaj gönderildi (bu çıkarlar tabii ki iktidardaki partinin çıkarları ile eşitlenmişti). Partisinin kuyusunu kazmaya kararlı bir karanlık "ağ"ın varlığına inanan Kaczynski için gizli servisi kontrol altına almak da önemliydi. Bu önlemleri eleştiren herkese ya eski seçkinlerin (sonunda halkın gerçek temsilcileri olan popülistler onların yerine geçmişti) emirlerini uyguladıkları iftirası atıldı veya eleştiriciler doğrudan hain olarak damgalandılar (Kaczynski "genlerinde hainlik olan", "en kötü tür Polonyalılardan" bahsetmişti). Sonuç, bu siyasal partilerin kendi istedikleri gibi ve kendilerine benzeyen bir devlet ortaya çıkarması oldu.

İktidarını sağlamlaştırmak ve hatta sürdürmek için böyle bir strateji izlemek, elbette popülistlere mahsus değildir. Popülistlere mahsus olan, devletin böyle sömürgeleştirirken, bunu açıktan ve halkın ahlâkî temsiline dair temel iddialarından destek alarak yapmalarıdır. Popülistler öfkeli bir şe-

kilde sorarlar: Halk neden kendi tek hakiki temsilcisi aracılığıyla devlete el koymasın? Memurun tarafsızlığı adı altında sahici halk iradesine engel olanlar neden temizlenmesin? Devletin meşru sahibi halktır, bu sebeple devlet bir yabancı tertip tarafından ele geçiriliyormuş gibi düşünülmemelidir. Halk münasip bir şekilde devlete el koymaktadır.

İkinci olarak, popülistler kitlesel kayırmacılık yaparlar. Partili seçkinler, kitlesel siyasal destek karşılığında maddi ya da maddi olmayan yollardan lütuflarda bulunurlar. Yine belirtmek gerekir ki bu davranış da popülistlere özgü değildir. Pek çok parti oy karşılığında taraftarlarını ödüllendirir. Fakat pek azı Avusturyalı popülist lider Jörg Haider kadar ileri gidip Kärnten* sokaklarında "kendi halkına" yüz Avroluk banknotlar dağıtır. Bazı gözlemcilere göre gerçekçi bir bakış açısından kitlesel kayırmacılık ile demokrasinin erken biçimleri, kayırmacılığın bir tür anlamlı siyasal karşılıklılık sağlaması ve düşük ölçüde de olsa hesap verebilirliğe izin vermesinden dolayı aynı şeylerdir.[7] Bir kez daha söylersek, popülistlere mahsus olan, bu tür pratikleri açıktan ve ahlâkî bir meşrulaştırma ile sürdürmeleridir. Çünkü onlar için sadece bir kısım halk *gerçek* halktır ve sahibi oldukları devlet tarafından desteklenmeyi hak ederler.

Keza sadece belirli bir kısım halk, kanunların koruyuculuğunun tadını tam anlamıyla çıkarır. Halka dahil olmayanlara ya da aktif bir şekilde halka karşı çalıştığından şüphe duyulabileceklere sert davranılmalıdır. ("arkadaşlarım için her şey, düşmanlarım için kanunlar" diyen "ayrıcalıklı hukuk" görüşüdür).[8]

(*) Avusturya'nın güneyinde görece yoksul bir bölge – e.n.

7 Kitlesel kayırmacılığın demokrasinin erken bir formu olduğuna dair argüman için bkz. Francis Fukuyama, *Political Order and Political Decay*, New York: FSG, 2014.

8 Bkz. Kurt Weyland, "The Threat from the Populist Left," içinde *Journal of Democracy*, sayı 24 (2013), s. 18-32.

Bazı popülistler serbestçe kitlesel kayırmacılık yapacak hatta kendi rejimlerini destekleyecek toplumsal sınıfları etkin bir şekilde yaratacak kaynaklara sahip olacak kadar şanslıydılar. Chavez, petrol fiyatlarındaki artıştan önemli ölçüde yararlandı.[9] Orta ve Doğu Avrupa'daki rejimler için Avrupa Birliği'nden gelen kaynaklar, otoriter Arap yönetimleri için petrolün oynadığı rol ile aynı işlevi görüyordu. Hükümetler para yardımlarını destek satın almak veya vatandaşları sessiz kılmak için kullanabiliyorlardı. Bunun da ötesinde, kendilerinin hakiki halk hakkındaki fikirlerine uyan ve rejime sadık bir toplumsal tabakayı ortaya çıkarabildiler. Chavez, "Bolivarcı Devrim'den" oldukça yararlanan *boliburguesia*'yı yarattı. Erdoğan, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetlerinin sağladığı ekonomik gelişme ile ortaya çıkmış orta sınıfın sarsılmaz desteğini almayı sürdürmekte. (Bu orta sınıf, bir yandan Batılılaşmış seküler seçkinlere, bir yandan da Kürtlere karşıt ideal dindar Müslüman tasvirini somutlaştırmakta.) Macaristan'da Fidesz, ekonomik başarı, aile değerleri (çocuk sahibi olanlara pek çok devlet yardımı sunuluyor) ve dindarlık ile beraber Orban'ın 'Hıristiyan-milli' kültürüyle uyumlu yeni bir grup inşa etti.[10]

Tekrardan söylersek, devletin sömürgeleştirilmesi, kitlesel kayırmacılık ve hukukta ayrıcalıklı uygulamalar pek çok tarihsel durumda gözlenebilir. Fakat popülist rejimlerde bunlar açık seçik ve muhtemelen vicdan rahatlığıyla ifa edilirler. Bu nedenle, ilginçtir, adına yolsuzluk diyebileceğimiz konularda açığa çıkan haberler, popülist liderlerin itibarına beklenildiği gibi zarar vermemektedir. Haider'in Özgürlük Partisi ve İtalyan Lega Nord [Kuzey Ligi] uzun zaman-

---

9 Venezuela örneği için bkz. Sebastián L. Mazzuca, "The Rise of Rentier Populism," içinde *Journal of Democracy*, sayı 24 (2013), s. 108-122.

10 Bkz. Yolanda Valery, "Boliburguesía: Nueva clase venezolana,"http://www.bbc.com/mundo/economia/2009/12/091202_1045_venezuela_boliburguesia_wbm.shtml, son erişim 15 Ocak 2016.

dır eleştirdikleri seçkinlere göre çok daha fazla yolsuzluğa bulaşmış çıktılar fakat her ikisi de büyümeye devam etmekte. (O kadar ki Kuzey Ligi şu anda ana sağ muhalefet partisi olarak Berlusconi'nin partisinin yerine geçmiş durumda.) Kendi deyimiyle "Milletin Adamı" olan Erdoğan, yolsuzluk skandallarından etkilenmemiş görünüyor. Belli ki popülistlerin destekçileri için yolsuzluk ve kayırma, ahlâklı ve çalışkan olan "bizim" iyiliğimiz için, ahlâksız ve hatta yabancı "onların" zararına olduğu sürece sahici bir problem olarak görülmemekte. Dolayısıyla liberallerin, popülistlerin itibarını sarsmak için tek yapılması gereken şeyin yolsuzlukları ortaya çıkarmak olduğu düşüncesi yersiz bir umudun ifadesidir. Yapılması gereken, büyük çoğunluğa, popülist yolsuzlukların bir fayda getirmeyeceğini, buna karşılık demokratik hesap verme mekanizmalarının eksikliğinin, işlevsiz bir bürokrasinin ve hukukun üstünlüğünün aşınmasının, uzun vadede tüm halka zarar vereceğini göstermeleri gerekir.

Popülist devlet idaresi hakkında anlaşılması önem arzeden bir unsur daha vardır. İktidardaki popülistler kendilerini eleştiren sivil toplum örgütlerine karşı (en hafif deyimiyle) sert davranırlar. Tekrar belirtirsek, sivil toplumun taciz edilmesi ya da bastırılması popülistlere has bir davranış değildir. Fakat onlar için sivil toplumdan gelen itiraz özel bir ahlâkî ve sembolik sorun yaratır. Bu itiraz halkın ahlâkî temsilinin münhasırlığına dair iddialarının altını oyar. Dolayısıyla sivil toplumun aslında sivil toplum olmadığını ve halk muhalefeti olarak görünenin aslında gerçek halkla ilgili bulunmadığını gösterme (hatta güya "kanıtlama") gerekliliği önem kazanır. Rusya'da Vladimir Putin, Macaristan'da Viktor Orban ve Polonya'da PiS'in neden sivil toplum kuruluşlarını dış güçler tarafından kullanılıyor gibi göstererek (ve onları "yabancı ajanlar" ilan ederek) itibarsızlaştırdıkla-

rını bununla açıklayabilliriz. Bir bakıma, popülistler, liderlerinin yorumladığı biçimiyle halk fikrine itiraz edenleri susturarak ya da itibarsızlaştırarak, adına konuştukları bütünleşmiş (ve pasif) halkı bir gerçeğe dönüştürmeye çalışmaktadırlar. (Bazen bu insanların ülkeyi terk etmeleri ve halktan ayrışmaları için teşvikler de sunulur.)[11] Başka türlü söylersek, PiS hükümeti veya Fidesz Hükümeti sadece bir PiS Devleti veya Fidesz Devleti yaratmazlar; ayrıca PiS halkı ve Fidesz halkı da yaratmayı isterler. (Çoğunlukla bunu vekâleten çalışan ve hükümet yanlısı bir sivil toplum yaratarak yaparlar). Popülistler her zaman, adına konuştukları homojen halkın inşasıyla meşguldürler.

Bu da son büyük ironiye kapıyı açar. İktidardaki popülistler, yerine geçmeye çalıştıkları düzenin karşı çıktıkları ayrımcılıklarının ve haksızlıklarının benzerlerine neden olur, bunları pekiştirir veya farklı türlerini ortaya koyarlar.[12] Popülistler, "Eski düzenin" ve "yozlaşmış, ahlâksız seçkinlerin" yapageldiklerini yapmaya başlar, fakat muhtemelen hiçbir suçluluk duygusu hissetmezler ve sözümona bir demokratik meşruiyetleri vardır.

İktidardaki popülizm "liberal olmayan bir demokrasi midir"?

Buraya kadarki tanımlamalarımı takip edenler, popülistlerin neden sonuna kadar gidip rejimi değiştirmediğini sorabilirler. Eğer gerçekten halkın tek meşru temsilcisi olduklarına inanıyorlarsa, seçimlerden neden tümüyle vazgeçmiyorlar?

---

11 Popülist rejimler sürekli olarak belirli bir imgeye sahip halkı yaratmak için uğraşırlar. Orban, kulağa Orwellci gelen "Ulusal İşbirliği Sistemi"ni yarattı, Erdoğan sürekli Türkleri herkesin toplumdaki yerini (ve sınırını) bilmesi gerekliliği konusunda uyarmakta. Bkz. H. Ertuğ Tombuş, "Erdoğan's Turkey: Beyond Legitimacy ve Legality, "http://researchturkey.org/erdogans-turkey-beyond-legitimacy-and-legality, son erişim 15 Ocak 2016.

12 Karin Priester, *Rechter und linker Populismus: Annäherung an ein Chamäleon*, Frankfurt am Main: Campus, 2012, s. 20.

Eğer iktidar talep eden diğer rakiplerin meşruiyeti yoksa neden hepsini siyasal mücadelenin dışına itmiyorlar?

Bu sorunun cevabı ister istemez bir miktar spekülatif olacak. İktidara gelen birçok popülistin sınırları zorladığını biliyoruz. Fakat elbette seçim kanununu değiştirmenin, yandaş olmayan medya üzerinde baskı kurmanın, sinir bozucu bir sivil toplum örgütüne vergi denetimi uygulamanın hiçbiri demokratik işleyişin durması ile aynı şey değildir. Tabii ki tam olarak ne düşündüklerini ve ne hesapladıklarını bilmiyoruz. Fakat açıkça otoriter bir yönetimin maliyetinin çok yüksek olacağı akla yakın geliyor. Demokrasinin resmi olarak ortadan kaldırılması veya askıya alınması muazzam bir uluslararası itibar kaybına yol açar. (Mısır ve Tayland'daki yakın dönemli örnekler eski tip bir askerî-bürokratik diktatörlüğün kurulmasının, uluslararası toplum ile tüm bağların kopması anlamına gelmediğini gösterse de muhtemelen uluslararası maddi destek kaybına da yol açar.)

Topyekûn otoriterlikten kaçınma eğiliminin sonucu olarak pek çok gözlemci, Türkiye ve Macaristan gibi rejimleri "liberal olmayan demokrasiler" diye adlandırmayı tercih ediyor. Bu tanımlama yanıltıcıdır ve popülist aktörleri dizginlemeye dönük çabaları önemsemez. "Liberal olmayan demokrasi" terimi, Kaczysnki, Orban veya Maduro hükümetlerinin, ülkelerinin liberal olmasa da halen demokratik olduğu iddiasını sürdürmesine izin verir. Bu, anlama dair küçük bir sorun olarak görülemez. Dışarıdaki gözlemciler, popülizmin demokrasinin bizzat kendisine zarar verdiği konusunda net olmalıdır. "Liberal olmayan demokrasiler" tabirinin siyaset bilimciler ve siyasal analizciler arasındaki yaygınlığını göz önüne alarak, bu tabirin neden yanlış olduğunu ayrıntılı olarak açıklamama izin verin.

Liberal olmayan demokrasi tabiri, Batı'daki siyasal analiz çevrelerinde, seçimlerin yapıldığı fakat hukukun üstünlüğü-

nün gözlemlenemediği, kontrol ve denge mekanizmalarının ihlal edildiği rejimleri tanımlamak için 1990'lı yıllarda ün kazandı. Çok etkili olmuş bir makalesinde Amerikalı gazeteci Fareed Zakaria, halk desteğine sahip bu hükümetlerin düzenli olarak "anayasal liberalizm" olarak andığı ilkeleri ihlal ettiğini söyledi. Bu ilkeler; siyasal haklar, özgürlükler ve mülkiyet haklarını içermekteydi. "Liberal olmayan demokrasi" teşhisi 1989 sonrası yaşanan genel felsefi ve siyasi sersemliğin bir semptomuydu. Komünizmin yıkıldığı ve dünyanın demokrasi sarhoşu olduğu zamanlarda, çoğunluğun yönetimi ile hukukun üstünlüğünün hep düzgün bir biradalık halinde olduğu düşünüldü. Fakat çok geçmeden seçimler, tüm gücü azınlıkları bastırmak ve temel hakları çiğnemek için kullanan çoğunlukları ortaya çıkardı. Sonuç, siyasal rakiplerin "kazanan her şeyi alır" zihniyetine sahip olduğu ülkelerde demokrasinin tehditlerine karşı liberalizmi güçlendirme gerekliliğiydi.

Liberalizm ve demokrasi arasındaki bu kavramsal ayrım yeni değildi. "Burjuva demokrasisinin" hem sol hem de sağ eleştiricileri uzun zamandır bu ayrımı kullanmaktaydı. Kabaca söylersek, Marksistler kapitalizm içinde liberalizmin yalnızca "formel özgürlükler" ve bir tür yalancı siyasal özgürleşme sunduğunu, bunu yaparken de yurttaşların "kişisel özerkliğini" (onların piyasaya katılımının güvence altına alınması ve devletin sözleşmelerin yerine getirilmesini sağlaması) etkin bir biçimde koruduğunu iddia ettiler. Sağ kanatta ise Carl Schmitt, 1920'lerde liberalizmin tarihi geçmiş bir ideoloji olduğunu öne sürmekteydi. Schmitt için, 19. yüzyılda seçkinlerin parlamentolarda siyasal önerileri akılcıl bir şekilde tartışmasına hak verilebilirdi fakat kitle demokrasisi çağında parlamentolar özel çıkarlar arasındaki kirli anlaşmaların dış görünüşünden ibaretti. Sahici halk iradesi, Mussolini gibi liderler aracılığıyla temsil edilebilirdi. Schmitt ta-

rafından "yönetilenle yönetenin özdeşleşmesi" olarak tanımlanan homojen bir halkın desteği, sahici demokrasinin ayırıcı özelliği haline geldi. Anayasa Mahkemeleri gibi seçilmemiş kurumlar liberalizmin koruyucuları olabilirdi fakat esasında hepsi demokrasi karşıtıydı.

Schmitt, halkın "özü" ile seçim ve kamuoyu yoklamalarının ampirik sonuçları arasında hayatî önemde bir kavramsal ayrım da yaptı. Bu ayrım bir önceki bölümde popülistlerin sıklıkla kullandığından bahsettiğim ayrımdır. Yakın zamanda yaşanan ve kulağa demokratik gelen bir dille otoriterliğe geçiş sonucunu veren pek çok dönüşümü açıklayacağı için Schmitt'in fikirlerinin tamamını burada alıntılamak önemlidir.

> Yüz milyon ayrı kişi aynı fikirde anlaşsa bile, bu ne halkın iradesidir ne de kamuoyudur. Halkın iradesi son elli yılda titizlik ile hazırlanmış bir istatistik aygıtı kadar iyi veya ondan daha iyi bir biçimde tezahürat ile, herkesçe bilinenler ile, açık ve karşı çıkılamaz bir mevcudiyet ile ifade edilir. Demokratik hissiyat ne kadar kuvvetli ise bunun demokrasinin gizli oy sistemlerinde kaydedilmekten daha fazla bir şey olduğuna dair farkındalık da o kadar büyüktür. Sadece teknik anlamda değil, yaşamsal olarak da doğrudan bir demokrasi karşısında parlamento, liberal akıl tarafından oluşturulmuş yapay bir mekanizmadır. Diktatöryal veya Sezarcı usuller yalnızca halkın tezahüratını üretmez, aynı zamanda demokratik özün ve gücün doğrudan ifadesi olurlar.[13]

Daha yakın dönemlerde, 1989 sonrası dünyaya hâkim liberal hegemonyanın eleştirmenleri, özellikle de solcu teorisyen Chantal Mouffe, "akılcı" liberal düşüncenin, demokra-

13 Carl Schmitt, *The Crisis of Parliamentary Democracy*, çev. Ellen Kennedy, Cambridge, MA: MIT Press, 1988, s. 16-17.

siye içkin olan, çatışma ve ihtilafın meşruiyetini reddettiğini söylediler. Keza sosyal demokrat partiler de neoliberalizme gerçek bir alternatif sunma vazifesini boşlamıştır. "Üçüncü Yol" üzerindeki mutabakat, seçmenlerde "seçeneksiz seçimler" (ya da Mouffe'un bir defasındaki tanımıyla Coca Cola ile Pepsi arasında bir tercih) sunulduğu hissini güçlendirmiştir. Mouffe'a göre partilerin bu yakınlaşması ve uzlaşmaya varma saplantısı (bunun John Rawls ve Jürgen Habermas'ın demokrasi teorilerinde bulunabileceği ileri sürülür), güçlü liberalizm karşıtı hareketlere ve en belirgin biçimde de sağ popülizme yol açmıştır.

Siyasal teorideki bu tartışmaların ötesinde, "liberalizm" (Amerika Birleşik Devletleri'nde olmasa da en azından Avrupa'da) kontrolsüz bir kapitalizm anlamına gelmeye başladı. Birleşik Devletler'de ise bireysel yaşam tarzlarının özgürlüğü olarak anlaşılıyordu. Ekonomik krizden sonra, kendi deyimleriyle yeni dalga liberalizm karşıtları, "L ile başlayan kelimenin" etrafındaki anlam karmaşasından faydalanarak yeni tür bir demokrasinin savunusuna başladılar. Geleneksel İslâm ahlâkı savunucusu olan Erdoğan kendini "muhafazakâr demokrat" olarak tanıttı. 2014'te yaptığı tartışma yaratan bir konuşmada Orban "liberal olmayan devlet" projesini açığa vurdu. Daha yakın zamanda, göçmen krizi esnasında, Macar lider Avrupa'da "liberal falan filan" döneminin bittiğini ve kıtanın, kendisinin "Hıristiyan ve milli" siyasal vizyonuna yaklaşacağını söyledi.[14] "Liberal olamamak" burada, hem her zaman güçlünün kazandığı kontrolsüz bir kapitalizme karşı olmak hem de eşcinseller gibi azınlıklara haklar tanınmasına karşı durmak anlamına gelir. Hem piyasa hem de ahlâk için sınırlamalar koymayla ilgilidir.

14 "Viktor Orbán'ın 14. Kötcse Civil Picnic'deki konuşması" için bkz. http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/viktor-orban-s-speech-at-the-14th-kotcse-civil-picnic, son erişim 15 Ocak 2016.

"Liberal olmayan demokrasi", zorunlu olarak bir kavram kargaşası anlamına gelmez. 19. ve 20. yüzyıl boyunca pek çok Avrupalı Hıristiyan demokrat, kendisini "liberal olmayan" sıfatıyla tanımlamıştır. Hatta liberalizmin karşısındaki sert tutumları sorgulandığında rencide olmuşlardır. Fakat bu, onların işleyen bir demokraside azınlık haklarının ne kadar önemli olduğunu anlamalarına engel değildi. (Sonuçta azınlıklar bir sonraki seçimde çoğunluk olabilirdi.) Tam tersine, Katoliklerin seküler devletlerin saldırgan kültürel seferberliklerinden doğan mağduriyetlerini ilk elden deneyimledikleri için, azınlıkların korunmamasının ne anlama geldiğini bilmekteydiler. (19. yüzyılın sonlarına doğru Bismarck'ın *Kulturkampf*'ını* düşünün.) Yine, dizginlenmemiş bir halk egemenliğinin, dinsel azınlıklar için ne anlama geldiğini deneyimlemiş olmalarından dolayı, kontrol ve denge fikrine sempati duyuyorlardı ve seçimle iş başına gelmeyen mahkemeler gibi kurumların demokratik olmadığını düşünmediler. O zaman için liberalizm karşıtı olmalarının sebebi, terimin bireycilik, maddecilik ve ateizm ile ilişkilendirilmiş olmasıydı. (Önde gelen Fransız Katolik filozofu ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin yazarlarından biri olan Jacques Maritain'i düşünün. O demokrasinin Katolik ilkeler bağlamında onaylanabileceğini fakat liberalizmin reddedilmesi gerektiğini söylüyordu.) Bu tarz düşünürler için "liberal olmamak" temel siyasal haklara saygı duymamak anlamına değil, kapitalizme eleştirel bakmak anlamına geliyordu. Özel mülkiyetin meşruiyetini tartışmaksızın, geleneksel ve patriyarkal aileye vurgu yapan Hıristiyan demokratlar için bile bu böyleydi.

Maritain örneğinde olduğu gibi, demokrasinin liberal olmayan felsefi dayanakları olabilir. Kürtaj ve evlenme hakla-

(*) Kültür savaşı: Kilisenin hâkimiyet alanını milli devletin iktidarı lehine geriletmeye dönük politika – e.n.

rının katı biçimde sınırlandığı geleneksel toplumlar da olabilir. İkincisine karşı çıkmanın gerekli olduğuna inanıyorum fakat söz konusu iki hakkın kısıtlanmasının ciddi bir demokratik eksiklik olduğunu iddia etmek acayiptir. Eğer gerekirse göreli olarak hoşgörüsüz, liberal olmayan toplumlardan bahsedebiliriz ama bu liberal olmayan demokrasiden farklı bir olgudur. Liberal olmayan toplumları, ifade ve toplanma özgürlüğünün, medyada çoğulculuğun ve azınlık haklarının saldırı altında olduğu yerlerden ayırt etmemiz gerekir. Bu siyasal haklar, sadece liberalizm (ya da hukukun üstünlüğü) ile ilgili değildir. Bu haklar, aslında demokrasinin kurucu unsurlarıdır. Örneğin, seçim gününde oylar iktidar partisi tarafından çalınmamış olsa bile eğer muhalefet partilerinin kendilerini uygun bir şekilde ifade etme olanakları yoksa ve medyanın hükümetin başarısızlıklarını haber yapması engelleniyorsa, seçimler demokratik olmayacaktır. Halk iradesinin biçimlenmesinden sonra iktidarın barışçıl bir biçimde el değiştirmesini sağlayan bir mekanizma gibi demokrasinin en asgari tanımlamalarında bile, yurttaşların siyaset hakkında bilgi sahibi olması önemlidir. Çünkü aksi halde hükümetler hesap vermeye zorlanamaz. 1989 sonrasında ortaya çıkan yeni demokrasilerde, temel siyasal hakları korumak ve toplum içinde çoğulculuğu siyaseten sürdürmek için anayasa mahkemelerinin kurulmuş olması rastlantısal değildir. Gerekçe, bu mahkemelerin en nihayetinde demokrasinin (sadece liberalizmin değil) canlanmasına yardım edecek olmalarıdır.

Eğer eleştirmenler "liberal olmayan demokrasi" diye yakarmaya devam ederse, Orban gibi liderler sadece "çok teşekkür ederim" diyecektir. Eleştiri olduğu farzedilen "liberalizm karşıtı" suçlaması, yalnızca Macar başbakanın olmak istediği şeyi onaylar. Aynı zamanda, Kaczynski ve diğer popülist liderler, son çeyrek yüzyıldaki tüm hayal kırıklıkları-

na rağmen küresel düzeyde onaylanmanın en önemli etiketi olan "demokrasiyi" taşımaya devam ederler. Hatta "liberal olmayan demokrasi" kavramıyla bu tür liderlerin bakış açısından daha iyi görünen bir şekilde normatif bir işbölümü gerçekleşmiş olacaktır. Ulus devletler demokrasiyi üstüne alırken, Avrupa Birliği (AB) gibi bir kuruluş, liberalizmden sorumlu olacaktır. Böylelikle AB, git gide daha fazla, başıboş bir kapitalizmin ve liberter ahlâkın temsilcisi olarak gösterilebilir. (Rusya'da homofobik AB düşmanlarının yaygınlaştırdığı bir suçlama olan "Gayrupa" gibi) Bu esnada popülist hükümetler, "Biz Polonyalılar, Macarlar ve diğerleri geleneksel ahlâka inandığımız ve Batılı liberal aydınlar tarafından yüceltilen, herkese şamil bir liberal evrenselciliğe karşı durduğumuz için AB'de azınlık durumundayız" diyerek, kendilerini liberalizm hegemonyası karşısında çoğulculuk ve azınlık hakları savunucuları olarak sunabilirler. 2016 yılının Ocak ayında bir Alman gazetesine verdiği röportajda "kültürlerin ve ırkların iç içe geçtikleri yeni bir karışıma, bisiklet sürenlerin ve vejetaryenlerin dünyasına ve ... tüm dinlere karşı çıkanlara" sövüp sayan Polonya Dışişleri Bakanı Witold Waszczykowski'yi düşünün. Bakan bu röportaj esnasında mecliste çoğunluğa sahip bir hükümet adına konuşurken, aksine kendini korunmasız ve hatta zulme uğramış bir azınlığın savunusu gibi gösterebilmektedir.

Tüm bunlar "liberal olmayan demokrasi" yakarışına son vermemiz gerektiği anlamına gelir. Popülistler tam olarak demokrasiye zarar verir ve seçim kazanmış olmaları, siyasal projelerine otomatik olarak demokratik meşruiyet kazandırmaz. (Özellikle de kendilerine seçim kazandıran kampanyalar boyunca büyük sonuçlar doğuracak anayasal değişikliklerden bahsetmemiş olmalarından dolayı) Seçimleri dürüstlükle kazanmış olsalar bile, hemen otomatik olarak hain ilan ettikleri muhaliflere karşı sözde gerçek halk adına, demok-

rasinin kurumsal mekanizmalarıyla uğraşmaya başlarlar. Bu halk, yalnız popülistler tarafından temsil edilebilir olan homojen bir bütün olarak varsayılır. Carl Schmitt'in tabiriyle sembolik öz, istatistik araçları tarafından belirlenmiş önemsiz sayılara (oylara) galip gelir. Sözümona sahici irade, prosedürlere baskın çıkar ve tüm muhalefetin meşruiyetini siler. Ya da bir PiS meclis üyesinin dediği şekilde: "Kanunların üzerinde ulusun çıkarı vardır".

Kısacası, popülizm, demokrasiyi tahrif eder. Eğer yeterli çoğunluğa sahipse iktidardaki parti, kendi halkını soyan komünizm sonrası seçkinlere veya liberal seçkinlere karşı devleti "Gerçek Macarlar" veya "Gerçek Polonyalılara" uygun hale getirme savıyla meşrulaştırılan yeni bir anayasa yapabilir. Bu sabık seçkinlerin ekonomik liberalizm, çoğulcu ve "açık toplum", ve temel hakların (demokrasi için kurucu olan haklar dahil) korunması taraftarı olması elbette kullanışlıdır. Orban böylece açık toplumu "artık vatan kalmadı sadece yatırım alanları var" diyerek eleştirebilir. Polonya'da, Alman ekonomik çıkarları, musibet olduğu varsayılan "toplumsal cinsiyet ideolojisi" ve anayasayı savunan sivil toplum kuruluşlarıyla bir arada anılır ve birlikte saldırıya uğrar. Sözün kısası, kapitalizm karşıtlığı, kültürel milliyetçilik ve otoriter siyaset, ayrılmaz bir biçimde irtibatlanır.

Bununla beraber, nasıl ki demokrasiye dair fazlaca kapsayıcı bir tanım, karşımızdaki siyasal gerçekliği anlamamıza yardımcı olmazsa, otoriterlik kavramının çok geniş tanımlanması da sorunlu olabilir ve istenmeyen sonuçlara yol açabilir. İlkinin sonucunda Macaristan ve Polonya hükümetleri halen demokrasi oldukları için sevinmeye devam eder; ikincisinin sonucu ise aşırı baskıcı rejimlerin, Macaristan ve Polonya ile aynı kategoride anılmaktan dolayı memnun olmalarıdır. Macaristan ve Polonya'da sokaklarda gösteri düzenlemek, eleştirel blog yayınları yazmak veya yeni siyasal par-

tiler kurmak tamamen serbesttir. Oyun hilelidir ama iktidardaki popülistleri eleştirerek seçim kazanmak halen imkânsız değildir. Bu yüzden belki de "kusurlu demokrasi" gibi bir tanım daha uygun olacaktır.[15] Demokrasi hasar almış durumdadır ve ciddi bir elden geçirmeye ihtiyacı vardır, fakat diktatörlükten bahsetmek yanıltıcı ve zamansız olur.

AB'nin de Macaristan ve Polonya gibi sözümona "liberal olmayan demokrasiler" ile ilişki kurarken ne yaptığı konusunda net olması önemlidir. AB'nin çoğu faaliyeti "hukukun üstünlüğünü korumak" olarak açıklanır. Avrupa Komisyonu'nun 2014'te açıklanan yeni yaklaşımı "hukukun üstünlükleri mekanizmaları" olarak biliniyor. Avrupa Birliği Anlaşması'nın 2. maddesinde tanımlanan değerlerin (hukukun üstünlüğü bu değerler arasındadır) ihlal ettiğinden şüphelenilen üye devletle, ilk olarak diyalog kurmaya çabalanır buna göre. Umulan, üye devletin yaptırımlara gerek kalmadan, diyalog yoluyla davranışlarını düzelteceğidir. Pek çok yayınında Komisyon, hukukun üstünlüğü ile demokrasinin birbirine bağlı olduğunu ve birisi olmadan diğerinin olmayacağını ısrarla belirtmiştir. Yine de kamusal söylemde hukukun üstünlüğünün neredeyse münhasıran vurgulanması, ulus devlet demokrasiyi üzerine alırken, Avrupa'nın sadece liberalizme önem verdiği hissini kuvvetlendirmiştir. Avrupalı yetkililer, hukukun üstünlüğü kadar demokrasi konusunda da kaygılı olduklarının altını çizmelidir.

Ayrıca, Macaristan ve Polonya'daki gelişmelere eleştirel yaklaşanlar, liberalizmin yalnızca acımasız bir piyasa rekabeti olarak değil, aynı zamanda güçlünün (Batı Avrupalı Devletler) çıkarlarının geçerli olduğu bir dünya olarak deneyimlendiğinin farkına varmalıdır. Her ne kadar Macaristan'daki gerçek, refah devleti siyasetine indirilen darbeler ol-

15 Wolfgang Merkel ve diğerleri. (der.), *Defekte Demokratien*, 2 cilt, Opladen: Leske + Budrich, 2003.

sa da, Orban'ın kendisini şirketleri kamulaştıran ve devleti sıradan halkın çokuluslulardan korunması için kullanan güçlü bir lider olarak takdim etmesi çok etkili olmuştur. O "liberal olmayan demokrasi" ideolojisinin üzerine konmadan evvel, "avam demokrasisi" üzerine heyecanlı nutuklar atmıştır. Bu nutuklar propagandavari olmasına rağmen, karaladıkları tablonun 1989 sonrası siyasal, ekonomik ve ahlâkî liberalizm ile görünüşteki yakınsamasından ötürü karşılık buldular. Eğer liberalizm sadece kazananlara faydası olan bir şey gibi görünüyorsa, liberaller taahhütlerini yeniden düşünmelidir. Macar muhalif G. M. Tamas'ın 2009 yılında söylediği şekilde: "Biz, en üstteki köpüklerin, özgürlüğün, açıklığın, çoğulculuğun, fantezinin ve hazzın ve bunun gibi şeylerin zaferini kutluyorduk. Manasızdı ve şimdi derin bir utanç yaşıyorum".

Popülizme karşı demokrasiyi savunanlar, Kuzey Amerika ve Avrupa'daki demokrasilerde de her şeyin rayında olmadığı konusunda dürüst olmalıdır. Şüphesiz bunlar Alman Sosyal Bilimci Wolfgang Streeck'in yakınlarda dediği gibi "görünürde demokrasiler" değildir. Macaristan'da olduğu gibi tüm sistemi kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmeye çalışan tek parti yönetimleri tarafından ele geçirilmiş değildirler. Fakat giderek alt sosyo-ekonomik grupların siyasal süreçlere katılmıyor oluşundan ve bu grupların çıkarlarının etkin bir biçimde temsil edilmiyor oluşundan muzdariptirler. Tekrardan belirtmeli ki, bu sorunun, popülist rejimler için karakteristik olduğunu iddia ettiğim, muhalif grupların dışlanması ve demokrasinin kurucu unsurları olan hakların bilinçli olarak engellenmesi ile eşitlenmemesi gerekir. Halen, Fidesz ve PiS'in açıkça gerçekleştirmeye çalıştığı durumdan farklı olarak bu demokrasilerde iktidarda anlamlı değişiklikler mümkündür. İktidar için yarışanlar arasındaki farklar Coca Cola ve Pepsi arasındaki farklardan büyük ol-

sa da, Mouffe gibi eleştirmenlerin vurguları bir cevap beklemektedir. David Ost'un 2015'teki PiS zaferine dair analizinde tüm çıplaklığıyla belirttiği gibi: "Sorun... insanların demokrasiye kendilerini adamamaları değildir. Sorun insanların neoliberal bir ambalaja sarılmış demokrasinin kendilerine adanmış olmadığını düşünmeleridir". Bugün bir demokrasi savunusu, "avam demokrasisi" ve "liberal olmayan devletler" hakkındaki şarlatanca gerekçelendirmeler ile uğraştığı kadar bu sorunla da cebelleşmelidir.

Popülist anayasalar: Bir kavram kargaşası mı?

Popülizme yaklaşımlardaki çeşitliliğe karşın gözlemcilerin bir noktada anlaşıyor olması ilginçtir. Bu nokta, popülizmin anayasacılık değerlerine ve mekanizmalarına düşman olmasıdır. Popülizm gözlemcileri, popülistlerin çoğunluğun iradesi önündeki engeller, kontrol ve denge mekanizmaları, azınlıkların korunması hatta temel haklar konusunda olumsuz yaklaşıma sahip olduğu üzerinde uzlaşırlar.[16] Bu iddiayı popülistlerin prosedürler hakkında sabırsız olduğu varsayımının yanı sıra onların "kurumların tümüne karşı" olduğu söyleyecek kadar ileri de götürürler. Buna göre popülistler, lider ile halk arasında doğrudan ve dolayımsız bir ilişki isterler. Bu, kurumlara karşıtlık iddiası, popülistlerin temsili istemediği ve referandum gibi doğrudan demokrasi yollarını tercih ettiği iddiaları ile ilişkilidir. Bu ilişkiyi birinci bölümde ele alıp eleştirmiştik. Yine de siyaset felsefecileri ve sosyal bilimciler arasında popülizmin belirli koşullar altında halktan uzaklaştığı düşünülen liberal demokrasiyi "düzelten" bir müdahale olabileceği fikri yaygındır.

16 Aydınlatıcı bir örnek Cristobal Rovira Kaltwasser'in FLJS siyaset bilgilendirme metnidir. Bkz. *Populism vs. Constitutionalism?*, http://www.fljs.org/sites/www.fljs.org/files/publications/Kaltwasser.pdf, son erişim 16 Haziran 2015.

Bu yersiz bir umuttur. Fakat popülizm ve liberal anayasacılık arasındaki ilişkiye dair tartışmanın talihsiz özellikleri düşünüldüğünde bunu anlayabiliriz. İlk olarak, bu tartışma çoğu zaman çoğunlukçuluğun faziletleri (ve karşısında yasal denetim) hakkındaki tartışmayla bir tutulur. İkinci olarak, *halk* anayasası ile *popülist* anayasa arasındaki ayrıma dair net hatta fark edilebilir bir ayrım gözetilmez.[17] Üçüncü ve en önemli nokta, popülizmin, "halk katılımı" veya "toplumsal seferberlik" (yani yargıçların ve elitlerin gücünün zayıflatılması) yerine kullanılmasıdır.[18] Kullanılan kavramların muğlaklığından farklı olarak hatta belki tam da bu muğlaklık sebebiyle, popülizm ve anayasacılık arasındaki tartışma, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde hemen duygusal bir boyut kazanır. Seçkincilik ve "halk korkusu" suçlamaları havada uçuşur ve teorisyenler "sıradan halkın siyasal enerjisine" dair olumsuz hislere sahip olmak veya "ayaktakımı yönetimi" talep etmek ile etiketlenir.[19]

Umuyorum ki şu ana kadar yürüttüğümüz tartışmayla, popülistlerin genel olarak "kurumlara karşıt" olmadığı ve iktidara gelince kendilerini tüketmeyecekleri açık hale gel-

17 Bu eleştiri için bkz. Corey Brettschneider, "Popular Constitutionalism Contra Populism," içinde *Constitutional Commentary*, sayı 30 (2015), s. 81-88. Birleşik Devletler'de popüler anayasacılık tartışmalarına dair temel referans noktası hâlâ Larry Kramer'in *The People Themselves* kitabıdır. New York: Oxford University Press, 2004.

18 Elizabeth Beaumont'un "sivil ve halka ait terimlerini, bu terimler sıradan halk, yurttaşlar ve gayri resmi gibi anlamlara geldiği için dönüşümlü olarak kullanıyorum" demesine bakılabilir. Bkz. *The Civic Constitution: Civic Visions and Struggles in the Path toward Constitutional Democracy*, New York: Oxford University Press, 20114. Ya da Tom Donnelly'nin tüm farklarına rağmen popülist anayasa yapıcılarının "halka dair bir duyarlılığı" paylaştığını söylemesi ve bu duyarlılığın "Amerikan halkının (ve seçilmiş temsilcilerinin) güncel anayasa tartışmalarının biçimlenmesinde rol oynaması"ndan başka bir anlama gelmediğini düşünebiliriz. Tom Donnelly, "Making Popular Constitutionalism Work," içinde *Wisconsin Law Review* (2012), s. 159-194; burada 161-162.

19 Richard D. Parker, "'Here the People Rule': A Constitutional Populist Manifesto," içinde *Valparaiso University Law Review*, sayı 27 (1993), s. 531-584; burada 532.

miştir. Onlar sadece, kendi bakış açılarından ahlâken (ampirik olana karşıt olarak) doğru siyasal çıktıları üretmediklerini düşündükleri kurumlara karşıdırlar. Ve bu, sadece muhalefette oldukları zamanlarda böyledir. İktidara sahip olan popülistlerin kurumlarla, bir başka ifade ile *kendi* kurumları ile bir sorunları yoktur.

Yeterli güce sahip olan popülistler yeni bir anayasa yazmayı isteyeceklerdir. Bu anayasa hem yeni sosyopolitik düzene hem de siyaset oyunu için yeni kurallara (bazı akademisyenlerin deyişiyle siyasetin "kullanım kılavuzu") tekabül eder. Bu yeni kuralların, halk iradesinin engelsiz ifadesine ya da liderle gerçek halk arasında, kurumsal olarak dolayımlanmamış doğrudan bir ilişkiye izin vereceği düşünmek cazip gelir. Sonuçta popülistler çoğu zaman Jakobenlerin mirasçısı sanılır.

Ama burada bir kez daha işlerin o kadar basit olmadığını söylemeliyiz. Halk iradesinin önündeki engellerin kaldırılması popülistler için yalnızca muhalefette olduklarında kabul edilebilir bir öneridir. Muhalefetteyken popülistler, varolan politik sistemin ürettiği gerçek sonuçlar karşısında, kurumsallaşmamış, süreçlerden arınmış bir *corpus mysticum* [ruhani bir gövde] olarak *populus*'un [halk] hakiki ifadesini hedeflerler. O koşullar altındayken popülistler *vox populi'nin* [halkın sesi] tek olduğunu söylerler. Kontrol ve denge mekanizmalarının, kuvvetler ayrılığının ve benzeri engellerin, tek ve homojen halkın, tek ve homojen iradesinin önüne dikildiği iddiasındadırlar.

Fakat iktidara geldiklerinde popülistler, halkın iradesi olarak yorumladıklarının önüne dikilen engel olarak anayasacılık konusunda çok daha az şüpheci olurlar. Elbette öncelikle (asla ampirik olarak verili olmayan, ahlâken inşa edilen) halk iradesinin popülistler tarafından belirlenmesi ve anayasaya işlenmesi gerekir. Ya da Martin Loughlin'in geliş-

tirdiği bir ayrımla ifade edersek, olumlu ve yapıcı anayasacılığın yerini, olumsuz ve sınırlayıcı bir anayasacılık alır.[20] Popülistler ahlâken saf halkın gerçek suretini ölümsüzleştirip, sonrasında da halka dair kendi anlayışları ile uygun siyasetler inşa etmeyi isterler. Nitekim, popülist anayasacılık muhakkak halk katılımını önemsemez. Ne de popülistler, Bruce Ackerman'ın önerdiği gibi bir şekilde popüler liderin "karizmasını kurumsallaştırmak" isterler.[21]

Ahlâka dair iddialarıyla temellendirilen bu özelliklere ek olarak, popülistlerin anayasaya dair daha temel bir beklentileri vardır. Anayasalar, popülistlerin iktidarda kalmasına yardım edebilir. Elbette bu beklenti de popülistlerin halkın tek meşru temsilcileri olarak sürekli olarak iktidarda olmaları gerektiğine dair ahlâkî bir iddiayı içerir. Eğer iktidarda kalmak tek hedef haline gelmişse, popülistlerin anayasayı bir perde olarak görmesi ve perdenin arkasında farklı şekillerde davranması ihtimali vardır.[22] İktidarda kalma amacına hizmet etmez hale gelirse kendi anayasalarını bile kurban edebilirler. Bu noktada Jakobenler çok yerinde bir örnektir. Dan Edelstein'ın gösterdiği gibi, tarihçilerin varsaymaya eğilimli olduğunun aksine Jakobenler için de genel iradenin hakiki ifadesi o kadar önem taşımamıştır.[23] Jakobenler genel iradenin yozlaşmasından endişe duyuyorlardı ve umutlarını insanların gerçekte varolan iradelerinden (ve ona eşlik eden kırılganlıklardan) tamamen bağımsız bir şekilde oluşacak

---

20 Martin Loughlin, "The Constitutional Imagination," içinde *Modern Law Review*, sayı 78 (2015), s. 1-25.

21 Bruce Ackerman, "Three Paths to Constitutionalism - And the Crisis of the European Union," içinde *British Journal of Political Science*, sayı 45 (2015), s. 705-714.

22 Bir perde olarak anayasa tartışması için bkz. Giovanni Sartori, "Constitutionalism: A Preliminary Discussion," içinde *American Political Science Review*, sayı 56 (1962), s. 853-864.

23 Dan Edelstein, *The Terror of Natural Right: Republicanism, the Cult of Nature, and the French Revolution*, Chicago: University of Chicago Press, 2009.

bir doğal hakka bağlamışlardı. Ne zaman ki kendi anayasaları ve ona eşlik eden seçimler Jakobenlerin iktidarına bir tehdit oluşturmayaa başladı, anayasayı askıya almakta ve *hors la loi* [suçlu] gördüklerine terör uygulamakta duraksamadılar.

Popülist anayasaların hepsi bu örnekteki kadar dramatik (ya da vahşi) değildir. Yakın tarihli bir örnek, 2012'de yürürlüğe girmiş bulunan, resmen "Temel Yasa" olarak adlandırılan Macaristan anayasasıdır. Bu anayasa yapım süreci öncesinde, hükümete göre 920.000 kişinin katıldığı, bağlayıcı olmayan bir "ulusal istişare" süreci yaşandı.[24] Bu ulusal istişare sürecinin çıktıları, mecliste üçte iki çoğunluk elde ettikleri 2010 seçimlerini "seçim sandıklarında devrim" olarak adlandıran anayasa yapıcılar tarafından, genel kavrayışlarına uygun biçimde ve gayet serbestçe yorumlandı. (Bu seçimde kullanılan oyların % 53'ünü aldılar. Bu toplam sekiz milyon içinde 2.7 milyon seçmen demekti.) Seçim sandıklarında yaşanan bu devrim, hükümete göre yeni bir "Ulusal İşbirliği Sistemi" ve yeni bir anayasa yapmayı zorunlu kılan bir emredici vekâleti ortaya koymuştu. Viktor Orban, "Halk... Macar Parlamentosu'na iyi bir tavsiye, iyi bir emir verdi ve parlamento bunu yerine getirdi. Bu anlamda eğer Macar anayasası eleştirildiğinde, ... Macar hükümeti değil Macar halkı eleştirilmektedir. Avrupa Birliği'nin, her ne kadar bizi farklı şeylere inandırmak istedilerse de hükümetle bir sorunu yoktur. Avrupa Birliği Macaristan'a saldırmaktadır," dedi.[25] Her kim Macar hükümetini eleştiriyorsa, Macar

24 Renáta Uitz, "Can You Tell When an Illiberal Democracy Is in the Making? An Appeal to Comparative Constitutional Scholarship from Hungary," içinde *International Journal of Constitutional Law*, sayı 13 (2015), s. 279-300; burada 286. Yeni Macar Anayasası hakkında ve Macaristan'ın liberalizmden uzaklaşması için bkz. *Journal of Democracy*, sayı 23 (2012) Gábor Attila Tóth tarafından derlenen kolleksiyon, *Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*, Budapeşte: CEU Press, 2012.

25 Alıntılanan yer, Agnes Batory, "Populists in Government? Hungary's 'System of National Cooperation,'" içinde *Democratization*, sayı 23 (2016), s. 283-303.

halkına saldırıyordur gibi eşdeğerlikler nefes kesicidir. Aynı zamanda popülizmin mantığının saf birer örneği oldukları için pedagojik olarak da yararlıdırlar.

Yeni anayasanın giriş bölümü ya da kendi adıyla "Milli İnanç" kısmı, Macar halkına dair çok özgün bir kavrayışı anayasada tanımlayarak sona erer. Buna göre Macar halkı düşman bir dünya içinde ayakta kalma şiarına inanmıştır, iyi birer Hıristiyandırlar ve onlarla "beraber yaşayan" azınlıklardan net bir şekilde ayırt edilebilir bir etnik gruptur. Anayasanın daha teknik kısımlarının düzenlenmesinde, popülistlerin iktidarda kalmasını sağlamak açıkça temel hedeftir.[26] Hükümetle uyumlu olmayan görevdeki yargıçları yenileri ile değiştirebilmek için yaş ve yeterlilik kriterleri yeniden tanımlanmış, anayasa mahkemesinin (Temel Yasa yürürlüğe girmeden önce Anayasa Mahkemesi hükümet üzerinde önemli bir kontrol mekanizmasıydı) yetki ve görevleri yeniden düzenlenmiş, iktidardaki parti tarafından atanmış yetkililerin görev süreleri sonraki hükümetlerin yeni atamalar yapmasına engel olacak şekilde uzatılmıştır.

O halde Macar meclisi, eski bir Alman Anayasa Mahkemesi Yargıcı Dieter Grimm'in sözleriyle "münhasır anayasa" olarak tabir edilen, bizim "partizan anayasa" diyebileceğimiz bir anayasa yapmıştı. Bu anayasalar, popülist olmayan demokrasilerde gündelik siyasetin konusu olacak pek çok ayrıntılı siyasal tercihi, katı bir şekilde kurallaştırırlar.[27] Ayrıca bu anayasalarla muhalefet partileri iki yönden dışlanır. Muhalefet partileri hem anayasa yazma ve onaylama süreçlerine dahil olmazlar hem de anayasada yer alan kısıtlamalar

---

26 Uitz, "Can You Tell When an Illiberal Democracy Is in the Making?"

27 Dieter Grimm, "Types of Constitutions," içinde Michel Rosenfeld ve András Sajó (der.), *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, New York: Oxford University Press, 2012, s. 98-132.

sebebiyle ileriki bir tarihte kendi siyasal tercihlerini pratiğe dökmeleri zorlaşır. Başka bir deyişle, bu yeni rejimde, anayasayı yapanlar seçimleri kaybetseler bile iktidarlarını sürdüreceklerdir.

Macar Temel Yasa'sının her ne kadar ulusal istişare sürecinde dile getirilen görüşlerden etkilenerek hazırlandığı söylense de, bu yasa halkoyuna sunulmamıştır. Bundan farklı olarak, Latin Amerika'da, Venezuela, Ekvador ve Bolivya gibi bilinen örneklerde yürürlüğe giren yeni anayasalar seçilmiş kurucu meclis tarafından hazırlanıp halkoyuna sunulmuştur.[28] Kurucu meclislerin oluşturulması sırasında eski anayasalar devre dışı bırakılmış, sonrasında bu eski anayasalar, kurucu "halk iradesini" ebedileştirecek yeni belgelerle değiştirilmiştir. Kurucu iradeye şekil veren muhakkak ki popülistler olmuştur. Örneğin Chavez, "kendi" kurucu meclisinin seçimini kontrol etmiş ve partisine verilen % 60 desteğin, meclisin % 90'ını kontrol etmesine yettiğinden emin olmuştur.

Popülistlerin, yargının gücünü azaltırken yürütmenin gücünü arttırma ya da yargıyı partili kadrolarla doldurma ideali etkin bir biçimde gerçeğe dönüştü. Yeni anayasalar, eski makam sahiplerini değiştirmeyi meşrulaştırdıklarından, popülistlerin "devleti işgal etme" projesinin gerçekleşmesine yardımcı oldular.[29] Genel hatlarıyla seçimler daha az adil ve özgür, medya ise yürütme tarafından daha kolay kontrol edilebilir oldu. Venezuela örneğinde *nuevo constitucionalismo* [yeni anayasa], yalnız ve yalnızca popülistlerin, tek kurucu irade olan *la volundad constituyente*'nin [kurucu irade]

28 Özel olarak Roberto Viciano Pastor ve Rubén Martínez Dalmau'nun çalışmalarına bakılabilir. Bir erken örnek olarak Kolombiya, sempati sahipleri tarafından *nuevo constitucionalismo latinoamericano (Latin Amerika'nın Yeni Anayasacılığı) olarak adlandırıldı.*

29 David Landau, "Abusive Constitutionalism," içinde *University of California Davis Law Review*, sayı 47 (2013), s. 189-260; burada 213.

temsilcisi olmasından dolayı, onların iktidarının sürekliliğinin koşullarını sağladı.

Bunların hiçbirisi popülist anayasaların her zaman istenilen sonucu vereceği anlamına gelmez. Örneğin, bu anayasalar çoğulculuğu bastırmak isterler. Fakat popülist rejimlerde seçim yapılmaya devam ettiği sürece muhalefetin kazanma şansı var olacak ve çoğulculuk tamamen bastırılamayacaktır. Muhalefetin seçim kazanması durumunda ise bu popülist anayasalar çok ciddi anayasal çatışmalara yol açacaktır. Venezuela'da muhalefet koalisyonu olan Mesade la Unidad Democratica'nın (MUD) 2015 seçimlerinden anayasayı değiştirmeye yetecek bir çoğunlukla galip çıkmasını ele alabiliriz. Başkan Maduro önce meclis olmadan (ordunun desteğiyle) yönetme tehdidi savurmuş, sonrasında da seçilmiş üç muhalefet vekilinin meşruiyetine itiraz etmiştir (muhalefetin anayasayı değiştirecek çoğunluğa erişimini engellemek için). Chavez'in 'kendi' anayasası ile güçlendirdiği yürütme, Maduro tarafından tekrar güçlendirilmiş ve başkana, merkez bankası başkanını meclisin katılımı olmadan atama yetkisi vermiştir.[30] Ama bu bile yeterli olmamış, Maduro "komünlerin meclisi" adı altında bir karşı-meclis kurmaya çalışmıştır.(Yasal meclise paralel olarak meşruiyet üreten sözde Bolivarcı çemberler kurma projesi ilk olarak Chavez tarafından denenmiş ve başarısızlığa uğramıştır.)[31] Bu gelişmelerin karşısında MUD, Maduro'yu görevden almak için bir referandum yapılması konusunda kararlıdır.

Temel nokta şudur: Popülist anayasalar, iktidara gelmeleri halinde popülist olmayanların gücünü sınırlamak için

30 "Ein Schritt in Richtung Demokratie," içinde *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 5 Ocak 2016, http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/amerika/parlament-in-venezuela-tritt-mit-oppositioneller-mehrheit-zusammen-13999306.html, son erişim 15 Ocak 2016.

31 A.g.m.

tasarlanmıştır. Bunun sonucunda çatışma kaçınılmaz olur. Anayasalar siyaset için bir çerçeve oluşturma özelliğini yitirir ve iktidarı elde etmek için kullanılan bir araca döner.

Peki halk hiçbir zaman "biz halkız" diyemez mi?

Şimdiye kadarki analizden çıkabilecek –siyasetin siyasal kurumların etkileşimi ile sınırlandırılması, bu kurumların ortaya koyduğu ampirik sonuçların meşru kabul edilmesi, halka dair, halk için ve halk tarafından iddialarda bulunmanın men edilmesi gibi– sonuçlar son derece muhafazakâr gözüküyor olabilir. Fakat bu bir yanlış anlama olacaktır. Demokrasilerde herkes temsil iddiasında bulunup, ilgili kişilerin buna cevap verip vermeyeceğini görme hakkına sahiptir. Ya da kişiler yurttaşların evvelden farkında olmadıkları grup kimlikleri geliştirerek bu grupların temsiline talip olabilirler. Hatta demokrasinin bu tür taleplerin çoğalması anlamına geldiği de söylenebilir. Yasal temsilcilerin yönetimlerine itiraz edilebilmelidir ve bu itiraz temsilcilerin artık temsili yerine getiremediği tezini de barındırabilir. Bu tezle beraber, yöneticilerin artık temsil ettikleri grup lehine hareket edemedikleri veya siyasal topluluğun sembolik öz kavrayışını ihlal ettikleri vurgulanabilir.[32]

Sokak gösterileri, dijital imza kampanyaları ve benzeri eylemlerin hepsinin demokratik anlamları vardır fakat uygun demokratik formdan yoksundurlar ve temsil kurumlarına karşı bir tür demokratik koz olamazlar.[33] Her halükârda, bu tür itirazlar, tüm halk adına konuşmaktan ve bu iddi-

---

32 Bryan Garsten, "Representative Government and Popular Sovereignty," içinde Ian Shapiro, Susan C. Stokes, Elisabeth Jean Wood ve Alexander S. Kirshner (der.), *Political Representation*, New York: Cambridge University Press, 2009, s. 90-110; burada 91.

33 Christoph Möllers, *Demokratie: Zumutungen und Versprechen*, Berlin: Wagenbach, 2008, s. 33-34.

aya karşı çıkan herkesi ahlâkî olarak meşruiyet yoksunu ilan etmekten farklıdırlar.

Peki dünyanın farklı yerlerinde "halk iktidarı" için mücadele edenler ne olacak? Yakın tarihten bir örnek: Tahrir Meydanı'nda Mübarek rejimine karşı mücadele edenler "Tek El, Tek Toplum ve Tek Talep" sloganını kullandılar. ("İnsanlar saçını boyamayan bir başkan istiyor" gibi daha yaratıcı sloganlar da vardı.)[34] Bu insanlara demokrasiyi tam olarak anlamadıklarını ve anayasallığı tersinden yorumladıklarını mı söyleyeceğiz?

Bu kitapta sunulan analizin, dışlanmaya dair iddiaları dışlamadığı söylenebilir. Herkes varolan süreçleri eleştirebilir, bu süreçlerdeki ahlâkî boşluklara dikkat çekebilir ve içericiliği geliştirmek için yeni kriterler ve araçlar önerebilir. Sorunlu olan, varolan düzenlemelerin başarısız olduğunu söylemek değil, bunu "halk" adına yalnızca bir kişinin dile getirebileceği iddiasıdır. Radikal demokrasi teorisyenleri tarafından ortaya sürülmüş olan, yaygın, fakat ne ampirik olarak kanıtlanmış ne de normatif olarak haklılığı gösterilmiş bir başka öneri ise dışlananlar adına kayda değer kazanımların sadece *pars pro toto* [bütünün bir parçasının bütünü temsil ettiği] iddialarla elde edilebileceğidir. Buna göre diğer her türlü iddia yönetsel düzenlemeler olarak kalacak veya varolan siyasal ve sosyal nizama dahil edilebilecektir.[35] Bu bakış açısının göremediği, "halkı biz ve yalnızca biz" temsil ederiz iddiasının, si-

34 Gilbert Achcar, *The People Want: A Radical Exploration of the Arab Uprising*, Berkeley: University of California Press, 2013, s. 1.

35 Ernesto Laclau, *On Populist Reason* (Londra: Verso, 2005). Laclau, "siyasetin ve popülizmin varoluş koşullarının özdeş olduğunu görmek zor değildir: her ikisi de toplumsal ayrışmayı varsayar, her ikisinde de bir yandan toplum içindeki bir kesim (mazlumlar) diğer yandan ise kendini antagonistik bir şekilde toplumun tüm kesimini temsil ediyor gibi sunan bir aktör olarak, muğlak bir *demos* (halk) vardır" der. Bkz. "Populism: What's in a Name?," içinde *Populism and the Mirror of Democracy* (Londra: Verso, 2005), s. 32-49; burada 48.

yasal aktörlerin zaman zaman güç kazanmasına yardımcı olsa da, siyasetin uzun dönemli güvenliğini korumayı zorlaştırdığıdır. Bahisler tartışılamaz kimlik iddiaları düzeyine çıktığında, her zaman devamlı çatışma olasılığı vardır.

Pek çok anayasanın mücadeleler sonucu daha içerici hale geldiği, bunun da sıradan "yurttaş yorumcuların" kurucu belgedeki gerçeğe dönüşmemiş ahlâkî iddiaları yeniden ele alması ile mümkün olabildiğini söylemek artık neredeyse bir klişe haline gelmiştir.[36] Burada hiç önemsiz olmayan nokta, içericiliği geliştirmek için mücadele edenlerin nadiren "biz ve yalnız biz halkız" iddiasında bulunmalarıdır. Bunun yerine, genellikle "biz de halkız" iddiası vardır. (pek çok liderin "biz de halkı temsil ediyoruz" iddiası ile beraber). Demokratik ilkelere sahip anayasalar, bu ilkelerin ne anlama gelebileceğine dair açık uçlu müzakerelere izin verir. Yeni temsil iddialarına dayanan yeni halkların ortaya çıkmasına izin verir. Pek ortak noktaları olduğunu düşünmeyen yurttaşlar, temsile dair umulmadık bir çağrıya yanıt vermeleri sonucu kendilerini bir anda kolektif bir aktör (Hannah Arendt tarafından meşhur edilen bir ifadeye başvurursak: Beraber hareket etme yeteneği olan bireyler) olarak bulabilirler. Toronto'nun kendine özgü belediye başkanı Rob Ford tarafından bulunan "Ford Ulusu" tabirini düşünün. Ya da alaycı seçkinler tarafından dile getirildiği gibi "trumpenproletarya" olmadıklarını, Cumhuriyetçi Parti tarafından ciddiye alınmamış, meşru endişelere ve ideallere sahip bir grup insan olduklarını söyleyen Trump destekçilerini düşünün. Buradaki fikir, John Dewey'in halkın "dışarıda bir yerde" var olmadığını, yaratıldığını dile getiren düşüncesiyle benzerdir. (Toplumsal sınıfların bir kolektif siyasal aktör olduğuna dair bilinciyle, onların "kendileri için sınıf" haline gelmesinden söz eden

36 Takip eden için bkz. Jason Frank, *Constituent Moments: Enacting the People in Postrevolutionary America*, Durham: Duke University Press, 2010.

Marksist görüşü de hatırlayabiliriz.) İyi işleyen bir demokrasi, temsile dair iddiaların çoğalabildiği fakat aynı zamanda ampirik olarak test edilebildiği şekilde tasarlanmalıdır.[37] Elbette, bu itirazların ortaya çıkacağı veya içerme için verilen mücadelelerin başarılı olacağının garantisi yoktur. (Ya da bu mücadeleler, anayasal düzenin tamamına karşı verilen mücadelelerin aksine, öncelikle olarak içerme hakkında olabilir. Elbette, bu mücadeleler bazı dışlamaları da barındırabilir.)

Anayasalar ideal olarak "içerilmeye dönük talepler zinciri" diyebileceğimiz bir sürece olanak tanırlar. "Biz halkız" ifadesi ne gündelik siyasetin içinde tamamen yok olur ne de varolan düzenin dışında fiilî, ampirik, birleşik bir özne olarak durur. "Biz halkız" ifadesinin kime referans verdiği, tam da demokrasinin özü olacak şekilde, açık uçlu bir soru olarak kalır. Claude Lefort'un deyişiyle; "Demokrasi, kavranamaz, kontrol edilemez bir toplum içinde halkın egemen olduğunun kabul edildiği fakat bu egemen halkın kimliğinin sürekli sorgulanmaya açık olduğu ve bu kimliğin sonsuza kadar belirlenemez kalacağı bir deneyimi başlatır".[38]

Bu aynı zamanda "Biz halkız" ifadesinin dengesiz, riskli ve belki de doğrudan tehlikeli bir ifade olduğu anlamına gelir. Bazı Fransız ve Amerikalı devrimciler kesinlikle böyle düşünmüşlerdi. *L'Ami des patriotes*'in [Yurtseverlerin Dostu] 1791 baskısında Adrien Duquesnoy, "halk" ifadesinin yurttaşlar tarafından kullanımının sıkıca düzenlenmesi gerektiğini önermişti.[39] John Adams da "halk" ifadesinin kontrolsüz kullanımının yaratacağı olası sonuçlar hak-

37 Garsten, "Representative Government."

38 Claude Lefort, *The Political Forms of Modern Society: Bureaucracy, Democracy, Totalitarianism*, der. John B. Thompson, Cambridge, MA: MIT Press, 1986, s. 303-304.

39 Pierre Rosanvallon, "Revolutionary Democracy," içinde Pierre Rosanvallon, *Democracy Past and Future*, der. Samuel Moyn, New York: Columbia University Press, 2006, s. 83-84.

kındaki endişelerini gizlememiştir: "Bu kadar canlı bir çatışma ve münakaşa kaynağının açılması tehlikelidir... Bunun sonu yoktur. Yeni talepler gelecektir. Kadınlar da oy kullanmak isteyecek. On iki ile yirmi bir yaş arasındaki çocuklar haklarının gözetilmediğini düşünecek ve meteliği bile olmayan her erkek devlet işlerine dair diğerleri ile eşit söz hakkı isteyecek. Bu, tüm ayrımları karıştırmaya, yok etmeye ve tüm unvanları orta malı haline getirecek şekilde silmeye yöneliktir".[40]

Halk kavramı, demokratik devrimler sonucu "halk iktidarının" yerinden etmesi beklenen geleneksel seçkinlerin çıkarına bile kullanılabilir. Bismarck 1873 yılında *Reichstag*'ta: "Hepimiz halka aitiz. İmparator da halkın bir parçası olduğundan, benim de haklarım var. Sadece liberal olarak tanımlanan eski iddiaları dile getiren ama çoğunlukla liberal olmayan centilmenler değil, hepimiz halkız. Onların halk adını tekellerine almasını ve beni halktan dışlamalarını kabul etmiyorum."[41]

Demokrasi, nasıl ki verili bir demokratik sistemi demokratik idealler açısından eleştirmeye imkân veriyorsa, halk meselesini de sorgulamayı ve yeni terimlerle tartışmayı her zaman mümkün kılar. Sheldon Wolin'in bir zamanlar dediği gibi "Demokrasi, eşitlik ve içerme konusundaki kendi eksikliklerini eleştirebilen tek rejimdir".[42] Buna göre, demok-

---

40 Alıntılandığı yer Frank, *Constituent Moments*, 2. Tarihçi Daniel T. Rodgers haklı bir şekilde "Halk teriminin kariyerine baktığımızda, bir kelimenin aşırı derecede yüklü bir anlam ile doldurulmasına ve sonra kontrolünün diğer hak iddia edenlere kaptırılarak, sonuçlarla yüzleşmekten kaçmaya şahit oluruz." Alıntılandığı yer *a.g.e.*, s. 3.

41 Alıntılandığı yer Reinhart Koselleck, "Volk, Nation, Nationalismus, Masse," içinde *Geschichtliche Grundbegriffe*, sayı 7, der. Otto Brunner, Werner Conze, ve Reinhart Koselleck, Stuttgart: Klett-Cotta, 1992, s. 141-431; burada 148. Koselleck sade bir şekilde belirttiği gibi "Bismarck halk kavramından yola çıkarak türettiği bir ideolojisi eleştirisi oluşturmuştu".

42 Sheldon Wolin, "Transgression, Equality, Voice," içinde Josiah Ober ve Charles Hedrick (der.), *Demokratia: A Conversation on Democracies, Ancient*

rasinin her an bir temsil krizi yaşadığını söyleyebiliriz.[43] Krizin sadece kimin temsil edileceği ile ilgili değil, yurttaşların nasıl temsil edileceği ile ilgili olduğu da söylenmelidir. Çünkü içerilmeye dair bir talep (varolan yapılar değişmeden daha fazla grubun içerilmesine karşıt olarak) siyasal ve toplumsal yapılarda bütüncül bir değişimi gerektirebilir.[44] Öyleyse diyebiliriz ki, demokrasi "Denedin, yenildin. Sorun değil. Yine dene. Yine yenil. Daha iyi yenil." sloganını kullanabilir.

Aslına bakarsak popülistler, halkın artık belirlenemez olmadığına, kati ve kesin olarak tanımlanabileceğine dair savlarıyla bu çoğul iddiaları sonlandıranlardır. Bu anlamda onlarınki nihai iddiadır. Popülistler bir tür kapanış (özellikle de anayasal bir kapanış) isterler. Bu, taleplerini yükselterek yeni içermelere yol açanların veya bu tür iddialar zincirini sürdürenlerin zıddınadır. Muhtemelen Çay Partisi, bu tür bir anayasal kapanış için akla ilk gelen örneklerden biridir.

Peki Tahrir Meydanı'ndaki bağırışlara ya da çeyrek yüzyıl geriye gidip 1989 yılında Doğu Almanya'da sokaklarda "Biz halkız" diye bağıranlara ne denilebilir? Bu slogan, münhasıran halkı temsil ettiğini iddia eden ama halkın büyük bir kısmını siyasetin dışında tutan bir rejim karşısında son derece meşrudur. Hatta bu son derece popülist görünen sloganın, gerçekte popülizm karşıtı olduğu bile söylenebilir. Rejim münhasıran halkı ve halkın iyi düşünülüp tartılmış uzun vadeli çıkarlarını temsil ediyor gibi davranır (ya da devlet sosyalizmindeki partilerin diğer standart meşruiyet iddialarını düşünebiliriz), fakat gerçekte, *das Volk* [halk] başka bir şey-

---

and Modern, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996, s. 63-90; burada 80.

43 Rosanvallon, "Revolutionary Democracy," s. 91.

44 İlk dalga ve ikinci dalga feminizm arasındaki farkları düşünün.

dir ve başka talepleri vardır. Demokratik olmayan rejimlerde "biz halkız" meşru ve devrimci bir iddiadır ve popülist değildir. Eğer temsilî demokrasinin sınırlarını zorlayan popülist rejimler hâlâ prosedürlere (ve ampirik gerçeklere) biraz da olsa saygı göstermekteyse, rejim hakkındaki bu sloganla beraber gelişen küçük bir itiraz bile büyük sonuçlara yol açabilir. İstanbul'daki Gezi Parkı protestolarının bastırılması sırasında yalnız başına "duran adam"ı düşünün. Gösteriler yasaklanmıştı. Fakat, duran adam gösteri yapmıyordu. Sadece yalnız başına, Atatürk'ün heykeline doğru durarak, onun Cumhuriyetçi değerlerine sessiz bir gönderme yapıyordu. Ama aynı zamanda canlıydı ve hükümetin tüm Türkleri temsil etme iddiasına karşı duruyordu. Neticede hiçbir şey söylemeyen ve hiçbir mesaj taşımayan başka kadın ve erkekler ona katıldı. Bunun karşısında Erdoğan daha önce bahsettiğimiz bir yönetme taktiğine başvurdu. Erdoğan ve hükümeti duran adam Erdem Gündüz'ün bir yabancı ajan olduğunu kanıtlamaya çalıştılar. Bir Alman gazetesi ile yaptığı röportajda Gündüz şunları söylemişti: "Sonradan Erdoğan'ın danışmanı olacak bir gazeteci, Sırbistan'da Miloseviç'in iktidardan düşüşünü başlatmış bir sivil toplum kuruluşu olan Otpor için çalıştığımı söyledi. Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış, benim, performansımdan önce üç gün Alman Konsolosluğu'nda kaldığımı söyledi. Ben Alman Konsolosluğu'na hiç gitmedim."[45]

Bir talebin demokratik mi yoksa popülist mi olacağı her zaman net bir şekilde ayırt edilemeyebilir. Örneğin, Mısır'da Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerin başlangıcıyla endişe verici anayasa yapma süreci arasında, neyin ne olduğunun ayırt edilemediği bir dönem vardı. (Sadece "halk" kavramının kullanımına bakarak bunu anlayamayız.) Ama sonuç olarak

45 "Mir geht es um Respekt," içinde *Die tageszeitung*, 7 Eylül 2013, http://www.taz.de/!5059703, son erişim Ocak 2016.

2012 ve 2013 yıllarında Müslüman Kardeşler'in, kendi sahici halk anlayışları ile iyi bir Mısırlının nasıl olması gerektiğine dair özel bir kavrayıştan kaynaklanan sınırlamaları içeren popülist ve yandaş bir anayasa yaratmaya çalıştığı ortaya çıktı.[46] Bu durumda da çatışma kaçınılmaz oldu.[47]

46 Macaristan ve Mısır arasında aydınlatıcı bir karşılaştırma için, bkz. Gábor Halmai, "Guys with Guns versus Guys with Reports: Egyptian and Hungarian Comparisons," *Verfassungsblog*, Temmuz 15, 2013, http://www.verfassungsblog.de/de/egypt-hungary-halmai-constitution-coup, son erişim 13 Kasım 2013.

47 Ukrayna'da da, Maidan protestoları Ukrayna'nın gerçekte ne olduğuna dair kimliğe yönelik iddiaların çatışmasına dönüştüğünde benzeri bir durum söz konusu olmuştur. Bu bağlamdaki tartışmalar için Balázs Trencsényi'ye teşekkür borçluyum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Popülistler ile Nasıl Başa Çıkılır?

Bu aşamada, eğer popülistlerin demokratik sistemlere zarar verme ihtimali taşıyan otoriter eğilimleri varsa, birileri onları niye destekler sorusu gelebilir akla. Popülist liderlerin pek çok ülkede milyonlarca destekçi bulmasının, bu milyonların da otoriter eğilimleri olduğu anlamına geldiğini söyleyebilir miyiz (ilk bölümde tartıştığımız psikolojik teşhisler gibi)? Onların gözünde "Gerçek bir Amerikalı" olmayı beceremediğimizde, aynı ülkeyi paylaştığımız bu kadar çok sayıda kişinin bizi dışlaması ihtimali var mı? Bu bölümde, olgusal olarak onla meşgul olmak zorunda olsalar bile düşünsel olarak popülizmi tümden reddeden liberaller için işleri biraz daha zorlaştıracağım. Popülist çağrının, İtalyan demokrasi kuramcısı Norberto Bobbio'nun deyişiyle demokrasinin tutulmamış vaatlerinin üzerinde yükseldiğinin altını çizeceğim. Ayrıca popülizmin, liberal demokrasi tarafından yanıtı verilemeyen, "'Halk'ın sınırları neler olmalıdır?" sorusuna nasıl yanıt bulduğunu göstereceğim. Son olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da popülizmin yükselişine neden olan tarihsel koşulları açıklamaya çalışacağım. Bitirir-

ken de popülistlerle –onlar hakkında değil–, onlara benzemeden nasıl konuşmalı konusunda birkaç öneri sunacağım.

Popülizm ve demokrasinin tutulmamış vaatleri

Popülizmin cazibesini nasıl açıklayabiliriz? Elbette kayırmacılık ve ayrıcalıklı hukuk sistemlerinden yana olanlar, popülizmde kendilerini çeken bir şeyler bulacaktır. Fakat ben popülizmin cazibesinin demokrasiye dair tutulmamış ve içinde yaşadığımız toplumlarda tutulması bir bakıma mümkün olmayan vaatlerle de ilgili olduğunu öne süreceğim. Kimse resmen bir vaatte bulunmuş değil. Bu vaatler daha çok "demokrasinin halkça kavranışı"[1] ya da demokrasinin tüm dünya tarafından istenen fakat dönemsel olarak başarısız bir siyasal rejim olmasını açıklayan sezgiler olarak tanımlanabilir.

Basitçe söylersek, popülizmin en temel vaadi, halkın yönetebileceğidir. Popülistler, en azından teorik olarak, halkın yalnızca ortak ve tutarlı bir iradeye sahip olmakla kalmadığını, aynı zamanda halkın, doğru temsilcilere verilen bağlayıcı vekâletname aracılığıyla, bu iradenin ifası olarak yönetime geçebileceğini de söylerler. Bu tablo, demokrasiye dair pek çok öncül sezgimize uygundur. Demokrasinin özyönetim olduğunu ve çoğunluğun değil herkesin yönetmesi gerektiğini düşünürüz. Demokratik Atina, ortak bir kapasite geliştirme ve hareket etme (en önemlisi demokrasinin hem yönetme hem de yönetilme olarak anlaşılması ve yönetici pozisyonlarında bir rotasyon olması) anlamında ideal modele en yakın örnekleri sunmuş olsa da orada bile eksik kalan bir şeyler vardı.[2] Demokrasinin, işlerin yönetimini bera-

---

1 Christopher H. Achen ve Larry M. Bartels, *Democracy for Realists*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016.

2 Josiah Ober, "The Original Meaning of Democracy," içinde *Constellations*, sayı 15 (2008), s. 3-9. Kadınların, kölelerin ve metic'lerin (yabancıların) dışlanmasına dair alışılmış noktaları vurgulamama gerek yok.

ber üstlenme olarak anlaşıldığındaki çekiciliğini ve pratikte bu imkândan mahrum kalınca yaşanan melankoliyi anlamamak için biraz kalın kafalı olmak gerek.

Popülistler, demokrasinin bu vaatleri gerçekleştirilebilirmiş gibi konuşurlar. Halkın bir yargıya varması, bir irade oluşturması ve kesin bir vekâlet vermesi mümkünmüş gibi konuşur ve davranırlar. Sanki tek bir halk varmış ve buna dair hiçbir itiraz yokmuş gibi konuşur ve davranırlar. Doğru temsilcilere yetki verilirse halkın kendi kaderini çizebileceğini söylerler. Tabi halkın kolektif kapasitesinden bahsetmez ve onun doğrudan yönetimi ele almasını ister gibi davranamazlar. Daha önce vurguladığım gibi popülizm ancak temsilî demokrasi bağlamında düşünülebilir.

Bu noktada demokrasi ile popülizm arasındaki farkların netleşmiş olması gerekir. Birisi, eylemlerinin sonucunun yurttaşların çoğunluğu tarafından beklenene ya da istenene uygun olup olmayacağı kesin olmayan temsilcilerin çoğunluk tarafından seçilmesine izin verir; diğeri ise, "halk" öyle istediği için popülist hükümetin hiçbir eylemi sorgulanamazmış gibi davranır. Birisi, değişen çoğunluklar tarafından ortaya konulan dönüşebilir, itiraz edilebilir yargıları varsayar; diğeri ise tüm kurumların dışındaki homojen bir varlığın kimlik ve fikrinin tam anlamıyla temsil edilebilir olduğunu düşünür. Birisinin, halkı bireyler toplamı olarak yani sadece sayılar olarak gördüğü söylenebilir; diğeri ise bir tür gizemli "öz"ü varsayar ve çok sayıda insanın (çoğunluğun) bile bazen bu özü ifade etmeyi beceremeyeceğini düşünür. Birisi demokratik süreçler sonrası alınan kararlara, onlara yönelen her türlü itirazı ahlâksızlıkla nitelemeyi gerektirecek bir ahlâkî üstünlük atfetmez; diğeri ise ahlâkî olanın ne olduğuna dair derin anlaşmazlıkların olduğu durumlarda bile tek bir ahlâkî görüş olduğunu farz eder. Son olarak –ve en önemlisi–, birisi "halk"ın kurumsal dolayım olmadan

görünür olmayacağını varsayar ve parlamentodaki çoğunluğun bile (Vladimir Putin'in sevdiği bir tabir olarak "ezici çoğunluğun" bile) "halk" olmadığını ve "halk" adına konuşamayacağını düşünür, diğeri ise tam tersini.

Temsilî demokrasi, "halk" a başvurmaya gerek duymaz gibi görünür. Fakat bu doğru mu? Bu resimde eksik olan bir şey yok mu? Meşru demokratik endişeler, katılımın artması, daha iyi müzakere ya da Batı'da günümüz finans kapitalizmi koşullarında çoğunlukların mağdur olmaması talebi, "halk"a ihtiyaç duymadan dile getirilebilir mi?

Bence bu endişeler elbette farklı biçimlerde dile getirilebilir. Fakat böyle olduğunda yalnızca, "halk"ı değil, siyasal partiler demokrasisini de kaybederiz.[3] Siyasal partiler bir zamanlar çoğulcu bir toplum ile er ya da geç bazılarını memnun etmeyecek otoriter kararlar alacak olan bir siyasal sistem arasında arabuluculuk yaptılar. "Kaybedenler" bile gelecekte kazanabileceklerini bildikleri için bu sisteme onay vermeliydi. Basitçe, demokrasi, kaybedebileceğinizi bildiğiniz ama aynı zamanda sonsuza kadar kaybetmeyeceğiniz sistemdir. Partiler hükümetleri ve meşru muhalefeti oluşturur. Tam da bu muhalefetin ("bütün"ün karşısında) meşru bir parça olarak var olmasının, popülizm karşıtı bir anlamı vardır. "Herkese hitap eden" ve kendisine "halkın" partisi diyen büyük partilerin bile, popülizmi çağrıştıran isimlerinin aksine, halkın tümünü münhasıran temsil etmek gibi bir iddiaları olmamıştır. Bunun yerine, aralarındaki farkın abartıldığı iki ya da daha fazla halk kavrayışı sunmuşlar ve kendilerinden olmayanları da meşru olarak kabul etmişlerdir. (Bu yaklaşım özellikle geçirdikleri iç savaş deneyimi sonrası birlikte yaşamanın öneminin anlaşıldığı ülkelerdeki insanlara çekici gelmiştir. Sosyalist "kızıllar" ile Kato-

---

3 Peter Mair, *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*, New York: Verso, 2013.

lik "siyahların", aynı siyasal düzlem içinde birlikte yaşatmanın adil şartlarını bulmak zorunda kalan Avusturya'yı düşünebilirsiniz). Kısaca, partilerin farklılıkları, parti sistemlerinin ise birliği denilebilir.

Bugün siyasal parti ve siyasal parti sistemlerinin bahsi geçen işlevlerini artık yerine getiremediğine dair pek çok işaret var. Araştırmacılar, popülizmin, parti sisteminin zayıf olduğu yerlerde daha fazla güçlendiğini gösteriyor. Ahenkli ve köklü parti sistemlerinin yıkıma uğraması halinde, popülistlerin şansı açıkça artıyor. Savaş sonrası İtalya'sında, 1990'ların ilk yarısında parti sisteminin çöküşünün, Silvio Berlusconi'yi üretmesi bunun bir örneğidir. Eğer Kelsen haklı ise, modern şartlar altında demokrasi ancak siyasal partiler demokrasisi anlamına gelebilir. Bu yüzden, siyasal partilerin ve parti sistemlerinin çözülüşü küçük bir ayrıntı olarak görülemez. Bu çözülüş, demokratik yaşamı ve demokrasi idealinin, siyasal toplulukları bir arada tutmaya ve bir arada hareket etmeye yönelten bakiyesini doğrudan doğruya etkileyecektir.

Popülizmin liberal demokratik eleştirisi: Üç sorun

Bu noktaya kadar popülistlerin bir devlet altında yaşayan tüm insanların içinden bir "halk"ı çekip çıkarmasının ve bu popülist hatta katılamayanları dışlamasının yanlış olduğunu varsaydım. George Wallace'ın devamlı "Gerçek Amerikalılar"dan bahsetmesi veya sağcıların Barack Obama'nın "Amerikalı olmadığını" hatta "Amerika karşıtı" olduğunu iddia etmesi akla gelebilir bu noktada. Fakat popülistleri bu açılardan eleştirmek, başka bir önemli soruyu önümüze getiriyor. Belirli bir yerde doğmuş olmak veya belirli ebeveynlerin çocuğu olmak gibi tarihsel rastlantılar dışında, birisinin bir halkın bir üyesi olup olmadığına ne ya

da kim karar verir?) Popülistlerin dışlayıcı olduklarına dair suçlama bir yüküm içerir, fakat liberaller de eğer tek ve eşit yurttaşlığa dayanan bir dünyayı savunmuyorlar ise, belirli bir durumun parçası olmayanlar hakkında dışlayıcıdırlar. Siyasal teori de bu sorun "sınır problemi" olarak bilinir. Açık bir demokratik çözümü yoktur. Halk karar versin demek zaten halkın kim olduğunu bildiğimiz anlamına gelir fakat cevap bekleyen soru tam da budur.

Aslına bakarsak burada ilginç bir tersine dönüş görebiliriz. Popülistler her zaman tümüyle ait olanlar ile ait olmayanlar arasında ahlâkî bir ayrım yaparlar (buradaki ahlâkî kriter bir tür kimlik siyasetinden başka bir şey olmayabilir).[4] Liberal demokratlar ise sadece açık gerçeklere ya da başka şekilde söylersek, tarihsel rastlantılara başvurur gibi görünürler. Amerikan pasaportu taşımalarından dolayı, fiilen bazı başka insanların da "Gerçek Amerikalılar" olduğunu söyleyebilirler. Bu yalnızca bir olgudur ve kendinde bir ahlâkî değer taşımaz.

Daha iyisini nasıl yapabiliriz? İki önerim var. İlk olarak, popülistleri halkın bir kısmını dışladıkları için suçlamak, gruba kimlerin ait olup olmadığı konusunda bir *nihai* karar vermemizi gerektirmez. Popülistlerin, sembolik olarak olsa da meylettikleri büyük dışlama konusunda kimse onlara yetki vermiş değildir. Seçimlerde alınan % 51 oy oranı da bu yetkinin kaynağı olamaz. Önemli olan, popülistlerin niyetini anladıklarında pek çok vatandaşın "Başkalarını pek çok konuda eleştiriyor olmam, onların eşit ve özgür yurttaşlar olduğunu reddetmem anlamına gelmez" demesidir. İkincisi ve daha önemlisi, siyasal teorinin "sınır problemini" üstten bir bakışla sonsuza kadar çözemeyecek olmasıdır. Bu probleme yanıt aramak varolan üyelerin ve taleplerin söz hakkı-

---

4 Cristobal Rovira Kaltwasser, "The Responses of Populism to Dahl's Democratic Dilemmas," içinde *Political Studies*, sayı 62 (2014), s. 470-487.

na sahip olduğu bir süreçtir. Değişmez bir kriter üzerine kurulmuş sonsuza kadar geçerli bir cevabın değil, bir demokratik tartışmanın konusu olmalıdır.[5] Bu demokratik tartışmanın daha içerici bir yönde ilerleyeceğini baştan varsaymak ise hata olur. Belki de, hakiki bir demokratik tartışmanın sonrasında halkın tanımı, başlangıçtakine göre daha sınırlanmış olabilecektir.

Fakat popülizmin liberal demokratik eleştirisine dair problemler burada bitmez. Şimdiye kadar çoğulculuk karşıtı olmanın kendinde ve başlı başına demokrasi karşıtı olduğunu kabul ettik. Öyle midir? Çoğulculuk –onun bir türü olan çokkültürlülük gibi– bir olgu ve değer olarak sunulur. Sınır problemi gibi, nasıl olup da basit bir olgunun, bir ahlâkî yargı ürettiği sorusu ile karşı karşıyayız. Ayrıca, çoğulculuk ve çeşitliliğin, özgürlük gibi birinci derece değerler olmaması konusu da var. Kimse daha fazla çoğulculuğun otomatik olarak her zaman daha iyi olacağını söyleyemez. Liberal düşüncede çoğulculukla liberalizm ilişkilendiriliyor olsa da pek çok filozof, haklı olarak, yakından bakıldığında çoğulculuğun varlığından (özellikle değer ve yaşam tarzlarının çoğulluğu) liberalizmin ilkeli bir uygulamasına geçişin o kadar kolay olmadığını belirtmiştir.[6] Bu yüzden çoğulculuk karşıtlığında yanlış olanın ne olduğunu söylerken çok daha net olmalıyız. Popülizmin çeşitliliğe karşı olmasındaki esas sorun, bu çeşitlilik karşıtlığının bazı kişileri eşit ve özgür statü hakkından mahrum bırakacak olmasıdır. Belki bu yurttaşlar resmi bir şekilde dışlanmazlar ama bireysel değerlerinin, iyi bir hayata dair fikirlerinin ve bazı maddi çıkarlarının kamusal meşruiyeti sorgulanır; hatta yok sayılır. John

5 Paulina Ochoa Espejo, *The Time of Popular Sovereignty: Process and the Democratic State*, University Park: Penn State University Press, 2011.

6 Örneğin bkz. Robert B. Talisse, "Does Value Pluralism Entail Liberalism?," içinde *Journal of Moral Philosophy*, sayı 7 (2010), s. 302-320.

Rawls'un tartıştığı gibi çoğulculuğu kabul etmek çeşitliliğe sahip toplumlarda yaşadığımız gerçeğini kabul etmek anlamına gelmez; çoğulculuk daha ziyade kimlikleri ve çıkarları bakımından indirgenemez bir şekilde bizden farklı olanlarla siyasal düzlemi adil koşullarda paylaşmanın yollarını aradığımız anlamına gelir. Bu açıdan çoğulculuğu reddetmek, "Sadece benim yönetim anlayışımın ve kimin gerçek Amerikalı olduğuna dair benim görüşlerimin diğerlerine baskın çıktığı bir siyasal dünyada yaşayabilirim" demektir.[7] Bu da demokratik bir siyaset anlayışı değildir.

Son olarak, demokratların popülist lider ve partilere nasıl karşılık verdiğine dair bir endişe var. Pek çok ülkede, popülist olmayan partilerin –kimi zaman medyanın da– tepkileri popülistleri karantinaya almak oldu. Onlarla işbirliği yapılmadı, onlarla siyasal koalisyonlar oluşturulmadı, televizyonlarda onlarla tartışma programlarına çıkılmadı ve hiçbir siyasal taleplerine imtiyaz verilmedi. Bazı örneklerde, bu tür bir dışlamanın sorunlu olacağı başından belliydi. Mesela Nicolas Sarkozy, Milli Cephe'nin temel Fransız cumhuriyetçi değerlerini taşımadığını iddia ederken, onların göçmenlere dair siyaset önerilerini kopyalıyor ve kendi partisini Milli Cephe'nin hafif bir versiyonu haline getiriyordu. Buradaki açık ikiyüzlülük sebebiyle, Milli Cephe karşıtı herhangi bir stratejinin başarılı olması mümkün değildi. Daha az görünür bir şekilde, popülistler dışındaki tüm partilerin, onları dışlamak üzere bir araya gelmesi, popülistlerin tüm düzen partilerinin bir "kartel" oluşturduğu yönündeki iddiasını güçlendirir. Popülistler, rakiplerinin iddia ettikleri ideolojik farklara rağmen birbirine benzediğini söylemekten çok hoşlanırlar. Hatta varolan partilerin isimlerini birbirlerine

7 Burada Rawls'ın kamusal akla dair teorisinin makul bir çoğulculuğun fark edilmesine dair sınırlılıklarını tartışmayacağım. John Rawls, "The Idea of Public Reason Revisited," içinde *The Law of Peoples*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999, s. 129-180.

eklerler ki sadece popülistlerin sahici bir alternatif sunduğu hissini güçlendirsinler. (Örneğin Fransa'da Marine Le Pen, Sarkozy'nin sağcı partisi ile sosyalistlerin isimlerini birleştirerek "UMPS"den bahseder.)

Popülist tutkunun nasıl dizginleneceğine dair bu pratik görevlerin dışında bir ilkesel kaygı da var. Popülistler ile ilgili problemin dışlayıcılıkları olduğunu ısrarla belirttim. Peki buna cevap olarak ne yapmalıyız? Biz de onları mı dışlamalıyız? Popülistlerin aynı zamanda çoğulculuk karşıtı olduklarını da defalarca söyledim. Bu durumda onları dışlayarak ne yapıyor olacağız? Sonuç, ortalama çoğulculuğun azalması olacaktır. Bu da kulağa pek doğru gelmiyor. Wallace'ın inandırıcı bir şekilde "en büyük cahiller, başkalarına cahil diyenlerdir" deyişinin, liberallere yaptığı saldırıları nasıl güçlendirdiğini hatırlamalıyız.[8]

Benim önerim, popülistler kanuna uydukları sürece –mesela şiddeti kışkırtmadıkları sürece– diğer siyasal aktörlerin (ve medyanın) onlarla bir irtibat kurmak zorunda olduğudur. Popülistler parlamentoya girdiklerinde bir grup seçmeni temsil ederler. Popülistleri görmezden gelmek, bu seçmenlerde "elitlerin" onları dikkate almadığı veya zaten hiç umursamadığı hissini kuvvetlendirir. Popülistlerle konuşmak, popülist gibi konuşmak demek değildir. Söylediklerinin dış görünüşüne takılmadan, popülistlerin siyasal iddialarını ciddiye almak mümkündür. Özellikle bazı problemleri, popülistler tarafından tanımlandığı şekilde kabul etmek zorunda değiliz. Eski bir örneğe dönersek, Fransa'da 1980'lerde gerçekten milyonlarca işsiz var mıydı? Evet. Peki Milli Cephe'nin seçmeni inandırmak istediği gibi tüm işler göçmenler tarafından mı kapılmıştı? Elbette ki hayır.

8 Alıntılandığı yer, Michael Kazin, *The Populist Persuasion: An American History*, Ithaca: Cornell University Press, 1998, s. 233.

Burada dikkat edilmesi gereken, uygun argümanın ve kanıtların popülistleri parlamentoda, kamusal tartışmalarda ve seçimlerde yenmeye yarayacağının bir garantisi olmadığıdır. Eğer popülistler en nihayetinde sembolik bir "gerçek halk"a oynuyorlarsa, seçmenlere bir siyasal konu hakkında doğru birtakım istatistikler vererek bu anlayışın otomatik olarak yok olmasını beklemek yersizdir. Yine de bu, uygun argüman ve kanıtların işe yaramayacağı anlamına gelmez. Örneğin Wallace 1968 başkanlık seçimlerindeki desteğinin önemli bir kısmını, sendikaların üyelerine Alabama'daki işçilerin durumu ve Wallace'ın bu durumu düzeltmek için ne kadar az şey yaptığına dair bilgiler göndermeye başlamalarından sonra kaybetmişti.[9]

Popülistler ile sembolik olarak irtibat kurmak da mümkündür. Bu, yönetimin temel taahhütlerinin ne olacağının tartışılması şeklinde olabilir. Ya da nüfusun daha önce dışlanmış kesimlerinin sembolik olarak onaylanmasıyla da olabilir. Şimdiye kadar anlaşılmış olmalıdır ki, Evo Morales ve Erdoğan gibi figürler birdenbire ortaya çıkmış kötü otoriter yöneticiler değildir. Morales, Bolivya'da siyasal süreçlerin çoğunlukla dışında tutulan yerli halkın haklarını savunurken haklıydı. Erdoğan daha önce "siyah Türkler" –yoksul ve dindar Anadolu kitleleri– olarak dışlananların varlığını, Kemalistlerin Batılılaşmış Türkiye Cumhuriyeti imajına karşı savunurken demokratik bir tutum alıyordu. İçermeye dair arayış popülist bir iddiaya dönüşmek zorunda değildir. Eğer varolan elitler pratik ve sembolik içermeye dair adımlar atmış olsalardı, demokrasiye verilen zararın bir kısmı engellenebilirdi.

9 Kazin, *Populist Persuasion*, s. 241.

Şimdiye kadar yaptığımız analizin sonuçlarından biri, mantıkdışı da olsa, Amerika Birleşik Devletleri tarihinde kendisine "popülist" diyen tek siyasal partinin aslında popülist olmadığıdır. İyi bilinir ki popülizm, 1890'lı yıllarda bir köylü hareketiydi ve kısa bir süreliğine de olsa Birleşik Devletler siyasal sistemindeki Demokratlar ve Cumhuriyetçiler'in nüfuzunu tehdit etti. Bu örnek, tarihçilere göre ise Amerikan tarihindeki ilk popülizm örneği değildi. Bir yandan, kurucu ataların bizzat kendileri, sınırlanmamış halk egemenliği konusunda temkinliydiler. Hayalî bir kolektif bütünün yeni kurumlarla karşı karşıya geleceği bir durumdan özel olarak kaçınmaya çalıştılar. Federalist Yazılar'ın 63'üncüsünde geçen ünlü sözün anlamı budur: "Açıktır ki temsil ilkesi atalarımız tarafından bilinmiyor ya da anayasalarına dahil edilmemiş değildir. Onlar ve Amerikan hükümetleri arasındaki gerçek ayrım, İLKİNDE HALKIN TEMSİLCİLERİNİN YÖNETİMDEN DIŞLANMASINDA değil İKİNCİSİNDE KOLEKTİF KAPASİTE İLE HALKIN TÜMDEN DIŞLANMASINDADIR" [vurgu orjinalinde]. Yine de, Anayasa Yazıcıları, "halkın dehası"nı[10] dillendirmiş ve anayasa jürilerinden milislere uzanan pek çok "halk" unsurunu içermiştir.[11] Thomas Jefferson'ın en başından itibaren şart koştuğu cumhuriyetçi ve prosedürel dil, sonrasında çalışan çoğunluğun haklarını savunan siyasal retorikçiler tarafından gözden geçirilmiştir. Protestanlığın tüm kolları, halkın, ruhbanın araya girmesine gerek kalmadan tinsel gerçeği bulacağını saptamış; "Sıradan İnsanın Çağı"nda merkezî bir figür olan Andrew Jackson –ki kendisine boş yere Haydutların Kralı denil-

10 John Keane, *The Life and Death of Democracy*, New York: Norton, 2009, s. 277.

11 Akhil Reed Amar'ın kitabı, *America's Constitution: A Biography* (New York: Random House, 2006), özel olarak bu halk öğelerini vurgular.

memiştir– "paranın gücü"ne karşı yürüttüğü kampanyası ile demokrasiyi güçlendiren bir güç veya popülist olarak tanınmıştır. Yeni bir tür siyaset yaratmış olan Jackson'ın etkisiyle kamusal figürler, "sıradan insan" olduklarını ve onların haklarını savunduklarını göstermek için halkın yaşadığı "tahta kulübelere" ve halkın içtiği "yüksek alkollü elma şaraplarına" göndermeler yapmak zorunda kalmışlardır. 1850'lerde de doğacı (özel olarak Katolik karşıtı) "Hiçbir Şey Bilme" hareketi vardı. Basitçe "Amerikan Partisi" olarak anılmaya başlamadan (ve münhasır temsil iddiasını ismiyle vurgulamadan) önce "Amerika Yerli Partisi" olarak adlandırılıyordu. Üyelik sadece Protestan erkeklere açıktı ve gizlilik esastı (sorgulandıklarında takipçileri "ülkemden başka bir şey bilmiyorum," derlerdi). 1892 yılında, destekçilerine başlarda "Pops", sonradan "popülist" denilen Halk Partisi kuruldu. Diğer birçok siyasal etiket gibi bunun da aşağılayıcı olması hedeflenmişti. Ancak bu tanımlama sonradan aşağılanıyor olması gereken grup tarafından bir karşı hamle olarak kabul edilerek benimsendi (neo-muhafazakâr kelimesi de 1970'lerde benzer bir süreçten geçti).[12]

Kendilerine popülist diyenler, artık mısır yetiştirmek değil siyaset yapmak isteyen köylülerin hareketinden doğdu. Borç ve bağımlılığa dair deneyimleri –ve özel olarak 1890'ların ilk yarısındaki ekonomik çöküş– bu köylüleri, onları hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler karşısında bir araya getiren talepler etrafında örgütlenmeye itti. Çiftçilerin özel ihtiyaçları arasında ucuz kredi ve ürettiklerini doğuya gönderebilmek için ulaşım imkânları yer alıyordu. Bu sebeple, banka ve tren yolu işletmecilerinin merhametine kalmış durumdaydılar. Nihayetinde "Çıkarlar" olarak tabir

12 Tim Houwen'e göre *populistic* (popülistik) tabiri, 1896 yılında *The Nation* dergisinde yayımlanan bir makalede ilk olarak kullanılmıştır. Bkz. Tim Houwen, "The Non-European Roots of the Concept of Populism" working paper no. 120, Sussex European Institute, 2011.

edilen bu unsurlarla çatışmaları, popülizmin politik programını da oluşturan iki talep üzerinden gerçekleşti: Bir yandan alt hazinenin oluşturulması –altın standardını savunanlar karşısında gümüşün serbestleştirilmesi–, bir yandan tren yollarının kamulaştırılması.[13]

Popülistler taleplerini "halk" ile "kendi çıkarı peşinde koşan elitleri" karşı karşıya getirecek şekilde tanımladılar. Mary Elizabeth Lease'in ünlü sözlerinde dediği gibi: "Ülkeye Wall Street hâkim. Artık halkın, halk tarafından ve halk için yönetimi değil; Wall Street'in, Wall Street için ve Wall Street tarafından yönetimi var.[14] Bu ülkenin yüce sıradan halkı köle haline geldi, tekeller de efendi". Burada popülist söylem pek de gizli saklı olmayan ahlâkî iddialarla doldurulmuştu. "Plutokratlar [zenginler], aristokratlar ve diğer tüm sıçanlar"dan bahsedilmekte ve bazı sloganlar (ve şiirler) Wall Street'i İşgal Et hareketinin merkezî söylemini andırmaktaydı. (Örneğin; "% 99 barakalarda çıplak, % 1 saraylarında rahat".)

Yukarıda bahsedildiği gibi 1950'lerin ve 1960'ların siyasal ve sosyal kuramcıları Popülistleri öfke ve hınçla hareket eden, komplo teorilerine yatkın ve özellikle ırkçılık konusunda sabıkalı olarak tanımladılar. Örneğin, Richard Hofstadter'in Amerikan siyasetinde "paranoyak tarz" kavramsallaştırması ünlüdür.[15] Bu iddiaları destekleyen kanıtlar bulmak da zor değildir. Georgia'nın popülist lideri Tom Watson'ın şu sorusu gibi: "Jefferson, partisinin, yüz yıl ya da daha az bir süre içinde, tekellerin acımasız amaçları için pazarlanan, kırmızı gözlü Yahudi milyonerlerin partinin şefleri haline geldiği ve ülkenin özgürlük ve refahının zenginlerin

13 Keane, *Life and Death*, s. 340.

14 Alıntılandığı yer; Margaret Canovan, *Populism*, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1981, s. 33

15 Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics*, New York: Vintage, 2008.

açgözlülüğüne kurban edildiği bir partiye dönüşeceğini, bunun da Jefferson'cu demokrasi adına yapılacağını düşünür müydü?"[16] Fakat geriye baktığımızda, Soğuk Savaş dönemi liberal tarihçilerinin ve siyasal kuramcılarının daha çok McCarthycilik ve radikal muhafazakâr hareketin (1890'ların gerçek popülistleri yerine açıkca faşist olan John Birch Topluluğu gibi grupları içerecek şekilde) yükselişi ile ilgili konuştuklarını görüyoruz.

Ben Popülistler'in, halkın tamamını temsil etme iddiasının yerine, sıradan halkı savunmanın örneği olduğunu düşünüyorum. Elbette, bazen belirsizlikler veya (belki de bilinçli) kaymalar vardı. Halk Partisi'nin dayandığı Omaha Platformu'nda da vardı bu:

> Çeyrek yüzyıldır iki büyük siyasal partinin iktidar ve yağma için mücadelesine şahit olduk. Bu mücadele sırasında gariban halka acı veren pek çok yanlış yapıldı. Her iki partinin de yönetiminde etkin olanları, mevcut acıklı koşulların yaratmak ve bunların önüne geçebilecek önlemleri almamakla suçluyoruz. Şimdi bile tatmin edici bir reform önerileri yok. Gelmekte olan kampanya döneminde bir konu dışında tüm konuları göz ardı etme konusunda anlaşmışlar. Yağmaya uğramış halkın isyanını vergiler ile ilgili yalancı kavganın şamatası ile bastırmayı öneriyorlar. Böylelikle kapitalistler, büyük şirketler, ulusal bankalar, karteller, tröstler, şişirilmiş sermaye, gümüşün tedavülden kaldırılması ve tefecilerin zulmü görünmez olacak. Evlerimizi, hayatlarımızı ve çocuklarımızı ihtiras sunağına kurban etmemizi, çoğunluğu yok etme pahasına milyonerlerden gelecek rüşveti kaybetmemeyi öneriyorlar.
>
> Ulusumuzun doğum gününde kurulmuş olan ve bağımsızlığımızın kurucusu meclis ve liderin ruhunu taşıyan biz-

16 Alıntılandığı yer, Kazin, *Populist Persuasion*, s. 10.

ler, Cumhuriyetin hükümetini, zaten doğduğu yer olan "sıradan halkın" ellerine teslim etmeyi amaçlıyoruz. Hedeflerimizin, Ulusal Anayasamızın hedefleri ile aynı olduğunu belirtiyoruz. Bunlar; daha iyi bir birlik inşa etmek, adaleti tesis etmek, yurtiçi huzuru sağlamak, ortak savunmamız için gerekli olanları yapmak, genel refahı artırmak ve kendimiz ve sonraki nesiller için özgürlüğün nimetlerini güvence altına almaktır.

Popülistler, senatörlerin doğrudan seçimi ve gizli sayım gibi demokratik reformları savundular. Buna ek olarak kademeli vergilendirme ve bugün düzenleyici devlet adını vereceğimiz bir devlet istediler. Fakat bunları "sıradan halka" referansla yaptılar. Adına "işbirliği halindeki uluslar topluluğu" dedikleri idealin uygulanması, dünyanın başka bir yerinde "sosyal demokrasi" olarak adlandırılacak bir sonucu temin edecekti.[17] Omaha Platformu'nun gayet net biçimde ortaya koyduğu gibi, anayasaya saygılıydılar. Zaten, bu kitapta savunulan anlayışla, Amerika bağlamında (Avrupa'nın aksine), popülistleri anayasa karşıtlığıyla tanımlamak mümkün değildir. Her ne olursa olsun, Amerika'da anayasa herkes tarafından kutsanmıştır ve kutsanmaktadır.

Popülistler, o zamanlarda hiçbir büyük partinin yapmayı beceremediği şekilde kadınları ve erkekleri, beyazları ve siyahları birleştirmiş olmalarına rağmen, kendi başlarına halk olduklarını çok nadiren iddia etmişlerdir. Güneyli Demokratlar tarafından uğratıldıkları yaygın seçim hileleri, rüşvet ve şiddet gibi acımasız saldırılar olmasa çok daha başarılı olabilirlerdi. Talepleri hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler tarafından kabul edilmemiş olsa, stratejik ve (üzerine bugün bile tarihçilerin yargı dolu tartışmalarının devam ettiği) taktik hatalar yapmamış olsalar, 1896'da "Efsane Halk

17 Charles Postel, *The Populist Vision*, New York: Oxford University Press, 2007.

Çocuğu" William Jennings Bryan'ın Demo-Pop aday listesi başarılı olsa, Amerika Birleşik Devletleri siyasal tarihi bambaşka bir şekil alabilirdi.[18] Fakat bu demek değil ki Popülist hareketin hiçbir etkisi olmadı. 1890'ların ortalarından sonra bazı Popülistler, Sosyalist Parti'ye katıldı. Popülistlerin temel taleplerinden en azından bir kısmı İlericiliğin altın çağında gerçekleştirildi. C. Vann Woodward'ın, 1950'lerde Soğuk Savaş dönemi liberallerinin popülizme dair yanlış okumalarına getirdiği eleştiride belirttiği gibi, 1930'ların *New Deal*'inin [Yeni Düzen], neo-popülizmin bir formu olduğu söylenebilir.[19]

Bunların hiçbiri, 20. yüzyıl Amerika'sında benim anladığım şekliyle popülist bir hareketin olmadığı anlamına gelmez. McCarthycilik gibi George Wallace ve arkadaşları da açıkça böyle adlandırılmaya adaydırlar. Jimmy Carter kendisi için "popülist" etiketini seçmişti. Fakat bunu yaparken açıkça 19. yüzyıl sonlarının Popülistlerini (ilaveten Evanjelik Protestanların "popülist" birliklerini ve kırsal ve cumhuriyetçi unsurları – yani tek kelimeyle söylersek demokrasinin Jefferson'cu kavrayışını) anıştırmak istiyordu. En azından bir bakımdan Wallace, Carter için yolu hazırlamıştı: Güneyli bir vali, Birleşik Devletler'in ahlâkî yenilenmesi için bir kaynak olarak görülür olmuştu. (Neredeyse yirmi yıl sonra Bill Clinton'ın da bu çağrışımın mirasından etkilendiği söylenebilir.)

2015 ve 2016 yıllarında Çay Partisi'nin ve Donald Trump'ın hayrete düşüren yükselişleriyle, bu kitapta anlaşıldığı şekliyle popülizm, Amerikan siyaseti için önemli bir konu haline geldi. Belli ki "öfke" bir rol oynamıştı fakat daha ev-

---

18 Bruce Ackerman, *We the People: Foundations*(Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993) kitabı başarısızlığa uğramış bir anayasal momentten bahseder. (bkz. s. 83-84).

19 C. Vann Woodward, "The Populist Heritage and the Intellectual," içinde *The American Scholar*, sayı 29 (1959-1960), s. 55.

vel dediğimiz gibi, tek başına "öfke" pek bir şeyi açıklamaz. Bu öfkenin arkasındaki nedenler, bir kısım Amerikan yurttaşı için ülkenin kültürel olarak hiç de istemedikleri bir doğrultuda değişiyor olmasıyla ilgilidir.[20] Genel anlamda, sosyal ve cinsel liberal değerlerin etkisinin artması (hemcins evliliği vb.) ve Birleşik Devletler'in, "gerçek halk"a dair geleneksel imajında yer alan beyaz Protestanların toplumsal gerçeklik üzerindeki etkisini giderek azaltacak şekilde bir "çoğunluk-azınlık devleti" haline gelmesi. Bu kültürel konulara ek olarak, çok gerçek maddi yakınmalar ve özellikle çok sayıda Amerikalının maddi çıkarlarının Washington'da temsil edilmediği hissi de var (bu izlenim sosyal bilimlerin somut verileri ile de desteklenmektedir).[21]

Hanspeter Kriesi'nin dediği gibi, Batılı ülkeler de son birkaç on yıl içinde yeni çatışma hatlarının ortaya çıktığını gördü. Siyaset bilimcilerin tabiri ile daha fazla açıklık isteyen yurttaşlar ile daha fazla kapanma isteyen yurttaşlar arasında bir yarılma gerçekleşti.[22] Bu yarılma ekonomik terimlerle ilerleyebilir veya daha ziyade kültürel bir meseleye dönüşebilir. Kimlik siyasetleri öne çıktığında, popülistler güçlenecektir. Popülistlere göre problem, kapitalistlerin, rekabete ve herkese faydası dokunan kahraman girişimci gibi imgelerde kendilerini haklı çıkarmaya çalışmalarına giderek daha az yer bırakan ekonomi değildir. (Hiçbir şekilde Marksist bir yayın olmayan *The Economist* bile tekellerin Amerika Bir-

---

20 Pippa Norris, "It's Not Just Trump," *Washington Post*, 11 Mart 2016, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/03/11/its-not-just-trump-authoritarian-populism-is-rising-across-the-west-heres-why, son erişim 22 Nisan 2016.

21 Martin Gilens, *Affluence and Influence: Economic Inequality and Political Power in America*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014.

22 Hanspeter Kriesi, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier ve Timotheos Frey, "Globalization and the Transformation of the National Political Space: Six European Countries Compared," içinde *European Journal of Political Research*, sayı. 45 (2006), s. 921-956.

leşik Devletleri'ndeki gücünü eleştirmeye başladı.) Bunun yerine problemin, işleri çalan (ve sözümona pek çok başka şey yapan) Meksikalılar olduğu söylenir. Bütün bu kimlik meselelerinin sorunsuz bir şekilde maddi çıkar çatışmalarına tercüme edilebileceğini varsayarak kendimizi kandırmamalıyız. İnsanların değer yargılarını ciddiye almalıyız. Yine de kültürel meseleler ve maddi meseleler arasındaki önemli bir farkı aklımızda tutmalıyız. Kültürel konularda yaşanan pek çok değişim, sonucunda çok sayıda bireyin hayatını etkilemez. İnsanlar ülkenin gidişatını beğenmiyor olabilir fakat evlilik hakkında çok tutucu fikirlere sahip düğün fotoğrafçıları dışında kimse hemcins evliliğinin yasallaştırılmasının günlük hayatlarını etkilediğini söyleyemez. Bu değişim, Amerika Birleşik Devletleri'nin, küçük fakat tutkulu bir seçmen grubunun itirazına rağmen, bir ulus olarak kendini daha kapsayıcı, hoşgörülü ve cömert bir şekilde tanımlamasının ilk örneği değildir. Benzer derecede umut verici bir hikâyeyi, elinde yalnızca lise diploması olan ve sahip olduğu becerilere bugünün Amerikan ekonomisinde pek ihtiyaç duyulmayan erkekler için anlatmak ise mümkün değildir.

Bu minvalde Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük yapısal reformlara ihtiyacı var ve Bernie Sanders gibi birisinin bunu vurgulaması kuşkusuz haklıydı. Şimdiye kadar açıklığa kavuşmuş olması gerektiği gibi, eğer bu kitaptaki kriterleri kabul ediyorsanız, Sanders bir sol-popülist değildir. Bunu da, Birleşik Devletler dışında bazı solcuların söylediği gibi, tanım olarak sol popülizmin mümkün olmaması ile açıklayamayız. Popülizm, siyasal programların içeriğiyle ilgili değildir. Bernie Sanders'ın "Zenginliği paylaşın!" diye haykırdığında Huey Long'a benziyor olmasının bu konuyla bir alakası yoktur. Popülizm bir tür ahlâkî iddiada bulunmakla ilgilidir ve bu iddiayı özgülleştirmeye yarayan içerik sosyalist doktrinden de gelebilir (Chavez aşikâr bir örnektir).

Bu kitapta yer alan analiz ile ilgili yapılacak bir çıkarım, Nasyonal Sosyalizm ve İtalyan Faşizmi'nin popülist hareketler olarak anlaşılması gerektiğidir. Yalnız, hızla eklemeliyim ki bu hareketler yalnızca popülist değildiler. Aynı zamanda, popülizmin vazgeçilmez unsurları olmayan ırkçılık, şiddetin yüceltilmesi ve radikal "lider ilkesi"ni de barındırmaktadırlar. Batı Avrupa'da totalitarizmin doruk noktası olan 1930'lar ve 1940'ları takip eden dönemin özgünlüğü, savaş sonrası siyasal düşüncenin ve siyasal kurumların totalitarizm karşıtlığının tesiri altında olmasıydı. Siyasal liderler de, hukukçular ve felsefeciler gibi, en başta totalitarizmin geri dönüşüne izin vermeyecek nitelikte bir düzeni kurmaya çalıştılar. Bunu yaparken de bağlarından kopmuş "kitleler" ve hiçbir şekilde sınırlandırılmamış siyasal öznelliğin –saflaştırılmış Alman *Volkgemeinschaft*'ı [Millet Cemaati] ya da Stalin'in kanısına dayanarak yaratılıp ve 1936 anayasasında gerçek olarak kabul edilmiş "Sovyet halkı" gibi– karakterize ettiği, sınırsız siyasal dinamizm ile şekillenmiş kaotik bir geçmiş imajına dayandılar.

Sonuç olarak, savaş sonrası Avrupa'sında siyasal gelişimin yönü, demokrasinin güçlendirilmesi için, iktidarın dağıtılması (kontrol ve denge mekanizmaları ve karma anayasa gibi), seçimle gelmeyen ve seçmenlere karşı sorumlu olmayan anayasa mahkemesi gibi kurumların güçlendirilmesi yönünde oldu.[23] Bu gelişmeler, Avrupalı elitlerin doğru ya da yanlış bir biçimde yüzyılın ortasında yaşanan siyasal felaketten çıkardıkları derslere dayanmaktaydı. Savaş sonrası Batı Avrupa düzeninin mimarları halk egemenliği idealine büyük

23 Bu argümanı daha geniş bir biçimde işlediğim bir metin için bkz. *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth-Century Europe*, Londra: Yale University Press, 2011.

bir güvensizlikle yaklaştılar. Faşistleri iktidara getiren ya da faşist işgalciler ile geniş ölçüde işbirliği yapan halka nasıl güvenilebilirdi? Daha az görünür olan ise, elitlerin, parlamentonun egemenliği ve bilhassa parlamentolar tarafından yetkilendirilmiş siyasal liderlerin halkın tümü adına konuşma ve eyleme (Kelsen'in deyişiyle metafizik illüzyonlara kapılma) iddiaları hakkında da tereddütler taşımalarıydı. Neticede, 1933 yılında Hitler ve 1940 yılında Vichy hükümetinin lideri Mareşal Petain'e tüm iktidarı devreden, meşru halk temsilcilerinin meclisleriydi. Dolayısıyla, savaş sonrası Avrupa'sında parlamentolar sistematik olarak güçsüzleştirildi, kontrol ve denge mekanizmaları güçlendirildi ve seçmene karşı sorumlu olmayan kurumlar (yine anayasa mahkemesi akla ilk gelen örnek) sadece bireysel hakların korunmasından değil, demokrasinin tümünün korunmasından sorumlu kılındı.[24] Kısaca, sınırlandırılmamış halk egemenliğine hatta sınırlandırılmamış parlamento egemenliğine (bir zamanlar bir Alman anayasa hukukçusunun "parlamento mutlakiyetçiliği" dediği şeye) duyulan güvensizlik, savaş sonrası Avrupa siyasetinin DNA'sına işlemişti. Bu öncelikli ilkeler ve başka bir yerde adlandırdığım şekliyle "sınırlandırılmış demokrasi", 20. yüzyılın son üçte birlik kısmında diktatörlükleri yıkıp, liberal demokrasiye geçen hemen her ülkede benimsendi. 1970'lerde İber Yarımadası, sonra Orta Avrupa ve en son Doğru Avrupa bunun örnekleriydi.

Vurgulanması gerekir ki, Avrupa entegrasyonu, halk iradesini sınırlandırma yönündeki bu kapsamlı çabanın ayrılmaz bir parçasıydı. Entegrasyonla birlikte ulusal kısıtlara, ulus üstü kısıtlar eklendi.[25] (Tüm bu sürecin bir yüksek akıl

---

24 Savaş sonrası anayasaların baskın değerinin özgürlük değil, haysiyet olduğu söylenebilir.

25 Bu noktada birisi "sınırlandırılmış demokrasinin", "güdümlü" ya da "kusurlu" demokrasiden nasıl farklı olduğunu sorabilir. Cevap ilkinde iktidar sahiplerinin gerçekten değişmesi mümkündür ve tüm sınırlar demokrasiyi güçlen-

tarafından yönetildiği veya pürüzsüz gerçekleştiği varsayılmamalıdır. Elbette çıktılar bir zorunluluğa dayanmıyordu ve belirli siyasal mücadeleleri kimin kazandığına bağlı olarak şekillendi. Özellikle bireysel hakların korunması konusunda ulusal mahkemeler ile Avrupa Adalet Divanı arasındaki mücadelede bu görülebilir.) Başlangıçta Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu gibi kurumlarda bu mantık daha görünür idi. Fakat, liberal demokratik bağlılıkları sistemin içine "bir daha çıkmamacasına yerleştirme" arzusu, Avrupa Birliği (AB ya da 1993'e kadar bilindiği şekliyle Avrupa Ekonomik Topluluğu) bağlamında, 1970'lerde Güney Avrupa'da demokrasiye geçiş örneklerinde daha aşikârdı.

Bu kısa tarihsel ek açıklamadan çıkarılacak sonuç, halk egemenliğine duyulan güvensizlik üzerine kurulmuş –açıkça totalitarizm karşıtı ve zımni olarak popülizm karşıtı– rejimlerin, her zaman halk katılımını azaltmak için tasarlanmış bir sistem olarak, karşısında halkın tümü adına konuştuğunu iddia eden siyasal aktörler çıktığında savunmasız kalacağıdır. Bu kitaptaki tartışmadan anlaşılacağı üzere, popülizm daha fazla siyasal katılım talebi veya doğrudan demokrasinin gerçekleşmesine yönelik bir istek değildir. Fakat bu tür talepleri olan hareketleri taklit edebilir ve ilk bakışta savaş sonrası Avrupa düzeninin gerçekten de "halkı" dışarıda tutma üzerine kurulu olduğu fikri karşısında meşruiyet kazanabilir.

Avrupa, neden 1970'lerin ortalarından beri ve özelikle de son yıllarda popülist aktörler karşısında savunmasız kaldı? Bazı yanıtlar barizdir: Refah devletinin küçültülmesi, göç ve son yıllarda her şeyden fazla etkili olarak, Avrupa ekonomik krizi. Fakat bir kriz –ekonomik, toplumsal veya en ni-

---

dirme amacına hizmet etmeleri ile meşrulaştırılır. Sonrakilerde ise gerçekten bir değişim mümkün değildir.

hayetinde siyasal– otomatik olarak, bu kitapta tartışıldığı biçimiyle popülizme yol açmaz (eski parti sistemlerinin çözüldüğü durumlardaki düşük ihtimal dışında). Aksine, demokrasiler düzenli olarak krizler yaratır ve kendini düzeltmek için gerekli kaynak ve mekanizmalara da sahiptir.[26] Avrupa'da şu anda varolan popülizm dalgası, ekonomik krize nasıl yaklaşıldığıyla –kısaca teknokrasiyle– ilgilidir ve günümüzde popülizmin yükselişinin anlaşılması için bu noktaya dikkat etmek önemlidir.

Merak uyandırıcı bir biçimde, teknokrasiyle popülizm birbirine ayna tutar. Teknokrasi tek bir doğru siyasal çözüm olduğuna inanır, popülizm tek bir sahici halk iradesi olduğuna.[27] Yakın zamanda, bazı nitelikleri de paylaşmaya başladılar: Teknokrasi giderek ahlâkî bir ton kazandı ("Siz Yunanlılar, günahlarınızın, geçmişteki hovardalıklarınızın bedelini ödemelisiniz"), popülizm ise pratikleşti (Devleti şirketlerinden birisi gibi yönetmeyi vaat eden Berlusconi ve Çek Cumhuriyeti'nden Babis'i düşünün). Ne teknokratlar ne de popülistler için demokratik müzakere bir ihtiyaçtır. Bir anlamda, ikisi de garip bir biçimde apolitiktir. Nitekim, birinin diğerine yol açacağını düşünmek makuldür. Çünkü ikisi de itiraza ve anlaşmazlığa yer olmadığı düşüncesini meşrulaştırır. Sonuç olarak, ikisi de sırasıyla tek bir siyasal çözüm olduğuna ve tek bir sahici halk iradesi olduğuna inanır.

Bu paralelliklerin altını çizmek, popülist parti ve hareketlerin, kemer sıkma politikalarına ve liberter ekonomik reçetelere karşı çıkan ama popülistlere başka hiçbir şekilde benzemeyen diğer hareketlerden ayrıştırılması için önemlidir.

---

26 Nadia Urbinati, "Zwischen allgemeiner Anerkennung und Misstrauen," in *Transit: Europäische Revue*, no. 44 (2013).

27 Chris Bickerton ve Carlo Invernizzi, "Populism and Technocracy: Opposites or Complements?," içinde *Critical Review of International Social and Political Philosophy*(2015), http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13698230.2014.995504, son erişim 28 Nisan 2016.

Finlandiya'da, *True Finns* [Gerçek Finler] partisini popülist yapan, AB'yi eleştirmesi değil, gerçek Finlandiyalıların münhasır temsilcisi olduğunu iddia etmesidir. İtalya'da, Beppe Grillo'nun bir popülist olduğuna dair endişeyi taşımak için *la casta* [efendiler] hakkındaki eleştirilerine değil, diğer tüm adaylar yozlaşmış ve ahlâksız olduğundan hareketle, parlamentodaki koltukların tamamını istediği (ve hak ettiği) yönündeki açıklamalarına bakmak gerekir. Bu mantığa göre, *grillini* saf İtalyan halkıdır. Böylelikle, daha önce bahsettiğim *Beş Yıldız* hareketi içindeki erdem diktatörlüğü de meşrulaştırılmış olur.

Gerçek popülistleri tanımak ve onları elitleri eleştirmesine rağmen bütünü münhasıran temsil etme iddiası taşımayan (İspanya'daki Indignados gibi) siyasal aktörlerden ayırmak, bugün Avrupa'da popülizm teorisi için öncelikli iştir. Bazı gözlemcilerin –popülistlere karşıt olarak– "demokratik aktivist" diye adlandırdığı kişiler, halk hakkında konuşuyor olsalar bile asla "halk sadece ve yalnızca biziz" demezler. Onların söyledikleri "biz de halkın bir parçasıyız"dır".[28]

Neoliberal hegemonyaya karşı çıkmak için popülist muhayyileyi kullanan solcu stratejiler hakkında da dikkatlice düşünmeliyiz. Neoliberalizmi eleştirmek, popülist olmak (sorumsuz siyasal çözümleri savunmak anlamında) demek değildir. Ama asıl problemli olan, Ernesto Laclau'nun "radikal siyasetin temel görevi halkı inşa etmektir" deyişinden ilham alarak, bugünün temel siyasal çatışmasını bir tarafta halk (yönetilenler), diğer tarafta "piyasa insanları" diyebileceğimiz yöneticiler şeklinde tasvir eden şemalardır.[29] Böyle bir çatışma gerçekten "halk"ı harekete geçirir mi? Sanmıyo-

---

28 Örneğin bkz. Catherine Fieschi, "A Plague on Both Your Populisms!," *Open Democracy*, 19 Nisan 2012, http://www.opendemocracy.net/catherine-fieschi/plague-on-both-your-populisms, son erişim 13 Mart 2014.

29 Wolfgang Streeck, *Gekaufte Zeit*, Berlin: Suhrkamp, 2013.

rum. Peki böyle bir tasvir siyasetin popülist icrasından kaynaklanan problemleri taşıyacak mıdır? Yüksek ihtimalle.

Bu sebeple, kemer sıkma politikalarına (ya da sağ-popülizmin yükselişine) karşı çıkmak için bir tür sol popülizm talep etmek gereksiz ve tehlikelidir. Eğer amaç güvenilir bir sol siyasal seçenek veya yeniden kurgulanmış bir sosyal demokrasi önermek ise, gereksizdir. Yeni çoğunluklar oluşturmaktan bahsetmek yerine "halk inşasına" meyletmenin ne gereği var? Hangi halktır bu? Ayrıca, eğer sol popülizm bu kitapta savunulduğu anlamında popülizm anlamına geliyorsa, bu açıkça tehlikelidir de.

Peki alternatif nedir? Bence alternatif yaklaşım, halihazırda dışlanmış olanları –bazı sosyologlar bunlara "yersiz yurtsuzlar" der– kapsamaya çalışırken aynı zamanda zengin ve güçlü olanların sistem dışına çıkmayı istemeyeceği yaklaşımdır. Bu, aslında yeni bir tür toplum sözleşmesine ihtiyaç duyulduğunu söylemek anlamına gelir. Güney Avrupa ülkelerinde böyle bir tür sözleşme için geniş tabanlı bir destek gereklidir ve bu tür bir destek ancak adalete vurguyla inşa edilebilir, yalnızca mali düzeltmelerle değil. Elbette kibirli bir vurgu yeterli olmayacaktır ve adalete dayalı bir düzenin kurulması için mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bu, seçimlerle ortaya çıkan büyük bir koalisyon şeklinde vücut bulabilir. Ya da toplumlar, İzlanda'da veya o kadar başarılı ve kapsamlı bir şekilde olmasa da İrlanda'da olduğu gibi, anayasal mutabakatlarını gözden geçirebilirler.

Popülizm Üzerine Yedi Tez

1. Popülizm, ne modern demokrasinin hakiki bir parçası ne de akıldışı yurttaşların neden olduğu bir patolojidir. O, temsilî demokrasinin sürekli bir gölgesidir. Her zaman, güç sahibi seçkinlere itiraz ederken bir aktörün, "gerçek halk" adına konuşma ihtimali vardır. Antik Atina'da belki demagogluk vardı ama popülizm yoktu. Çünkü popülizm sadece temsilî demokrasilerde olur. Popülistler temsil ilkesine karşı değildir, sadece kendilerinin meşru temsilciler olduğu konusunda ısrarcıdırlar.

2. Seçkinleri eleştiren herkes popülist değildir. Popülistler seçkin karşıtı olmanın yanı sıra çoğulculuk karşıtıdır. Sadece ve sadece kendilerinin halkı temsil ettiğini iddia ederler. Bütün diğer siyasal rakipleri meşruiyetten yoksundur ve onların destekçileri halkın bir parçası olarak görülmez. Popülistler muhalefetteyken, seçkinlerin yozlaşmış, halkın homojen bir iradeye ve ahlâka sahip olduğunu iddia ederler.

3. Popülistler çoğunlukla, halk iradesi ile ortaya çıkmış ortak iyiyi temsil ettiklerini iddia ediyor görünürler. Daha yakından baktığımızda ise, popülistler için önemli olanın sahici bir irade oluşturma sürecinin sonucunda ortaya çıkan ürün veya sağduyu sahibi herkesin faydalanabileceği bir ortak iyi olmadığı görülür. Onlar için önemli olan siyasal sonuçları sonradan ortaya çıkarılacak bir sembolik "gerçek halk" temsilidir. Böylelikle popülistlerin siyasal pozisyonları ampirik karşı çıkışlara kapanmış olur. Popülistler, seçilmiş temsilciler ve resmi seçim sonuçları karşısında her zaman "gerçek halk" ya da "sessiz çoğunluğa" gönderme yapabilirler.

4. Popülistler sıklıkla referanduma gitmek isteseler de, bu yurttaşlar açısından açık uçlu ve demokratik bir irade oluşturma süreci anlamına gelmez. Onlar basitçe, halihazırda belirlemiş oldukları "halkın iradesi"ne onay almak isterler. Popülizm siyasete daha fazla katılım anlamına gelmez.

5. Popülistler yönetebilir ve bunu temel inançlarından biri olan, halkı sadece kendilerinin temsil ettiğini fikrine dayanarak yaparlar. Somut olarak, devleti işgal etmek, kayırmacılık ve yozlaşma, eleştirel sivil topluma benzeyen her şeyi bastırmak gibi eylemleri olur. Popülist tahayyül içinde bu eylemlerin açık bir ahlâkî onayı vardır ve saklanmalarına ihtiyaç duyulmaz. Popülistler anayasalar yapabilirler ve bunun sonucu partizanca ve "dışlayıcı" olur. Ayrıca bu metinler, popülistlerin, orijinal ve sahici olduğu varsayılan bir halk iradesini sürdürecek şekilde iktidarda kalmalarını sağlar. Sonuç olarak er ya da geç bir çatışma olacaktır.

6. Popülistleri, demokrasi için (sadece liberalizm için değil) gerçek bir tehdit olmalarından dolayı eleştirmeliyiz. Fakat bu onlarla siyasal tartışmaya girmemek anlamına gelmemelidir. Popülistlerle konuşma, popülist gibi konuşma anlamına gelmez. Onların dile getirdikleri problemler, onların formüle ettiği biçimde olmadan ciddiyetle ele alınabilir.

7. Popülizm bazen iddia edildiği gibi siyaseti halka yakınlaştırma veya halk egemenliğini yeniden inşa etme anlamında liberal demokrasiyi düzelten bir şey değildir. Ama halkın bazı kesimlerinin temsil edilmediğinin (bu hem çıkarlar hem de kimlikler bakımından olabilir) altını çizmek de faydalı olabilir. Yine de bu durum popülistlerin sadece kendi temsilcilerinin gerçek halk olduğu ve sadece kendilerinin halkın meşru temsilcileri olduğu iddiasını haklı çıkarmaz. Popülistler, liberal demokrasinin savunucularını, temsilin güncel sorunları konusunda düşünmeye zorlamalıdır. Ayrıca onları daha büyük ahlâkî sorunları düşünmeye de zorlamalıdır. Topluma ait olmanın kriteri nedir? Neden çoğulculuğu korumalıyız? Öfke, hayal kırıklığı ve hınç dolu kadınlar ve erkekler olarak değil de özgür ve eşit yurttaşlar olarak popülist seçmenlerin endişelerine nasıl yaklaşabiliriz? Umudum bu kitabın, bu sorulara bazı ön cevaplar sunmasıdır.